

**ТРЫМАЙСЯ
ПРАВДЫ!**

Выдавец:

ГА «Беларуская асацыяцыя
журналістаў»
Перыядычнасць 1 раз у 2 месяцы
Выдаецца са снежня 2000 г.
№№ 5–6 (60–61)

Галоўны рэдактар
Уладзімір Дзюба

Намеснік галоўнага рэдактара
Таццяна Мельнічук

Дызайн, вёрстка
Алеся Мазанова

Фота

Юрый Дзядзінкін
Андрэй Бастунец (вокл. 1)
Паўлюк Міцкевіч (вокл. 4)
Photo.bymedia.net

Выданне зарэгістравана
ў Дзяржаўным камітэце
Рэспублікі Беларусь па друку,
рэгістрацыйны № 1553
ад 12.12.2000 г.

Падпісана да друку _____
Дата выхаду _____

Фармат 60x84 / 8.
Папера афсетная.

Друк афсетны. Ум. друк. арк. 7,4.
Наклад 300 асобнікаў.

Заказ № _____
Распаўсюджваецца бясплатна.

Адрас рэдакцыі:

220030, г. Мінск,
пл. Свабоды, 17 – 304.
Тэл./факс: (017) 203-63-66,
(029) 126-70-98
e-mail: press@baj.by,
baj@baj.by
<http://www.baj.by>

Друкарня СТАА «МЕДЫСОНТ»
ЛП № 02330 / 0056748 ад 22.01.04 г.

Адрас:

220004, г. Мінск, вул. Ціміразева, 9.
Тэл.: (017) 203-74-10, 203-53-41,
8-029-623-74-10
office@medisont.com
www.medisont.com

У адпаведнасці з Законам аб
друку аўтары нясуць адказнасць
за падбор і дакладнасць фактаў,
прыведзеных у артыкулах.

Рэдакцыя можа публікаваць
матэрыялы ў парадку
абмеркавання, не падзяляючы
пункту гледжання аўтараў.

Профі ў сусьветным павуцінні	2
<i>Аляксандар КЛАСКОЎСКИ</i>	
«ФотаPositive»	6
Споведзь беспрацоўнага журналіста	8
<i>Уладзімір ВЕРБАВІКОЎ</i>	
Заказы паклёпніцкі артыкул	10
Каты і ахвяры	14
<i>Святлана КАЛІНКІНА</i>	
Жорсткасць як стымул да паслушання	19
<i>Міхаіл ПАСТУХОЎ, Юрый ТАПАРАШАЎ</i>	
Стыг Фрэдыксан: У нас ёсць «журналістыка сіняга колеру». Але радыё і тэлебачанне — публічныя	22
«Беларускі час» ёсць і ў Амерыцы	25
<i>Уладзімір ГУТКОЎСКИ</i>	
Міклаш Харашці: Паглядзім, ці памяняецца што-небудзь	27
Міжнародная прэмія за акрэсьцінскі дзёньнік	29
Чаму вучаць урокі Еўропы?	30
<i>Аляксандр ПЕТРУШЭНКА</i>	
Ці вырасце «Шкаляр» у «Танкіста»	34
<i>Ганна ЗАЯЦ</i>	
Віртуальная рэчаіснасць «універсітэта ў выгнанні»	36
<i>Аляксандра ІГНАТОВІЧ</i>	
А ім не трэба мой блюз!	39
<i>Зміцер ЛУКАШУК</i>	
Творчая брама	42
Казфіцыент карыснага ўздзеяння	44
<i>Аксана ЯНОЎСКАЯ</i>	
Справа аб 800 мільярдах	50
<i>Канстанцін СКУРАТОВІЧ</i>	
Мой Чарнобыльскі шлях	53
<i>Павел ШАЎЧУК</i>	
Чырвоны беларус з Будкі-Шыбенкі	59
<i>Віталь СЯМАШКА</i>	
Апошняе спатканне (звычайная беларуская гісторыя)	61
<i>Надзея ЗЫЛЬ</i>	
Пад мёртвымі словамі	63
<i>Аляксандр Дубравін</i>	

Профі ў сусьветным павуціньні

Аляксандар КЛАСКОЪСКИ

У сеціве можна заблытацца, а можна асвоіць новае вымярэнне творчае свабоды

Анлайнвай журналістыкай сёньня мусяць авалодваць профі з традыцыйных мэдыяў — газэтчыкі, радыёнікі. І — наступаюць на граблі ўяўнай лёгкасьці. Бо каму-кольвек здаецца: уся розьніца толькі ў тым, што ня трэба паперы ці этэру. Робіш матар’ял паводле звыклых канонаў — і выкладаеш на сайт. Хіба ня так?

А вось і ня так!

Я сам стары газэтчык і прайшоў цераз ломку стэрэатыпаў, пачаўшы працаваць на сеціва. Было гэта ў 2002-м, калі генэральны дырэктар інфармацыйнае кампаніі БелаПАН Алесь Ліпай задумаў праект першай у краіне поўнамаштабнай грамадзка-палітычнай інтэрнэт-газэты «Беларускія навіны» (www.naviny.by). Вашаму пакорнаму слугу было прапанавана стаць яе галоўным рэдактарам.

Мы тут аказаліся піянерамі, таму за два з паловай гады працы ў гэтым ампліа давялося многае асвойваць славытым мэтадам тыцканьня, што стварала часам пэўны дыскамфорт. Затое ў выніку адчулі, не пабаюся патасу, новае вымярэнне творчае свабоды.

Эміграцыя ці рэвалюцыя?

Тут варта зазначыць, што айчыннай журналістыцы даводзіцца асвойваць віртуальны абсяг у значнай ступені змушана.

Рэдактараў дзяржаўнай прэсы тузае ідэалагічнае начальства, каб надавалі ўвагу сайтам сваіх выданняў. Маўляў, інакш прайграем інфармацыйную вайну праклятым імперыялістам і дарослай апазыцыі. Ну а калі нешта робіцца з-пад палкі, вынік адпаведны. Бальшыня сайтаў дзяржаўных газэтаў выглядае прымітыўна й сумна, зьяўляючыся толькі болей-меней адэкватным люстэркам папяровай вэрсіі.

Зрэшты, і адносна нядаўна створаны сайт «Народнай волі» пакуль што застыў на ўзроўні такога самага люстэрка. Канешне, яно лепей, чым нічога. Асабліва з улікам таго, што ў шапіках гэтае выданьне ня купіш. Але трэба ісьці далей! Сусьветная тэндэнцыя сёньня такая, што сайты традыцыйных выданняў ператвараюцца ў практы, якія жывуць сваім жыцьцём і разьвіваюцца паводле адмысловых законаў сеціўнай журналістыкі.

У Беларусі прыкладам такога разьвіцьця ёсьць сайт «Нашае нівы» (www.nn.by). Я паўтара года актыўна супрацоўнічаю з «НН» і адчуваю тую звалючыю на сабе. Напачатку бачыў на сайце толькі постфактум свае камэнтары, якія друкаваліся ў пэрыёдыцы раз

на тыдзень. Зараз жа магу ў любы момант уласнаручна выставіць камэнтар у заведзены на тым сайце блог (ці, кажучы па-газэтнаму, аўтарскую рубрыку). То бок адрэагаваць на падзею імгненна.

Натуральна, зьмены закрунулі ня толькі маю сьціплую творчасць. Сайт «Нашае нівы» за гэтыя паўтара года цалкам зьмяніў аблічча, стаў фактычна аўтаномным анлайнавым выданьнем з дынамічным абнаўленьнем усяго кантэнт. Так што сёньня ўсё наадварот: у друкаваным выглядзе бачу свой артыкул празь некалькі дзён пасья таго, як ужо апублікаваў яго на сайце.

Зразумела, наша недзяржаўная прэса мусіць дрэйфаваць у інтэрнэт у значнай ступені змушана.

Яе выціскаюць туды палітычная спэцыфіка, інстынкт самазахаваньня, пошук запаснога варыянту існаваньня. Не ад добрага жыцьця мусілі цалкам сысьці ў сеціва колішнія пэрыёдыкі «БДГ», «Салідарнасць», наваполацкі «Хімік». Ня выключна

чана, на жаль, што гэты сьпіс папоўніцца.

Але ня толькі праз гэта старым газэтным ваўкам варта спасьцігаць спэцыфіку сеціўнай журналістыкі. Яна ёсьць ня столькі нішай прафэсійнай эміграцыі, колькі формай творчай рэвалюцыі. Гэта зразумелі ў тых сталых дэмакратыях, дзе незалежную прэсу ня трушчаць. Там пераканаліся, што добры сайт не адбівае чытачоў ад друкаванай вэрсіі, а наадварот — прымнажае яе аўдыторыю.

«Без паперы й адлегласьцяў»

Дык вось, газэтчыку, які асвойвае сеціўную журналістыку, найперш варта адмовіцца ад ілюзіі, што сайт — гэта той самы пэрыёдык, толькі на маніторы. Пра радыё Ленін некалі таксама казаў, што гэта «газэта без паперы й адлегласьцяў». Але потым высветлілася, што праз рэпрадуктар перадавалі артыкулы «Правды» ня надта ўспрымаюцца... То бок патрабуецца свой, як цяпер модна казаць, фармат.

Тое ж тычыцца й сеціва. З аднаго боку, таксама — «без паперы й адлегласьцяў». Зазначым, што праз гэта і ў эканамічным пляне інтэрнэт-журналістыка выгодная. Сеціўнае выданьне каштуе на парадак таньней за пэрыёдык з прыкладна такім самым ахопам аўдыторыі. У інтэрнэце пачынаюць круціцца рэкламныя грошы (летась адпаведны абарот у беларускім сеціве склаў паўтара мільёны даляраў; гэты рынак штогод вырастае ўдвая).

А вось далей пачынаюцца нюансы.

Напрыклад, прынцыповая адрознасьць палягае ў тым, што зьяўляецца гіпэртэкст. Ён забясьпечвае якасна іншы ўзровень інфармацыйнай насычанасьці, стварае перапляценьне сэнсаў. Гіпэрспасылкі дазваляюць пісаць болей

у друкарню — расслабіліся. Можна піць піва. На радыё, тэлевізіі — таксама свая цыклічнасьць. «Адстраляліся», паставілі выпуск у этэрную сетку — адбой! Што ж да інтэрнэт-газэты, то яна ў ідэале мусіць абнаўляцца 24 гадзіны на суткі.

Трэба нястомна маніторыць іншыя рэсурсы, вылучаць галоўнае ды імгненна рэагаваць. Важна адразу ацаніць важнасьць і падтэкст нейкага факту, падзеі. Трэба ўмець аддзяляць зьярны ад шалупіння. Чыньнік апаратыўнасьці становіцца асабліва важным. Бо калі страціш момант, ужо стрэліць паведамленьем на гэтую тэму іншы сеціўны рэсурс.

Інтэрнэт — гэта процьма інфармацыі. Нібыта раздольле. Але ў сеціве журналісту важна не забытацца. Трэба абапірацца на апаратыўныя й надзейныя крыніцы. Скептыкі называюць інтэрнэт вялікай памыйніцай. Гэта грубаватае й надта аб'ектыўнае азначэньне. Разам з тым, журналіст мусіць мець на ўвазе, што тут можна пагарэць на неправераных паведамленьнях, наўмыснай дэзінфармацыі.

Іначай кажучы, трэба ведаць, дзе што ляжыць у інтэрнэце. І ня надта спадзявацца на пошукавыя сыстэмы, нават такія магутныя, як «Яндэкс» ці «Гугл». Бо гэта ўсё ж машыны. Умоўна кажучы, ім усё адно, ці вы шукаеце біяграфію імператара Напалеона, ці рэцэпт аднайменнага пірожнага.

Разам з тым, у інтэрнэт-мэдыях зьяўляецца ўнікальная магчымасьць асьвятляць і камэнтаваць падзеі ў рэжыме рэальнага часу. Мы ў «Беларускіх навінах» адразу адчулі, якая гэта перавага над традыцыйнымі СМІ. Журналісту ж важна яшчэ і ўставіць кнот калегам! Так, прыкладам, наш карэспандэнт стаў сьведкам скандальнай дэпартацыі расейскага палітыка Барыса Нямцова — і адразу праз мабільнік стаў перадаваць на сайт рэпар-

таж у рэжыме рэальнага часу. Потым пачалі практыкаваць анлайнавыя рэпартажы з апазыцыйных акцыяў. Цяпер гэта звыклая рэч, а тады выглядала рэвалюцыйнай зьявай.

Мы пераканаліся, што інтэрнэт-выданьне мае перавагі нават перад такімі нібыта хуткімі СМІ, як тэлевізія й радыё. Там апаратыўнасьць часьцяком ілюзорная. Тэлевізійнікі, напрыклад, надта залежаць ад грувасткай тэхнікі. Ім патрэбны немалы час, каб змантажаваць сюжэт, уставіць яго ў этэрную сетку й г. д.

Сёньня айчыннае сеціва хутка разьвіваецца, і «Беларускія навіны» сталі ўжо ў пэўнай ступені жывой гісторыяй, узорам для іншых праектаў. Дарэчы, ня кожнаму зь іх шэнціць «раскруціцца», нават калі за справу бяруцца дасьведчаныя журналісты. Што лішні раз пацвярджае: у кібэржурналістыкі свае сакрэты. Свае, як кажа моладзь, «фішкі». Нават такая дробязь, як графічныя ўсьмешкі-смайлікі, згадзіцеся, стварае свой калярыт.

Блогі й блохі

Калі зірнуць на кароткую гісторыю інтэрнэт-журналістыкі, то варта прызнаць, што ля яе вытокаў стаялі пераважна аматары, якія ў бальшыні сваёй ня мелі дачыненя да традыцыйных мэдыяў. Гэтае аматарства й сёньня яскрава выяўляецца, напрыклад, у блогерстве. Шмат каго з карыстальнікаў сеціва апаноўвае ілюзія, нібыта кожны зараз можа стаць журналістам. Зьявілася нават канцэпцыя «народнай журналістыкі». Аўтарытэтны брытанскі часопіс «*The Economist*» спрагназваў, што фэномэн блогерства выцісьне традыцыйныя мэдыі на пэрыфэрыю.

Але, на маю думку, блогеры-аматары не заменяць профі. Бальшыня блогаў — дылетанцкія. Аўтары часьцяком не адчуваюць адказнасьці

ляканічна. Можна не разжоўваць перагiсторыю, усе акалічнасьці сюжэту, карацей, ня трэба рабіць вялікі «бэкграўнд». Гiпэрспасылкі надаюць публікацыі большую доказнасьць. Увогуле — зьмяняюць прынцып падачы матар'ялу (можна, напрыклад, мімаходзь кінуць фразу: «Глядзеце вось тут», «Гэты артыкул ляжыць тут», — і перакінуць масток на адпаведны рэсурс).

Карацей, пісаць у сеціўнае выданьне — гэта зусім іншае, чым у звычайную папяровую газэту. Патрабуецца мэнтальная перабудова. Кiбэржурналістыка ня толькі пашырае тэхнічныя магчымасьці, але і дыктуе іншую стылістыку, у нейкім сэнсе — іншы творчы спосаб.

Праца ў інтэрнэт-выданьні вымагае асаблівага напружаньня. Канешне, і ў звычайнай газэце даводзіцца круціцца, як вавёрка ў коле. Але там ёсьць такі панятак, як графік выхаду. Здалі нумар

за словы, не правяраюць звесткі ды й ня ўмеюць гэта рабіць як сьлед. І колькасьць наведваньняў іх сеціўных дзёньнікаў (*blog* — гэта скарачэньне ад ангельскага *web log* — «сеціўны дзёньнік»), мякка кажучы, сьціпляя.

Зь іншага боку, як ужо адзначалася, віртуальны абсяг пакрысе пачалі абжываць профі з традыцыйных, найперш папяровых, мэдыяў. Яны прынеслі свой досьвед, звычай. У прыватнасьці, традыцыі акуратнай працы з фактамі, пісьменнасьці, увагі да стылю й г. д. Такім чынам, дзьве плыні ўэб-журналістыкі, умоўна кажучы, блогерска-аматарская й прафэсійна-газэтная, пакрысе збліжаюцца, пераплятаюцца, ствараюць нейкую сынтэтычную зьяву. Напрыклад, зараз вельмі папулярныя блогі вядомых журналістаў. Такі жанр практыкуецца на сайтах шэрагу салідных замежных выданьняў.

Зрэшты, у гэтым выпадку, бадай, варта казаць пра *псэўдаблогі* (тэрмін вынайшаў, здаецца, Андрэй Дынько — шматгадовы рэдактар «Нашай нівы»). Калі хочаце, гэта ў пэўнай ступені мімікрыя пад модны жанр (хаця й насамрэч выкарыстоўваюцца ягонныя «фішкі»): прафэсійны аўтар сам піша артыкулы, сам іх рэдагуе, вычытвае, аздабляе й ставіць на сайт. Ваш пакорны слуга, дарэчы, менавіта на прапанову Андрэя Дынька распачаў у кастрычніку 2006 году вядзеньне ўласнага блогу на сайце «Нашай нівы». Адпаведная рубрыка атрымала назву «Аляксандар Класкоўскі. Кропкі над «і»». Такім чынам пашэнціла адчуць сапраўды ўнікальныя магчымасьці, так бы мовіць, прафэсійнага блогерства.

Блог — гэта творчае самаабслугоўваньне. Ніякай рэдактуры (тым болей цэнзуры), ніякіх прамежкавых зьвёнаў між табой і чытачом. Гэта й асабліва аўтарская танальнасьць. Тут цалкам дарэчныя болей

лірычныя, камэрныя, спавядальныя інтанацыі, зьяўляецца магчымасьць распавесці пра тое, што ня лезе ў пракрустава ложа традыцыйных жанраў.

Важны таксама момант зваротнай сувязі. Камэнтары наведнікаў дапаўняюць артыкул, даюць яму ацэнку. Такім чынам, яшчэ адна фішка кібэржурналістыкі — інтэрактыў. Зрэшты, гэтую зваротную сувязь ня варта абсалютываваць. Сярод камэнтароў трапляюцца і зласьлівыя, і правакацыйныя. Іншым разам могуць і дапякаць. Тым болей што аўтары «камэнтаў» хаваюцца пад сеціўнымі псэўданімамі — нікамі. Нецярпімасць, адсутнасьць культуры дыскусіі — усё гэта, на жаль, сустракаецца. Так што зважаць на кожную рэпліку, а тым болей трапляць у псыхалягічны палон, старацца дагадзіць усім наведнікам сайту ня варта. Дый кожнаму й не дагодзіш.

Але разам з тым бясспрэчна, што водгукі дапамагаюць аўтару й рэдакцыі інтэрнэт-выданьня лепей адчуваць аўдыторыю. І, як ні банальна, адказнасьць за кожнае слова. Канешне, і ў звычайныя газеты чытачы дасылаюць лісты (хаця й ня гэтак актыўна, як было за савецкім часам). Але водгук на сайт (калі створана адпаведная тэхнічная магчымасьць) закідаецца імгненна,

і гэта правакуе высокую актыўнасьць. Акрамя таго, рэдакцыя можа ладзіць адмысловыя апытаньні. Яны, вядома, ня ёсьць рэпрэзэнтатыўнымі, але дапамагаюць зразумець, чым дыхае твой чытач.

Пакуль што інтэрнэт у Беларусі не ахоплены законам аб СМІ. Улады раз-пораз цвёрдзяць пра намер увесці яго заканадаўчае рэгуляваньне. Зрэшты, пры жаданьні, як паказвае практыка, прыцягнуць да адказнасьці за матар'ял, зьмешчаны ў сеціве, могуць і без адмысловага закону. Знойдуць артыкул. Нагадаю: калі ў 2002 годзе судзілі гарадзёнскіх журналістаў Міколу Маркевіча ды Паўла Мажэйку, то ў якасьці доказу на судзе фігуравала менавіта раздрукоўка з сайту газэты «Пагоня». У 2007 годзе публікацыя ў сеціве стала падставай для ўзбуджэньня крымінальнай справы супраць палітыка й літаратара Андрэя Клімава.

Пакінем у баку імаверныя палітычныя нюансы згаданых гісторый. Падкрэсьлім залаты прынецп: публікацыі для сеціва мусяць рыхтавацца гэтак жа бездакорна, як і для звычайнай газэты. То бок нельга лічыць інтэрнэт асяродзьдзем меней патрабавальным да якасьці матар'ялаў. Рэдагаваць іх для сеціва варта без аніякіх скідак. Трымаць тую ж самую планку патрабаваньняў, што ўжываецца ў традыцыйнай журналістыцы. Я маю на ўвазе і юрыдычныя, і этычныя крытэры, і проста элемэнтарную пісьменнасьць (хай будзе сайт з блогамі, але бяз «блохаў!»).

Такім чынам, як бачым, праца ўэб-журналіста ёсьць заняткам няпростым. Інтэрнэт вымушае авалодваць новым арсэналам, вымагае дадатковай абазнанасьці. Разам з тым, ён адкрывае новыя магчымасьці, дорыць новую ступень творчае свабоды. Паспытайце — за вушы не адарвеш!

Акция «FotoPositive» была объявлена БАЗ 3 мая — во Всемирный день свободы печати. Всем любителям пофотографировать было предложено в течение дня сделать пять цветных снимков и отправить их по «электронке» в БАЗ. Более 100 снимков пришло на конкурс. Авторы самых-самых получили призы и дипломы. Знакомьтесь!

Павел Береснев, студент факультета журналистики БГУ. Первая премия за фотоработу «Позитивные кораблики».

— Год назад я купил себе цифровой фотоаппарат, и наконец осуществилась моя мечта — я могу фотографировать, не оглядываясь на количество пленки. Я ни в коем случае не отвергаю пленочный фотоаппарат, но он, по-моему, больше подходит для художественного, постановочного фото. А в журналистике, особенно если ты работаешь в электронных изданиях, конечно, лучше использовать цифровой: больше свободы действий и результат оперативный.

— Как Вы сделали снимок, который занял первое место в этом конкурсе?

— Совершенно случайно на сайте БАЗ увидел информацию о конкурсе и подумал, что идея хорошая. Однако весь следующий день, назначенный условиями конкурса для съемки, я вынужден был провести на занятиях в университете, да и погода с утра не ладилась. И я почти уже расстался с желанием поучаствовать в этом конкурсе. Но вдруг после занятий из-за туч выглянуло солнце — это был знак. И я пошел в город искать свой фотопозитив. Так и получились мои «Позитивные кораблики». Почему занял первое место? Все прохожие, которые замечали меня, пока я делал и снимал бумажные кораблики, начинали улыбаться, поэтому другого названия не могло и быть.

ФОТОPOSITIVE

Валерий Казюминский из Минска получил вторую премию за фотоработу «Начная сяўба» и приз за снимок вне конкурса «Перед заходом солнца на реке Волма».

— Еще в школе я снимал старенькой «Сменой-2». Потом настали непростые времена, когда было не до фотографии. Но с появлением цифровых фотоаппаратов мое забытое хобби возродилось. Сейчас любую свободную минуту я отдаю фотографии: в Беларуси столько природы, что жалко чего-то не успеть или упустить. Фотография для меня стала таким увлекательным занятием, что, выезжая на рыбалку, я порой даже забываю закинуть удочки.

— Где Вам посчастливилось найти сюжет для своего снимка?

— В этот день я специально взял с собой фотоаппарат и после работы по пути на дачу искал сюжеты для снимков. Ездил долго, уже стемнело, и вдруг недалеко от аэропорта «Минск-2» мне повезло заснять довольно редкое для Беларуси явление — ночной сев. Никогда не видел, чтобы в Беларуси посевные велись таким способом. В моей памяти в связи с ночными сельхозработами запечатлелась только Целина — грандиозный проект советских времен.

— Много позитивного Вы видите через объектив фотокамеры?

— А я только позитив и стараюсь увидеть. В Беларуси уникальная по красоте природа, но, даже снимая уличные митинги, можно увидеть много позитивного, а не только стоящих в оцеплении милиционеров. Посмотрите, какие красивые, радостные и одухотворенные лица у людей, которые приходят, например, на День Воли.

Как-то довелось побывать в Берлине. Всю ночь ходил, снимал ночной город, но ни один полицейский так ко мне и не подошел. А в Минске каждый милиционер считает своим долгом проверить, что я снимаю и для кого.

Павел Мицкевич из Гомеля получил третью премию за снимок без названия, а также поощрительный приз в номинации «Интересный ракурс» за фотоработу «Хата-царква».

— Фотоаппарат я впервые взял в руки года три назад. Работал журналистом в различных печатных изданиях, и мне приходилось иногда самому делать снимки для своих материалов. Фотографирование мне нравилось все больше и больше, и теперь это для меня важнее и интереснее, чем написание статей. Мое хобби стало для меня профессией.

Кто-то увлекается пейзажами, кто-то — портретами людей, а мой конек — это необычные и интересные ракурсы.

Если говорить об обработке снимков в различных графических программах, то я не категоричный противник этого, но во всем нужно знать меру и провести четкую границу между художественной и документальной фотографией.

Подготовила Ирина Славникова

Исповедь безработного журналиста

Владимир ВЕРБОВИКОВ

Стыдно признаться, но, чтобы попасть на важную встречу, пришлось одалживать троллейбусный талон. Мне, журналисту с двадцатилетним стажем. Уже более двух лет я безработный. С тех пор, как закрылась газета, которую я выпускал как учредитель и редактор.

История моей журналистской деятельности, очевидно, в целом похожа на историю многих сотрудников независимых белорусских СМИ. Журфак БГУ, работа в районках: «Прыпяцкая праўда», «За камунізм» (сегодня — «Калінкавіцкія навіны»), редактор многотиражки на Мозырском НПЗ, редактор газеты в Советском районе г. Гомеля... А затем наступили «славные перемены», которые ударно внедряются в жизнь и по сей день. Даже то, что можно было публиковать при коммунистах, тем более в горбачевские времена, сегодня стало печатать не то что нельзя, а с точки зрения власти — просто преступно. Это быстро усвоили учредители-руководители на местах, превратив свои издания в очень даже «мягкие и пушистые». Хотя это мало кого спасало.

...Чашу терпения чиновников (скорее, из-за боязни не только за свое насиженное место, но и за место на свободе вообще) переполнило то, что газета «Гомельскі веснік» в период очередных выборов в Верховный Совет разместила предвыборную программу уже опального на тот момент

Юрия Захаренко. Впрочем, рядом красовались программы и остальных кандидатов в депутаты. Ничего в этих документах революционного не было. Но имя бывшего министра МВД, выходца из Гомельщины, уже было под запретом.

Буквально на следующий день в редакции появилась пара молодых и рьяных представителей службы контроля президента, и начались проверки, штрафы, представление в прокуратуру о возбуждении уголовного дела. На мое счастье, нашелся там нормальный человек, который все понял и в возбуждении отказал. Понятно, если бы этот человек был жив, предыдущее предложение я бы опустил.

Уже в те годы в Гомеле буйно процветала морозовская банда, членов которой совсем недавно стали сажать на скамью подсудимых. Только сейчас начал в полной мере понимать, по какому краю ходили тогда я и другие несогласные с «генеральной» линией товарищи. И какие методы могли использовать некоторые высокопоставленные «оборотни в погонах». Как сегодня выясняется, они в течение нескольких лет были связаны с бандитами. Выбор у них вместе с «хозяевами» был, да и остается по сей день, большой.

...Закрытие государственной газеты, не кривя душой, воспринял с облегчением. С двумя такими же выброшенными из былой привычной для нас жизни журналистами решили учредить свое издание. Так появилась «Запретная зона», которая отдавала желтизной, но такой-сякой доход приносила, да и никто нас тогда не трогал. Газета даже очень многим милиционерам нравилась. Мое же-

вание перевести издание на более серьезный уровень с социальной и правовой тематикой привело к тому, что я в конце концов учредил свою, новую общественно-политическую газету «Гомельская думка». Начался интересный, захватывающий период журналистской и издательской деятельности. Однако вторая сторона медали, как и следовало ожидать, заблестела всеми «прелестями» указов и верховных постановлений. В отношении независимых СМИ началась «погоня за ведьмами». Осознавая, что грядущую перерегистрацию изданий могу не пройти, заранее учредил новую газету «Вольны час». Это удалось сделать только потому, что в графе «Тематика издания» указал не «информационно-политическую», а газету для «свободного времени». Подумалось: ведь понятие свободного времени можно толковать по-разному. Для меня и будущей газеты это не комиксы и порнуха для чтения на диване. Это — издание для независимых и мыслящих людей, готовых приближать наступление свободного времени. Да и потом, почему и в свободное от работы время думающий человек не может читать о социально-экономических и политических процессах, анализировать разнообразную и непредвзятую информацию?

Через два года для газеты и с этим безобидным названием наступили черные времена, как, впрочем, и для других региональных изданий, которые начали закрываться формально по разным причинам. По какой же на самом деле — объяснять смешно. Эту причину знают даже те, кто закрывал газеты. Что до «Вольнага часа», то неожиданно в Речицкой

типографии, где раньше я печатал не одно издание и всегда имел не просто хорошие, а дружеские отношения, вдруг станки стали сверхзагруженными. В день отказа печатать газету рабочие слонялись по цеху без дела, станки стыдливо молчали, как и новый директор типографии с красивым названием «Титул». Мне было жалко смотреть, как женщина-руководитель отводит глаза. Знаю, как долго она ждала этого случайно свалившегося на нее счастья — стать во главе предприятия. Об истинной причине отказа в выпуске нашего независимого издания долго спрашивать не стал. Обратился к ее коллеге в Светлогорске, где когда-то приходилось печататься. Оказалось, что и там «станки не того калибра».

В Гомеле еле сводила концы с концами фабрика «Полеспечать», которая бралась за любые заказы. Мне там обрадовались и даже заключили договор, приняли пленки. Назавтра приезжаю в производственный отдел, улыбаюсь свалившемуся на меня счастьем выпустить газету. Тоже улыбкой, но какой-то загадочной, ответили и мне. Оказывается, «неожиданно» в типографию поступил важный заказ. И тоже — глаза в сторону. На мое покачивание головой ответили: мол, неужели сами не понимаете? Я же давно все понимал, но решил попытать счастья в Минске. Обзвонил несколько типографий. Вышел на «Мэйджик». Мне опять неслыханно обрадовались, предложили сразу перечислить деньги. С платежкой и давно готовыми пленками приехал за 300 километров в славную столицу. Выписали накладные, забрали макеты, начали печатать и предложили прийти через пару часов. Обнадеженный, я даже порасуждал с местными экономистами о долгосрочном сотрудничестве. Через некоторое время, побродив по городу, вернулся за газетами. Что тут началось! Якобы неправильно выписанные накладные у меня забрали обратно, потом направили зачем-то к директору. Услышав «оригинальную» версию о станках, я вернулся, чтобы

забрать пленки, которые, как мне показалось, уже побывали в работе. Думаю, что и газету напечатали. Но кто-то ее прочитал, позвонил «куда надо», после чего и пустили «неправильные» статьи под нож. По-видимому, и у «Мэйджика» для нашей газеты рабочим был только этот режущий станок.

Несколько раз нам пришлось печататься в России, где принимали меня без ложного радушия, но всегда с исправным оборудованием, даже предлагали усовершенствовать технологию. Спасибо им за это. Но вскоре транспортные расходы все же съели последние средства, да и силы тоже иссякли. Газету закрыли. Предпринимательство, на котором она держалась, тоже начало хиреть.

Закрывая себя как ИП, я заплатил положенный штраф, который скорее можно назвать обязательной данью для налоговой службы и вечно скудного местного бюджета.

Размышления о том, как жить дальше, долго ни к чему не приводили. Нужно было осмотреться. На некоторое время я пошел в председатели заброшенного гаражно-строительного кооператива. Хотя понимал, что это не мое. Тянуло к газетному делу. Навестил давно знакомого мне и вроде бы нормального журналиста, ныне главного редактора официальной городской газеты. Предложил свои услуги. Покраснел коллега и честно сказал, что сам останется без работы, если узнают, что их государственная

газета якшается со мной. Мол, и менее опальные фамилии, чем моя, раздражают начальство. Правда, бывший коллега подсказал, что в одном из университетов (БелГУТ) ищут редактора для возрождения многотиражки.

Общение с проректором по телефону было приятным и довольно обнадеживающим. Я позвонил, как и было предложено, через несколько дней. В отличие от предыдущего разговора, в голосе на другом конце провода звучали стальные нотки. Мол, пока ничего с газетой не ясно. Мне же было все понятно. Безусловно, проректор-комиссар навел обо мне справки у вышестоящего идеолога или «компетентных органов». А там, надо полагать, моя фамилия числится в списке лиц, помеченных «черной меткой».

Сегодня в Гомеле и области уже давно нет не только независимой прессы, а даже той, которая чуралась и политики, и профессиональной журналистики. Как говорится, рано или поздно придут и за тобой. Так и случилось.

Выходят в городе газеты обл- и горисполкома, пару с телепрограммой и одна, якобы частная, — бывший орган горкома компартии. Сегодня это далекий от журналистики «семейный» бизнес. Так

что работать по профессии негде, разве что податься в дворники, но не уверен, что возьмут и туда.

Можно было бы еще пофилософствовать о превратностях жизни, о том, что она уходит в никуда вместе со здоровьем, верой в бывших коллег, соратников, да и в самого себя. Однако теплится еще надежда, что будет новый виток или поворот не только в личной жизни, карьере, но и в жизни родной страны. Она встретит добрые перемены, позволяющие людям не только свободно выбирать любимое дело, работу, но и определять свою судьбу. Как ни странно, но я в это еще верю.

• Плацяць у кагася мала. Апошні раз атрымаў 70 тысяч за месяц. Трошкі на кілдасу не хатае. Але нядаўна прывязджала вядомая журналістка Таццяна М., кілдасы прывезла. Сказала, што трэба артыкул напісаць для нейкага «Абазжура» (мабыць мянзшкіка такая). Пра дэмакратычную прэсу і як яна да апазіцыі ставіцца. Калі напішу, яшчэ кілдасы прывязе.

Заказны паклёпніцкі артыкул

Газеты я з дзяцінства люблю. І радые слухаю. Чаму б не напісаць? Што я, есці хачу меней за якога-небудзь прадажнага журналогу? Але не паспеў спытаць у Таццяны, што гэты «Абазур» хоча: каб я кагосьці хваліў ці лаяў? Падумаўшы, вырашыў, што калі б трэба было хваліць, то Таццяна, напэўна, сказала б — каго. Значыць — мачыць. Але каго? Вырашыў на ўсялякі выпадак аблаяць усіх. Хай гэты «Абазур» лішняе выкіне, а дзе трэба, назвы падставіць.

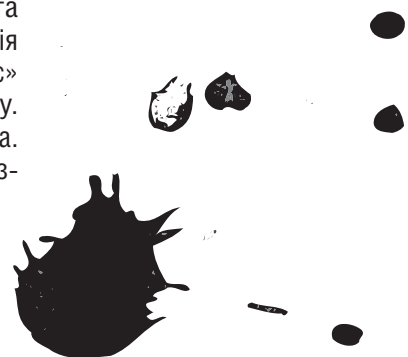
Як вядома са станоўчага досведу майстроў заказной журналістыкі, лепшы спосаб аблаяць як мага большую колькасць народу — гэта правесці класіфікацыю. Я вырашыў не выдумляць новага і класіфікаваць «рупараў сусветнага імперыялізму». Глядзіце, што атрымалася.

БАЯВЫЯ ЛІСТКІ

Звычайна — бюлетэнь, які накладам 299 асобнікаў выдае для ўнутранага карыстання кожная партыя, што паважае сябе. Цікавы толькі яе актывістам і спецслужбістам, якія на падставе перахопленых на пошце бюлетэняў пішуць дакладныя начальству, пачынаючы са словаў: «Как сообщил наш источник внутри...» Калі партыя багатая, партыйны баявы лісток набывае форму агульнанацыянальнага медыя. Нягледзячы на бесперапынныя напаміны кшталту: «Мы — незалежная газета (рэсурс)», — партыйная лінія ўпарта выпірае. Таму «рэсурс» не вабіць шырокую публіку. Мне нават лаяць іх нецікава. Але пачакайце — дайце раз-агрэцца.

ГАЗЕТА ПЛАТНЫХ ПАЛІТЫЧНЫХ АБ'ЯЎ

Гэта толькі зайздросны піпл і асобныя ідэолагі лічаць, што недзе за мяжой ёсць негр, які друкуе на станку даляры (бо на БТ яго паказваюць штодня), і да гэтага негра рэгулярна з торбамі ездзяць рэдактары незалежных газет і кіраўнікі апазіцыйных партый. На вялікі жаль, гэта няпраўда. Ніхто бедных рэдактараў нідзе не чакае, рэкламу не размяшчае, за перу, друк, памяшканне, тэле-

фоны не плаціць. А газетнаму люду яшчэ ж і есці хочацца. Даводзіцца блукаць па добрых людзях з працягнутай рукой.

А тут вакол рэдакцыі натоўп апазіцыйных палітыкаў таўчэцца. У парламент іх не пускаюць, па TV не паказваюць, за дэманстрацыі содзяць. Ну дзе ім бедным таўчыся, каб пра сябе, самых лепшых і перспектывных, заявіць? Карацей кажучы, узнікае канкурэнцыя за права ціскануць чарговую заяву ці паведаміць пра лёсавызначальную падзею партыйнага жыцця на старонках газеты. Натуральна, што рэдактар кажа: хочаце, каб было дзе друкаваць вашыя заявы, дапамажыце газеце. Расцэнкі прымальныя. Можна выкупляць плошчу ўраздроб, можна браць палосамі. Не дапусціць друкавання канкурэнта каштуе даражэй.

Усе задаволеныя. Рэдактар — бо трэба выпрошваць менш грошай, палітыкі — бо дэманструюць сваю наяўнасць, чытачы — бо газета выходзіць і большая яе частка друкуецца ўсё ж не па замове. А ўлічваючы, што права выказацца мае кожны, хто заплаціў, то і пэўны плюралізм назіраецца.

Незадаволеныя толькі тыя, хто грошай не мае. Але што вы ў палітыцы без грошай робіце? З другога боку — здзейсніце подзвіг, і мы абавязкова напішам, колькі вам за гэта даў суд.

Карацей кажучы, цалкам уваходжу ў становішча, разумею і не асуджаю.

НАДЗІМАЛЬ- НІКІ ДЗІРА- ВЫХ ПАВЕТРАЊЫХ ШАРЫКАЎ

Гэты тып — прыватны выпадак папярэдняга, калі ў нейкага палітыка завяліся някепскія грошы і ён гатовы значную частку іх патраціць на

стварэнне свайго светлага вобразу. Звычайна гэта навічок у палітыцы. Структур, здольных з'есці любыя грошы, за ім няма. Застаецца прэса.

У гэтым выпадку палітыку не трэба напружваць мазгі і самому нешта пісаць. На дапамогу прыходзяць прафесіяналы — журналісты. Паслядоўна і мэтанакіравана (пакуль не скончацца грошы) яны лепяць вобраз Героя — Адзінага Уратавальніка Краіны (скарочана — ГАЎК). Кожны яго крок, рух, чых адразу робіцца на старонках медыя падзей сусветнага маштабу. Яго магчымыя канкурэнты патроху прышчэплваюцца, у лепшым выпадку замоўчваюцца. Медыя ператвараецца ў насос, які напампоўвае фігуру палітыка, нібыта паветраны шар, да велічных памераў.

Але ўсё добрае раней ці пазней скончваецца. Грошы — таксама. Як толькі «паліва» перастае трапляць у насос, машына гложне. Фігура ГАЎКа пачынае здзімацца, паціху вяртаючыся да ранейшых памераў. І потым яшчэ доўга палітычныя вятры ганяюць пустую абалонку былога ГАЎКа з аднаго канца партыйнага спектра ў другі.

СТВАРАЛЬНІКІ КАРАЛЁЎ

Клінічны выпадак, вынік лагічнага развіцця папярэдняга. Здраецца, калі журналісты, расчараваўшыся ў палітыках, бяруць справу ў свае рукі і вырашаюць самі скіраваць палітычны працэс да хуткай і бясспрэчнай перамогі дэмакратыі. Тут да матэрыяльнага кампанента дадаецца цвёрдая ўпэўненасць, што іхні ГАЎК — сапраўдны ГАЎК! Калі ў папярэднім выпадку дапускаецца суіснаванне на старонках аднаго медыя некалькіх ГАЎКаў (абы плацілі!), то тут сапраўдную манаполію атрымоўвае толькі адзін. Усе ягоныя канкурэнты бязлітасна знішчаюцца. Кожны рух

ГАЎКа — гэта подзвіг, любое дзеянне яго сапернікаў (калі яно не ігнаруецца медыяй) — страшэнны правал. Нават рэпрэсіі злачыннага рэжыму ў дачыненні да канкурэнтаў ГАЎКа з'яўляюцца амаль справядлівымі і бясспрэчнымі. Аналагічныя рэпрэсіі да неканкурэнтаў застаюцца злачыннымі.

І вось надзьмутага да велізарных памераў ГАЎКа выводзяць на рашучую бітву з гідрай рэжыму. Гэта нагадвае праход баксёра-прафесіянала па зале, дзе адбудзецца ягоная бойка з сапернікам, да рынга. Героя суправаджае натоўп прыхільнікаў, трэнераў, дарадцаў. Яны масіруюць яго біцэпсы-трыцэпсы, шэпчаць парады і адштурхоўваюць канкурэнтаў, якія пакрыўджана мармычуць, што выступілі б лепей. Гледачы вітаюць ГАЎКа авацыямі. Ён ідзе, выкрыкваючы пагрозы і абразы ў адрас гідры рэжыму. Ён абячае даць ёй паміж рагоў па лысай галаве, падраць на дробныя часткі, бэсціць апошнімі словамі ўвесь ейны род.

І вось ГАЎК на рынгу. Замах... Напалоханая гідра рэжыму заплюшчвае вочы і задам адпаўзае ў бок аэрадрома Мачулішчы, дзе ўжо гудуць матарамі самалёты, каб прыняць яе і залаты запас.

Але ў момант замаху з героем нешта здараецца. Я ўяўляю сабе гэта так. У адпаведнасці з законам жанру ў момант замаху ўсё ягонае жыццё пераносіцца ў героя перад вачыма. Ён бачыць сваё дзяцінства. Ён сядзіць на каленях у мамы (таты) у вясковым клубе (летнім кінатэатры) і глядзіць на чорна-белы экран, дзе танчаць і спяваюць дзіўнымі галасамі босыя мужчыны з кругленькімі пузікамі ў белых кашулях і кальсонах, а таксама жанчыны з голымі таліямі ў складачкі... Карацей кажучы, героя раптоўна прабівае на гандзізм. Ён разумее, што не можа проста так узяць і лягнуць жывую істоту па галаве.

ЛЯЦЬ УСІХ, КАБ ВЫЖЫЦЬ

Яго рука бяссільна апускаецца. Герой паварочваецца і знікае за спінамі канкурэнтаў, што штурхаюцца ззаду. Тыя, неспадзявана апынуўшыся сам-насам з гідрай, таксама спрабуюць схвацца за спіны іншых. Натоп імкліва рассыпаецца. На плошчы застаюцца адны дзеці і жанчыны. Заслона.

Далейшае развіццё падзей магчымае паводле аднаго з двух варыянтаў.

Варыянт 1. Расплюшчыўшы вочы і не ўбачыўшы небяспекі, гідра разяўляе пашчу і... наш герой ператвараецца ў пакутніка. На старонках ягонага медыя надоўга завісае пытанне з аднаго ўкраінскага анекдота, якое задало «малесенко гарнесенко цуцэнятко Муму поганому москалю Герасіму»: «За што?» Пры кантактах са стваральнікамі гэтага героя ў мяне звычайна адбываецца наступны дыялог.

ЖУРНАЛІСТ: Але ж недаацаніў ты яго. Ты бачыў, як ён ішоў, як крычаў?

Я (наіўна): А што ж не ляснуў?

ЖУРНАЛІСТ (збянтэжана): Ну дык... Нявопытны яшчэ.

Раіць яму спачатку патрэніраваць наступнага ГАўКа хаця б на кошках я, з прычыны

ўласцівай кожнаму калгаснаму слесару далікатнасці, не наважваюся.

Варыянт 2. Гідра не вельмі напалохалася і не вельмі раззлавалася на ГАўКа. Магчыма, не так крычаў, ці лёг у першым раўндзе, ці яшчэ што. ГАўК жывы і на свабодзе. Ягонае медыя з рупара рэвалюцыі таксама ператвараецца ў паслядоўніка гандзізму. Уяўляю, як у рэдакцыі гуляюць у сары босыя журналісткі з голымі таліямі (цікава, са складачкамі ці без?). Яны вядуць паміж сабой дыскусіі. Як, напрыклад, павесці сябе ў сітуацыі нападу ў цёмным завулку, каб выпадкова не нанесці фізічнай ці, крыў Божа, псіхалагічнай траўмы ахвотніку да журналісцкага цела.

Самы горшы выпадак, калі розныя медыі ствараюць розных ГАўКаў. Напрыклад, газета NN стварае ГАўКа № 1 і мочыць № 2. А газета WW, наадварот, стварае ГАўКа № 2 і мочыць № 1. У выніку чытачы — прыхільнікі ГАўКа № 1 перастаюць набываць газету WW, чытачы — паслядоўнікі ГАўКа № 2 больш не купляюць газету NN. А чытачы — непрыхільнікі ГАўКіяды пасылаюць абедзве гэтыя газеты.

Безумоўна, кожная медыя добра ведае, каго ёй нельга чапаць. Напрыклад, табу для рэгіянальных медыяў — мясцовае начальства. Тыя, хто думаў па-іншаму, ужо не з намі. Цэнтральныя медыі, акрамя пары інтэрнет-рэсурсаў, ніколі ўсур'ёз не чапаюць ГБ, што наводзіць на сумныя развагі.

Хваліць рэжым і ляць апазіцыю нельга — «СБ» гэта робіць лепш і каштуе меней. Ляць уладу і хваліць апазіцыю — зачыняць. Што ж рабіць? Выйсце ёсць. Трэба ляць усіх — і ўладу, і апазіцыю. Тады і аўдыторыя застанецца, і ўлада не кране. Бо хто чытае такія газеты? Тыя, хто ўладу і без таго не любіць.

Усе задаволеныя. Улада — тым, што мочаць апазіцыю на вачах яе патэнцыйных прыхільнікаў. Гэтыя прыхільнікі — тым, што можна супакоіць сумленне і не выпаўзаць пад дубінкі на плошчы на заклікі нейкай прыдуркаватай апазіцыі. Газета — тым, што яна можа не палохацца ліквідацыі ды пры гэтым яшчэ ганарыцца сваёй мужнай апазіцыйнасцю. Не задаволена адна апазіцыя — дык гэта яе ўласныя праблемы.

НЕ ЛЯЦЬ НІКОГА, КАБ ВЫЖЫЦЬ

Такія медыі косяць пад салідныя еўрапейскія выданні. Толькі інфармацыя, ніякай лаянкі. Чытачы вядуцца, пачынаюць лічыць газету аб'ектыўнай. Яе аўдыторыя расце, запаўзаючы на нейтральнае поле. І ў гэтым — галоўная небяспека для такіх газет.

Калі колькасць чытачоў перасягае нейкую крытычную мяжу, гідра рэжыму адплюшчвае вока і пачынае ім разглядаць гэтую газету. Потым, пазяхнуўшы, зноў разяўляе пашчу і...

ДУПЛО

Гэта — калі газета хоча вырашыць праблему фінансавання свайёй барацьбы супраць злачыннага рэжыму за кошт самога рэжыму. Тады яна арганізуе на сваіх старонках «дупло». Кожны служка рэжыму можа, папярэдне заплаціўшы газеце, вывернуць праз гэтае дупло вядро з брудам на галаву свайму калегу па барацьбе за цёмную будучыню краіны. Той, крыху ачوماўшыся, таксама бярэ вядро і, заплаціўшы, вядома, уночы крадзецца да дупла.

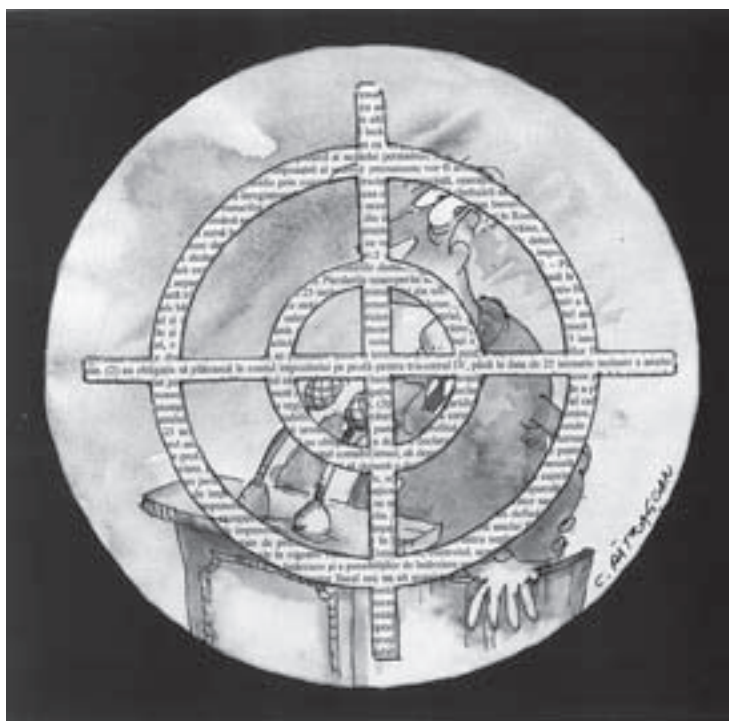
Усе задаволеныя. Газета — бо выходзіць і мае раскошу быць нейтральнай да палітыкаў. Чытачы — бо за адныя грошы атрымоўваюць дастаткова аб'ектыўную газету ды яшчэ задавальненне назіраць за боем быкоў у стане чынавенства. Незадаволеныя адны толькі служкі рэжыму, але гэта іх уласныя праблемы.

Дарэчы, рэдактара такой газеты лёгка пазнаць на дыпламатычных прыёмах. Чыноўнікі, з асцярогай паглядаючы, аб нечым шэпчуцца за яго спінай. А сам ён мае выгляд чалавека, які занадта шмат ведае пра людзей і таму крыху расчараваны ў жыцці.

Але, зноў жа, нішто добрае не бывае вечным. Нарэшце служкі ўлады разумеюць, што іх разводзяць. Яны ідуць да гідры рэжыму, падаюць на калені і доўга б'юцца галавой аб падлогу. Гідра, паслухаўшы іх, разяўляе пашчу. Дупло забіваюць калодай і замазваюць цэмантам.

СЕКСУАЛ-ДЭМАКРАТЫ

Вельмі цікавая газета. Звычайна чытаць яе пачынаюць з апошніх старонак, дзе друкуюцца парады, якія датычацца сексуальнага жыцця, анекдоты ды проста фотаздымкі амаль што голых дзевак. Потым, наталіўшы духоўную смагу, чытач вярта-

ецца да першых палосаў, якія знаёмяць з чарговымі злачынствамі ўлады і заклікаюць да барацьбы з рэжымам.

Добра падыходзіць для сямейнага чытання, бо такая газета здольная зацікавіць нават жонак апазіцыянераў. Як кажуць мудрыя людзі, усё ў жыцці чалавека «счэплена з полам». Аўдыторыя такой газеты паступова расце, ахопліваючы ўсё новыя шэрагі былых камсамольскіх актывістак бальзакаўскага ўзросту.

Але галоўнае тут — пачуццё меры, густ. Калі дзеўкі на апошняй старонцы занадта

аголеныя, а артыкулы на першай — занадта злосныя, узнікае адчуванне дысбалансу. Гэта як у часопісе «Плэйбой» надрукаваць апошні варыянт Стратэгіі аб'яднаных дэмакратычных сіл. Хаця, калі ў «Плэйбоі» ёсць раздзел «Мазахізм», то... Стоп, мне гэта не замаўлялі.

Дысбаланс у газеце можа абразіць пачуццё гармоніі ў пяшчотнай і гэтак лёгка ранімай душы гідры рэжыму. Тады яна разяўляе пашчу і... газета адпраўляецца ў астрал. Цьфу ты, у віртуал.

Ну ўсё, хопіць — шэдэўр гатовы. Узважаваю яго на далоні. Колькі айтруты ажно пальцы нячэ! І жоўць, сцякаючы, капае на падлогу з шынеллем прапальваючы ў ёй ззіркі. Ды пэўна не толькі на некалькі кіло сыравяленай, пэўна на добрую хайнкую палянубіўз пацягне! Толькі ў «Абазур» не кінзю з аплатай. Таня М, дзе ты?

Мікола, калгасны слесар з-пад Пухавіч.
Красавік 2007 г.

Палачи и жертвы

7 июля 2000 года исчез оператор ОРТ Дмитрий Завадский

Светлана КАЛИНКИНА

...Невысокий, средних лет мужчина заглянул ко мне в кабинет. «Вы Светлана Калинин, — то ли спросил, то ли утвердительно произнес он. — А я Сергей Саушкин». И я даже не сразу сообразила, что почти год разыскивала именно этого человека — первого из «банды Игнатовича», вышедшего на свободу.

Саушкин Сергей Николаевич, родился 3 октября 1967 года, гражданин Республики Беларусь. Не женат. Образование среднее. Проживал в Минске в поселке Степянка. Ранее трижды судим. Единственный из «банды Игнатовича», кто не имел отношения к правоохранительным органам — т. е. не служил, погон не носил. Государственный обвинитель требовал приговорить его к высшей мере наказания. Однако по обвинению в похищении Дмитрия Завадского Саушкин был оправдан. По обвинению в вооруженном грабеже был приговорен к 12 годам лишения свободы. Виновным себя не признал.

Он почти ничего не слышит и обезоруживает беззубой улыбкой старика. Несколько раз подвергался психиатрической экспертизе в «Новинках», где допросы начинались с введения каких-то инъекций. Он говорит, что его криминальное прошлое — это результат милицейских провокаций, что Игнатович, Малик и Гуз — «классные мужики», с которыми он познакомился во

время спортивных занятий на стадионе. Наконец, он категорически отрицает, что вообще слышал о Дмитрие Завадском до того, как его обвинили в похищении телеоператора.

«Нас арестовали по обвинению в убийстве азербайджанской семьи, но следователи сразу спрашивали про Завадского. А я вообще не знал, кто это такой.

Да, мы вчетвером с Игнатовичем ездили в Чечню, хотели устроиться по контракту в российские войска. К

Валере там очень уважительно относились, разрешили нам на базе пожить, осмотреться. Потом вернулись в Минск, и нас сразу же арестовали. Азербайджанская семья — это был только повод, в суде нас полностью оправдали по этому обвинению. Главным обвинением, конечно, было похищение Завадского. Тяжелее всех пришлось Игнатовичу, его просто ломали...»

Я и так, и этак пыталась вывести собеседника на обстоятельства похищения Дмитрия Завадского. «Рассказывали ли Игнатович про то, как его задержали федералы как чеченского боевика?» — «Был какой-то инцидент, но разобрались через пару дней и отпустили, там в то время путаница сплошная была.

«Про сюжет на телевидении, про интервью, про журналистов что-нибудь говорили?» — «Да нет, ничего такого».

«В день отъезда в Чечню куда-нибудь заезжали, задержались или вовремя поеха-

Photo.bymedia.net

Алла Королева, знакомая Валерия Игнатовича, бывшего сотрудника спецподразделения «Алмаз», отвечает на вопросы во время пресс-конференции. На заднем плане справа мать, супруга, сын оператора ОРТ Дмитрия Завадского, г. Минск, 31 мая 2001 года

ли?» — «Да нет, сразу поехали. Договорились, что они ко мне домой заедут. Как договорились — так и уехали...»

Сотни раз, наверное, Саушкину задавались эти вопросы, и, видимо, глупо было ожидать признаний, но все равно оставалась какая-то надежда на чудо. Потому что не может быть ситуации нелепее, чем та, в какой оказалось расследование похищения Дмитрия Завадского: есть преступники, но о преступлении ничего не известно.

Саушкин охотно рассказал мне, как получилось, что он досрочно оказался на свободе. После принятия нового Уголовного кодекса максимальная санкция по статье, по которой его осудили, снизилась до шести лет. С учетом амнистий и иных списаний срока он фактически отсидел четыре года. Но все равно вышел абсолютно больным и, я бы сказала, старым человеком. «После этих допросов у меня все внутри отбито, я плохо слышу, у меня нет зубов, а теперь меня вновь хотят посадить. Следователь Чумаченко постоянно вызывает меня на допросы, и вновь старая песня: «Где зарыли Завадского? Скажи, где труп?» Я не знаю Завадского, я не знаю, что с ним случилось, я не имею к этому никакого отношения. Но следователь уже забрал у меня паспорт, чтобы я никуда не мог уехать. Они, наверное, не ждали, что я так быстро выйду; наверное, поняли, что надо было всех садить пожизненно, чтобы сгнили в колонии, так никому ничего не сказав. Сейчас они хотят, чтобы я под их диктовку дал показания на Игнатовича, Малика и Гуза. Вы знаете, как мучают Лешу Гуза? Он ведь в Академии милиции учился, а его отправили в обычную тюрьму, к обычным зэкам, хотя должны были в особую тюрьму отправить, для ментов. Это специально сделано, чтобы он не выжил. И я им не нужен живым».

После того как на сайте «Белорусский партизан» было опубликовано интервью с Сергеем Саушкиным, следователь Бранчель вернул ему паспорт. Мы договори-

Сын Дмитрия Завадского Юра и мама Ольга Григорьевна

лись, что, если с Сергеем что-нибудь случится, со мной свяжутся либо его друзья, либо родственники. Он пытался просить политубежища в Германии, но был экстрадирован из этой страны как уголовник. Потом он надеялся через своих друзей все-таки попасть по контракту в число тех, кто воюет в Чечне. Однако я не представляю, чтобы почти глухого человека взяли на службу. В любом случае последние сведения о нем обозначены временем, когда он собирался уехать в Россию. Он всё твердил: «Я не знаю, где Завадский», — хотя я уже ни о чем и не спрашивала.

Алексей Гуз

Гуз Алексей Викторович, родился 27 июля 1975 года, уроженец города Заславля, гражданин Республики Беларусь. Не женат. Образование среднее, из Академии МВД был отчислен за драку. На момент ареста судимостей не имел, проживал в общежитии в одной комнате с Валерием Игнатовичем. За различные преступления, в том числе похищение оператора ОРТ Дмитрия Завадского, прокурор просил суд приговорить Гуза к высшей мере наказания. Приговор — 25 лет лишения свободы. Виновным себя не признал.

Алексей Гуз, судя по всему, мужчина с характером. Из Академии

МВД был отчислен за то, что двинул по рожке командиру группы. В результате к июлю 2000 года он нигде не учился и нигде не работал, потому более всех был заинтересован в том, чтобы по примеру Игнатовича попасть контрактником на войну в Чечне. После известной по рассказу Саушкина экскурсионной поездки Гуз твердо решил, что поедет на войну, о чем и говорил друзьям на обратном пути в Минск. Строил планы, обмозговывал, как быстрее собрать нужные документы. Однако дома его ждал арест и другая война.

Сразу после суда Алексей был отправлен в оршанскую колонию. Характер нового заключенного тут почувствовали в первые же дни. Гуз взбунтовался — категорически отказался надевать тюремную робу. Ни угрозы, ни наказания результата не дали, и Гуза на три года отправили в Могилев в камеру-одиночку. Три года, от звонка до звонка, он провел в одиночке. С ума не сошел, характер не изменил. Его отец Виктор Гуз считает, что силы сыну дает надежда на то, что через какое-то время его невиновность будет доказана.

Отцу разрешали видеть сына раз в год — таковы правила. «Ничего, говорит, не делал, никого не убивал. Мы входим — он становится на колени, говорит, что не виноват... Я даже не знаю, что думать...»

В этой ситуации действительно не известно, что думать. С одной стороны, понятно, что сами осужденные до последнего твердят: «Не виновен». Защищать своих детей, искать им оправдания всегда будут родители. Но с другой стороны — если уж таким объективным было следствие и справедливым суд, почему до сих пор засекречены материалы этого громкого дела, почему были закрытыми судебные слушания? Почему к осужденным не пускают ни белорусских, ни международных правозащитников? Наконец, почему до сих пор так и не известно, что же случилось с Дмитрием Завадским?

...Из Могилева Алексей Гуз был переведен в оршанскую колонию. Однако о нем по-прежнему мало что известно. Он не выходит из одиночек и карцеров. А это — мера нака-

зання, при которой переписка запрещена. Потому его письма родителям очень редки. Но родители уверены: он ждет... Оправдательного приговора.

Максим Малик

Малик Максим Михайлович, родился 21 октября 1976 года, гражданин Республики Беларусь. Не женат. Образование среднее. Боец спецподразделения МВД РБ «Алмаз», согласно версии следствия, в банде Игнатовича был вторым лицом. В Минске проживал в общежитии, прописан в Борисове. Ранее не судим. Приговорен к пожизненному заключению. Отбывает наказание в жодинской спецтюрьме. Виновным себя не признал.

Максим Малик был, пожалуй, единственным из обвиняемых, кого защищал не назначенный, а нанятый адвокат. Мать Максима — Валентина Поклад — обошла не одну адвокатскую контору, обзвонила десятки знакомых, пытаясь уговорить кого-либо из

специалистов вести это дело. Однако через какое-то время адвокаты честно признавались: «Не тратьте деньги, приговор запрограммирован».

Последняя у нее была надежда — что суд разберется, оправдает... После того как ее сына приговорили к пожизненному заключению, мать решила обратиться к журналистам, доказывая, что Максим не может быть виновным в преступлениях, в которых его обвинили. Просто потому, что он в это время был в совершенно других местах.

«Я очень понимаю маму Дмитрия Завадского и очень ей сочувствую. Вы считаете моего сына убийцей, но он никого не убивал. Я прошу меня выслушать. Я не мать убийцы», — голос в телефонной трубке был спокойным и твердым. Так мы и познакомились с Валентиной Николаевной.

Молодая, красивая, уверенная в себе женщина. Она перечисляла все эпизоды, по которым обвиняли Максима Малика, и рассказывала, как сама восстанавливала события тех дней. Она рассказывала, как давили на друзей Максима, — тех, которые подтверждали, что в момент совершения преступления он находился в иных (конкретных) местах с иными (конкретными) людьми. Как потом следствие и суд отказывались признавать эти показания, поскольку они были даны людьми заинтересованными. Мать говорила, что отметались ее личные показания, показания бабушки Максима, поскольку они «состоят в личных связях». «Но каждый день человек с кем общается? Или надо чужих людей за собой водить, чтобы в случае чего алиби было?» — возмущалась Валентина Николаевна.

Она утверждает, что следствие обещало дать ей свидание с сыном при условии, что она уговорит Максима дать показания против Валерия Игнатовича. Валентина Николаевна соглашалась — просто

для того, чтобы лишний раз увидеть сына. Она уговаривала его отказаться от протестов и голодовок, потому что считает: этим никому ничего нельзя доказать. За эти годы она подорвала свое здоровье, долго болела, перенесла сложные операции...

Но рада, что Максим не теряет силы духа, много читает, постоянно делает физические упражнения. Держаться, конечно, очень сложно, за малейшее нарушение — карцер. Но мать считает, что надо дожить до того времени, когда сменится власть — и когда дело Завадского будет, наконец, расследовано. Чтобы поддержать веру сына в такую возможность, ему в тюрьму она выписывала независимые газеты (пока они выходили и доставлялись по подписке).

— А вы спрашивали у Максима про Дмитрия Завадского? — как-то поинтересовалась я у Валентины Николаевны.

— Конечно, спрашивала. Он не знает Завадского. Он его никогда не видел.

Валентина Николаевна говорит, что даже после суда в тюрьму постоянно приезжали следователи с одним и тем же предложением: рассказать, где Завадский. Как водится, в обмен обещают золотые горы. «Максим на этих встречах просто сидит и молчит, потому что он не знает, что говорить».

Как-то я обронила, что и Малик, и Игнатович сами вырыли себе яму: до суда молчали в обмен на какие-то обещания своего бывшего начальства, а теперь уже просто нет никакой возможности сделать так, чтобы их оправдания были услышаны. «Они не молчали, — возразила мне Валентина Николаевна, — они никогда не признавали свою вину».

Она звонит мне и сейчас, если в тюрьме, где отбывают наказание Малик и Игнатович, происходит что-то чрезвычайное.

Валерий Игнатович

Игнатович Валерий Александрович, родился 23 февраля 1970 года, уроженец города Крупки Минской области, гражданин Российской Федерации — причем российский паспорт ему был вручен уже в СИЗО. Не женат. Образование высшее юридическое. Бывший боец спецподразделения МВД РБ «Алмаз», уволен по болезни, инвалид II группы. Ранее не судим. От последнего слова в суде отказался. Государственный обвинитель Федор Шведов просил для Игнатовича, как и для всех остальных, высшей меры наказания — расстрела. Однако суд приговорил его к пожизненному заключению.

Фотографии этого человека, лежа выслушивающего приговор, обошли, наверное, весь мир. Валерий Игнатович накануне суда объявил голодовку. Эта голодовка была после ареста не первой, сказала и старая травма, потому самостоятельно ходить Игнатович не мог, на заседание суда его внесли на носилках. Однако вскоре — за неуважение к суду — вынесли, и слушания проходили без Игнатовича. Он отказался от общения со следователями, он отказался от дачи показаний, отказался от последнего слова. Говорят, во время следствия от него могли добиться только одного — лозунгов «Слава Лукашенко!» и «Да здравствует президент!». Правда, дар речи к нему вернулся сразу же после оглашения приговора: все происходящее в зале суда Игнатович назвал клоунадой и заговором жидо-сионистов.

Во время следствия Валерия Игнатовича несколько

Photo.bymedia.net

раз отправляли на судебно-психиатрическую экспертизу в «Новинки». К слову, первой о возрождении в Беларуси карательной психиатрии заговорила подруга Валерия Игнатовича — Алла Королева. Именно она поведала о том, что в «Новинках» проходит не только психиатрическая экспертиза, но и допросы; рассказала и об инъекциях, которые используются во время общения обвиняемого со следователем.

Однако тогда следствие было в самом разгаре, банде вменялись преступления одно кровавее другого, и даже правозащитники не решились встать на активную защиту жестокого убийцы. Это уже потом многие обвинения так и не дошли до суда, это уже потом по ряду эпизодов и Валерий Игнатович, и его подельники были оправданы, это уже потом родственники Дмитрия Завадского, допущенные на суд, скажут, что считают вину Игнатовича, Малика и Гуза недоказанной...

Докладчик ОБСЕ по проблемам исчезнувших Христов Пургуридис просил белорусские власти о встрече в тюрьме с Валерием Игнатовичем. Отказ был категоричным и однозначным. Показания Пургуридису дали и Шейман,

и Сиваков, и Павличенко, но встреча с Игнатовичем не могла состояться ни при каких условиях. Белорусские власти не стали объяснять причину такого однозначного отказа.

В тюрьме Игнатович несколько раз находился на грани жизни и смерти — из-за голодовок, которые окончательно подорвали его здоровье. Голодовки Игнатович периодически продолжает объявлять. У него серьезные проблемы с позвоночником и ногами. Он стал плохо говорить, хрипит, будто у него сдавлено горло. Родителям отказывали даже в тех нечастых свиданиях, которые положены подобному заключенному. О состоянии сына объясняли: мол, упал, повредил позвоночник, не может ходить. Родители, не выдержав, написали жалобу Госсекретарю Совета безопасности: о постоянных избиениях сына и издевательствах над ним. На некоторое время Игнатовича оставили в покое, он стал получать передачи, а потом вновь начались проблемы.

Во время одного из свиданий Валерия к родителям привезли на каталке. «Он полулежал в этой коляске с закрытыми глазами, сначала мы даже подумали, что

он вообще мертвый, — рассказы-вал отец Игнатовича Александр Владимирович. — Только когда его растормошили, он открыл глаза и сказал: «Папа, мама, не подписывайте никаких документов. Я не сумасшедший, а меня хотят отправить в психушку. На уколы никаких документов не подписывайте». А потом начал прощаться с нами, как перед смертью: «Папа, мама, простите меня за всю боль, что я вам причинил. Невинно причинил».

Похоже, психушка для Игнатовича — это реальная перспектива. Все чаще появляются «достоверные сведения», что у него эпилепсия, что начались припадки. Об этом уже было сказано и родителям, но как его лечат и чем, конечно же, не известно.

Как-то Александр Владимирович озвучил версию самого Игнатовича о причинах ситуации, в которой он оказался: «Он сказал нам, что попал в тюрьму потому, что присутствовал при разговоре двух крупных чинов, по трусости одного из которых погибли люди. И он еще тогда, сразу после суда, говорил: «Я Завадскому зла не причинял, не знаю его и не видел ни разу в жизни. Я не виновен ни в чем...»

Возможно, это последнее, что может сделать Игнатович для своих стариков-родителей: успокоить их душу, страдающую не только потому, что сын в тюрьме, но еще и потому, что он в тюрьме по страшному обвинению. Возможно, впрочем, что Валерий Игнатович говорит правду. Но в любом случае он так и не сказал отцу, кто те двое высокопоставленных чиновников, свидетелем разговора которых он стал. В чьей смерти они виновны? Чьи тайны хранит Игнатович?

«В отдельное производство»

Когда слушалось дело банды Игнатовича, в суде звучали показания таинственных свидетелей — настолько засекреченных, что их фамилий не назвали ни адвокатам,

ни суду. Что это за люди, которые знают невероятные подробности преступлений?

Когда зачитывался приговор, то и дело звучала формулировка: «и неустановленные лица». За прошедшие после суда четыре года никого из этих лиц установить так и не удалось.

Однако в связи с похищением оператора ОРТ Дмитрия Завадского и белорусских политиков прозвучали конкретные фамилии конкретных людей — докладчик ПАСЕ систематизировал информацию, позволившую объединенной

квартирой, такого человека эта женщина видела в подъезде.

Леоненко в связи с этим даже некоторое время провел в СИЗО, однако дальше дело не пошло. Правда, из Службы безопасности Леоненко перевели в спецотряд МВД «Алмаз», где он и выполняет привычную работу...

В газетах, на телеэкране, на акциях оппозиции в изобилии присутствует и Дмитрий Павличенко, ныне пошедший на повышение командир спецотряда быстрого реагирования МВД. На недавней выставке СМИ ему даже вручили спецпремию за журнал «Честь» — тот самый, в котором экс-министр внутренних дел Сиваков поучительно цитировал Гитлера. Да что там журналистская награда! Павличенко удостоен даже православного ордена. Власть и сама, и с помощью церкви будто искупает вину за те несколько суток, которые Павличенко провел в СИЗО по обвинению в похищениях и убийстве.

Бригаде, которую возглавлял Павличенко, кстати, не сказали, за что был арестован их командир. Там до сих пор культивируется версия, что он слишком рьяно защищал своих подчиненных, которые попали в криминальную историю. Правда, после известных событий массивный командир всюду ходит с охраной...

Экс-министру Юрию Сивакову периодически приходится опровергать слухи о своем аресте, попадании в психушку или запоях. Он скромно трудится на преподавательской должности. Говорят, серьезно болел. А еще говорят, между ним и Павличенко уже нет той безудержной дружбы, которую обычно называют скрепленной кровью...

И все-таки: вышеназванные фамилии если и звучат в связи с похищениями Завадского, Гончара, Захаренко, Красовского, то только в том контексте, что они могут быть исполнителями. Но до поры до времени в отдельное производство выделены имена обозначенных судом «неустановленных исполнителей», а также имена заказчиков.

Европе публично заявить об их причастности к преступлениям. Но эти люди не в тюрьме.

Недавно на фотографиях, запечатлевших избиение во Дворце железнодорожников экс-кандидата в президенты Александра Козулина, был опознан сотрудник Службы безопасности президента Александр Леоненко. Его сложно не опознать: у него прямо на лице специфическая примета — когда-то была переломана, а теперь будто вдавлена внутрь переносица. О человеке с такой приметой после исчезновения Завадского говорила соседка Димы — этот человек следил за

Михаил ПАСТУХОВ

Юрий ТОПОРАШЕВ

юристы Центра правовой защиты СМИ
при ОО «Белорусская ассоциация журналистов»

Стимул (от лат. *stimul*) — остроконечная палка, которой подгоняли животных (стрекало).

Жестокость как стимул

К послушанию

С введением нового КоАП журналистов ожидают новые испытания

С 1 марта 2007 года белорусское законодательство пополнилось сразу двумя новыми кодексами: об административных правонарушениях и процессуально-исполнительным. Они существенно раздвинули рамки правового регулирования этой сферы отношений: «обогатили» отечественную юриспруденцию новыми составами административных правонарушений, а также детально «прописали» административный процесс и порядок наложения различных административных взысканий. Среди многочисленных потенциальных правонарушителей не забыты и журналисты. Под молотки административных санкций они могут попасть и в роли обычных граждан, и в своем профессиональном качестве.

Новые угрозы

Пожалуй, самой «убойной» для журналистов статьей Кодекса об административных правонарушениях (далее — КоАП) следует признать статью 22.9 «Нарушение законодательства о печати и других средствах массовой информации». В трех своих частях она предусматривает внушительные штрафы за различные прегрешения журналистов, редакторов и учредителей СМИ.

Заметим, что по своему названию эта статья КоАП отличается от похожей статьи 49 Закона «О печати и других средствах массовой информации», которая именуется «Ответственность за злоупотребление свободой массовой информации». К чему на практике может привести это смысловое разно-

образие? Прежде всего, к тому, что формулировка в протоколе об административном правонарушении по статье 22.9 КоАП будет расходиться с положениями Закона о печати. В этой ситуации не совсем понятно, как будут действовать инициаторы административного производства и судьи.

В соответствии с частью первой статьи 22.9 КоАП журналисты и все те, кто имеет отношение к производству и распространению информации, будут отвечать за «злоупотребление свободой средств массовой информации».

Что это такое, остается только догадываться. Очевидно, что случаи «злоупотребления» свободой массовой информации правоприменители станут искать в статье 49 Закона о печати, поскольку именно в ней они и определены, хотя и путем отсылочных указаний. В первую очередь речь пойдет о невыполнении требований статьи 5 Закона о печати, в которой представлен список самых грубых нарушений законодательства о печати, начиная от совершения действий, наказывае-

мых в уголовном порядке, и завершая распространением информации от имени партий, профсоюзов или иных общественных объединений, не прошедших в установленном порядке государственную регистрацию (перерегистрацию).

Далее идут те, кто злоупотребляет своими правами (статья 39 Закона), а также не выполняет свои обязанности (статья 40). Есть еще и статья 50 Закона о печати, в которой говорится об ответственности журналистов «за другие нарушения...».

Как видим, новый КоАП подводит широкую правовую базу для привлечения «пишущей братии» к ответственности. При нашем специфичном правопонимании самые разные обстоятельства можно будет признавать «злоупотреблением свободой средств массовой информации».

В части второй статьи 22.9 КоАП говорится о нарушении установленного порядка рассылки обязательных бесплатных экземпляров периодических изданий, о несоблюдении порядка опубликования

опровержения, а равно о распространении изданий без выходных данных. За эти, казалось бы, мелкие прегрешения грозит штраф от 20 до 50 базовых величин.

Наиболее разорительные штрафы предусмотрены в части 3 статьи 22.9 КоАП. Так, если средством массовой информации в течение одного года допущено повторное нарушение законодательства о СМИ (аналогичное или любое другое — не ясно), то индивидуальный предприниматель может быть оштрафован в размере от 20 до 100 базовых величин, а юридическое лицо — от 100 до 500 базовых величин. Стоит разве что напомнить: власть планирует и настаивает, чтобы предприниматели «переоформлялись» в юрлица.

А судьи кто?

В соответствии со статьей 3.2 Процессуально-исполнительного кодекса об административных правонарушениях, дела по частям 1 и 2 статьи 22.9 КоАП подведомственны районным (городским) судам общей юрисдикции, а по части 3 — судьям хозяйственных судов.

Правом составлять протоколы по делам указанной категории наделяются должностные лица «...органов, осуществляющих государственное регулирование в области распространения информации» (пункт 54 статьи 3.30 Процессуально-исполнительного кодекса).

Надо полагать, в первую очередь имеется в виду Министерство ин-

формации. При этом не забыты и прокуроры: по расплывчатому смыслу пункта 68 части 7 статьи 3.30 Процессуально-исполнительного кодекса они могут составлять протоколы по всему перечню составов административных правонарушений. Следовательно, под прокурорскую юрисдикцию попадают и СМИ.

Кроме того, имеется информация, что при исполкомах создаются специальные подразделения по контролю за соблюдением законодательства в печатных и электронных СМИ, которым дано право на оперативное реагирование...

Новый КоАП в отношении СМИ не ограничивается лишь статьей 22.9. В арсенале правовых средств имеются традиционные «Клевета» (статья 9.2) и «Оскорбление» (статья 9.3). Разработчики Кодекса, естественно, не могли пройти мимо такого правонарушения, как «Распространение средствами массовой информации заведомо ложных сведений, порочащих честь и достоинство Президента Республики Беларусь» (статья 23.33). Санкции здесь соответствующие: для физического лица — от 20 до 50 базовых величин, для индивидуального предпринимателя (то есть хозяина СМИ) — от 20 до 100, а для юридического лица — до 500 базовых величин.

Что опаснее?

По степени опасности положений нового КоАП для журналистов и СМИ их можно условно подразде-

лить на «прямые» и «косвенные». К первой категории относятся статья 22.9 и еще несколько подобных статей. Часть из них уже упоминалась.

Не менее опасными представляются и так называемые «косвенные» статьи. Они могут самым неожиданным образом отразиться на деятельности СМИ. Например, статья 23.3 «Вмешательство в разрешение дела об административном правонарушении». В ней говорится о недопустимости воздействия «...в какой бы то ни было форме на должностное лицо, ведущее административный процесс». Санкция: штраф от 20 до 50 базовых величин или административный арест.

Кто-то засомневается: каким образом эта статья может иметь отношение к деятельности журналиста? Да очень просто: напишет и опубликует острую «разоблачительную» статью о том, кто и почему затеял административное дело, как его ведет, какие усматриваются нарушения законов и т. п. — и попадет под санкцию кодекса.

Так что при подготовке публикаций, в которых анализируются те или иные события, ставшие предметом административного производства, необходимо проявлять осторожность, избегать оценочных суждений и категорических выводов. Лучше дать развернутую информацию «по горячим следам», оставив на потом написание аналитической статьи.

Статья 23.4 «Неповиновение законному распоряжению или требованию должностного лица при исполнении им служебных полномочий». Здесь возникает вопрос: какое распоряжение или требование должностного лица, скажем, работника милиции, считать законным? Внятный ответ на этот вопрос найти едва ли удастся. На практике почти все распоряжения или требования должностных лиц, кроме очевидно абсурдных, будут считаться законными. Если вы с ними не согласны, жалуйтесь вышестоящему начальству...

Вышеназванные административные правонарушения чаще всего обнаруживаются при проведении различных общественных (массовых) мероприятий. После вступ-

ления в силу нового КоАП может не спасти даже свидетельство о принадлежности к журналистскому сообществу. Уж больно соблазнительно для представителя власти, облаченного в соответствующую форму, пополнить госказну миллионом заработанных «на пустом месте» рублей.

Статья 23.5 «Оскорбление должностного лица при исполнении им служебных полномочий» (читай предыдущие положения. Санкция та же).

Статья 23.19 «Непредоставление информации об изменении юридического адреса». Редакторы некоторых независимых изданий уже сталкивались с неприятностями, своевременно не сообщив регистрирующему органу (Министерству информации) об изменении юридических адресов. Тогда они отделывались предупреждениями. Теперь же за подобную «провинность» их ждет штраф в размере от 10 до 20 базовых величин. Конечно, не так и много при условии, что в кармане у редактора есть лишние деньги...

Статья 23.64 «Нарушение порядка регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей». Здесь речь может идти о невнесении изменений и дополнений в учредительные документы, о

непредставлении этих документов для государственной регистрации в случаях и в сроки, установленные законодательством. Санкция: наложение штрафа в размере от 10 до 50 базовых величин.

В преддверии очередной перерегистрации субъектов хозяйствования, вызванной принятием Закона «О хозяйственных обществах», настоятельно рекомендуем ознакомиться с этим положением КоАП и другими нормативными документами, регулирующими процесс регистрации и перерегистрации.

Журналист и суд

Как уже отмечалось, делами по административным правонарушениям в отношении СМИ (журналистов) будут заниматься суды. В этой связи необходимо знать хотя бы несколько статей КоАП, регулирующих отношения гражданина и суда.

Правонарушения в этой сфере определяются в главе 24 КоАП «Административные правонарушения против правосудия и деятельности органов уголовной и административной юрисдикции».

Статья 24.1 «Неуважение к суду». Санкция: от 8 до 50 базовых величин или административный арест. Наказание может последовать за неявкой в суд без уважительных причин, за неподчинение распоряжению председательствующего, нарушение порядка во время судебного заседания, а также за «...совершение иных действий, свидетельствующих о явном пренебрежении к суду».

Следует иметь также в виду, что гнев судьи может вызвать неправильное или, по мнению судьи, демонстративно вызывающее использование журналистом технических средств: фотоаппарата, телекамеры, магнитофона. Нежелательны какие-либо комментарии действий судьи или представителей сторон, разговоры (даже шепотом) с соседями, излишняя мимика и жесты, визуально выражающие отношение к поведению судьи. Все это может попасть в разряд «иных действий» и стоить кругленькой суммы, а то и нескольких суток за решеткой.

Статья 24.4 «Заведомо ложные объяснения либо заявления». Санкция: штраф в размере от 10 до

50 базовых величин или административный арест.

Под действие этой статьи могут попасть свидетели, потерпевшие, эксперты, переводчики. Словом, практически все лица, так или иначе вовлеченные в административный процесс. При этом для привлечения к ответственности суд должен установить, что указанными лицами дано ложное объяснение или сделано ложное заявление, заключение, перевод.

Журналистам, редакторам и иным сотрудникам редакции, причастным к изданию газеты, необходимо ознакомиться и с другими статьями главы 24. Так, статья 24.3 предусматривает санкции (штраф в размере от 6 до 10 базовых величин) за «оставление должностным лицом без рассмотрения частного определения (постановления) суда или представления судьи, органа дознания, следователя или прокурора».

Отметим, что в практике уже имеются случаи применения этой статьи.

Статья 24.5 «Отказ либо уклонение свидетеля или потерпевшего от дачи объяснений либо эксперта или переводчика от исполнения возложенных на них обязанностей». Санкция: штраф в размере от 8 до 30 базовых величин.

Здесь следует обратить внимание на примечание, согласно которому административная ответственность не наступает за отказ или уклонение от дачи объяснений против себя, членов своей семьи, близких родственников.

Статья 24.6 «Уклонение от явки в орган, ведущий административный процесс». Санкция: штраф в размере от 6 до 30 базовых величин или административный арест.

В данном случае необходимо наличие такого признака, как «уклонение без уважительных причин». Скажем, о необходимости явиться в «орган» вы узнаете от соседа (он об этом говорит вам или вручает повестку), вы находите повестку в своем почтовом ящике, вам звонят по телефону из «органа». Подобные случаи подпадают под понятие «уважительной причины» неявки. Впрочем, и здесь необходимо проявлять осторожность и без надоб-

ности не обострять отношения с представителями «компетентных органов».

Право на молчание

Не лишним будет знать и некоторые положения Процессуально-исполнительного кодекса об административных правонарушениях.

В главе 2 «Задачи и принципы административного процесса» имеется ряд статей, которые могут пригодиться при отстаивании и защите своих прав. Так, в части 4 статьи 2.3 («Обеспечение защиты прав и свобод») приводится уже знакомое нам положение о том, что никто не должен принуждаться к даче объяснений против самого себя, членов своей семьи, близких родственников.

Еще дальше в этом направлении идет статья 2.7 «Презумпция невиновности». В части 2 этой статьи содержится положение о том, что лицо, в отношении которого ведется административный процесс, не обязано доказывать свою невиновность. Это обязанность тех, кто начал административный процесс. Они не могут делать свои заключения на основе предположений (часть 3). Любые сомнения в виновности лица толкуются в его пользу (часть 4).

Следует обратить внимание на статьи 2.8 и 4.1, где говорится о праве на защиту. При умелом использовании части 5 статьи 4.1 можно построить эффективную защиту лица, привлеченного к административной ответственности. Так, оно вправе «иметь защитника с начала административного процесса, а в случае административного задержания — с момента объявления ему об административном задержании». Важно также знать, что задержанное лицо имеет право «беспрепятственно общаться со своим защитником...» (часть 6 статьи 4.1).

То есть ссылка на то, что дача объяснений возможна только в присутствии адвоката, вполне законна. До вступления в процесс адвоката задержанный может хранить молчание, и это, на наш взгляд, будет лучшим средством защиты.

* * *

Кое-кто из официальных пропагандистов нового КоАП пытается представить его как «воспитательный кнут», необходимый для наведения образцового порядка в белорусском обществе.

Нам же представляется, что принятие этого Кодекса преследует иную цель, а именно: пополнение прохудившейся госказны за счет средств «административных правонарушителей». И еще, с учетом особенностей нашей правоприменительной практики, подспудно просматривается стремление нанести очередной удар по инакомыслию. Ведь самые суровые штрафы предполагается взимать с активистов оппозиции и независимых средств массовой информации.

В скандинавских странах о Беларуси заговорили ровно 21 год назад. Сразу после аварии на Чернобыльской АЭС, которую коммунистические власти тщательно скрывали. Тогда первыми забили тревогу научные центры Швеции, где приборы зафиксировали повышенный уровень радиации. Однако насколько интересна наша страна гражданам Швеции сегодня, и почему о событиях в Беларуси здесь практически не говорят? Эти и другие вопросы мы затронули в беседе с политическим обозревателем Шведского телевидения (SVT) Стигом Фредриксоном, одним из самых известных и уважаемых журналистов Швеции.

— Исторически Швеция не так тесно связана с Беларусью, как с прибалтийскими государствами. Они нам гораздо ближе, и, естественно, о жизни в этих странах мы знаем значительно больше, чем о ситуации в Беларуси. Тем не менее я считаю, что информация о вашей стране в Швецию поступает. Большинство шведов знает, что это близкое нам государство — и географически, и по характеру народа. Но здесь, в Швеции, мы не ощущаем повседневной жизни вашей страны в достаточной степени. Через средства массовой информации мы, журналисты, могли бы и должны были бы делать гораздо больше. Но у нас доминирует новостной подход к информации, а повседневная жизнь любой страны — это просто не новости.

Безусловно, ваша страна — это интересная тема. Многие европейские политики считают Беларусь последней диктатурой в Европе, и мы должны были бы шире освещать события в вашем государстве. В то же время хотел бы подчеркнуть, что мы не стремимся влиять на происходящее в Беларуси. Положительные, на наш взгляд, изменения должны прийти не извне, а изнутри страны. Наверное, шведские журналисты могут оказывать больше моральной поддержки своим белорусским коллегам, чтобы вы чувствовали, что вы не одни. Это очень важно, когда люди знают, что они в своих устремлениях не одиноки.

Я думаю, что недостаточное внимание наших СМИ к Беларуси в какой-то степени связано

СТИГ ФРЕДРИКСОН:

«У нас есть «журналистика синего света». Но радио и телевидение — публичные»»

Стиг Фредрикссон освещает и комментирует международные новости на SVT более 25 лет. В 1970-е гг. работал корреспондентом нескольких скандинавских информационных агентств в Москве, затем — обозревателем-международником на Шведском радио (специализировался на событиях в Восточной Европе). Позже стал редактором зарубежных новостей программы «Aktuellt» на SVT, работал корреспондентом в Вашингтоне (США), шеф-редактором «Aktuellt», приглашенным профессором журналистики в Гетеборгском университете.

В 2004 г. в Швеции была издана книга С. Фредрикссона «Курьер Александра», в которой автор рассказал о том, как он переправлял на Запад нобелевскую речь и рукописи российского писателя Александра Солженицина.

и с тем, что в Швеции освещенные события, происходящих в Восточной Европе, после изменений начала 90-х гг. прошлого столетия заметно уменьшилось.

— Чем, на Ваш взгляд, это вызвано?

— Может быть, одна из причин заключается в том, что события в этих странах развиваются, образно говоря, недостаточно драматично. К сожалению, у масс-медиа Швеции есть тенденция сосредотачиваться на драматических фактах, а повседневная жизнь, на основе анализа которой можно судить о развитии того или иного государства, почти не освещается, хотя я считаю это более важным.

У нас также уменьшилось количество постоянных корреспондентов в странах Восточной Европы. Обычно ситуацию в Беларуси освещают московские корреспонденты, но их осталось всего два, они представляют Шведское радио и Шведское телевидение. Крупные газеты Швеции больше не имеют своих представителей даже в Москве. И постоянные корреспонденты

заменяются поездками. А командировки, как правило, организуются только туда, где происходят динамичные события.

Раньше у нас на шведском телевидении была еженедельная программа «Aktuellt», посвященная международным событиям. Но теперь ее нет, и жизнь других стран освещается лишь в программах новостей. И это тоже ведет к тому, что Шведское телевидение показывает только крупные события.

Я, конечно, сожалею о том, что сложилась такая ситуация, и предпринимаю действия, чтобы исправить положение. Дело в том, что есть большая опасность за вспышками ярких событий не заметить серьезные проблемы и у себя, в Швеции, и в других странах, в том числе и в Беларуси. Мы надеемся, что вернемся к аналитическим программам, освещающим международную жизнь.

В Швеции в последние годы изменились подходы и к международной информации. У нас есть выражение «журналистика синего света», когда корреспонденты выезжают на значимые или драматические события и делают репортажи несколько скандального характера. Я, конечно, отлично понимаю коммерческий аспект этой проблемы: газеты должны зарабатывать деньги, чтобы

существовать. Но радио и телевидение в Швеции публичные. Нам, в отличие от коммерческих газет, телевидения и радио, не надо зарабатывать деньги, у нас они есть. И я считаю, что это влечет за собой особую ответственность перед публикой.

— Г-н Фредриксон, на протяжении последних трех лет Вы возглавляете авторитетную организацию Шведский клуб публицистов. Проблема постепенного завоевания позиций «журналистикой синего света» обсуждается на заседаниях клуба?

— Да, разумеется. Раз в месяц мы проводим дискуссии по актуальным проблемам, в том числе обсуждаем и вопро-

сы журналистской этики. И это очень важно, поскольку соблюдение или несоблюдение этических правил непосредственно связано с доверием общества к нам.

Но наша главная задача со дня основания клуба — работать во благо свободы слова журналистов Швеции. Мы протестуем, когда замечаем признаки цензуры в нашей стране. И хотя у нас давние традиции свободы слова, но сейчас в связи с борьбой с терроризмом несколько ужесточилось законодательство, и из-за этого появились некоторые признаки цензуры.

Мы также обсуждаем проблемы политической жизни страны. Недавно у

Шведский клуб публицистов был основан в 1874 г. Помимо проведения дискуссий на профессиональные и внутриполитические темы эта организация выпускает ежегодник, посвященный актуальным проблемам журналистики, выделяет стипендии членам клуба на реализацию различных проектов. Является также учредителем двух престижных в Швеции ежегодных премий — «Большого приза Шведского клуба публицистов» (30 000 шв. крон) и «Золотого пера Шведского клуба публицистов» (10 000 шв. крон и золотое перо).

нас прошли выборы, и после их завершения мы организовали традиционные дебаты. Правда, проигравшие выборы социал-демократы были так разочарованы исходом кампании, что не захотели прийти и объяснить, почему так получилось. Поэтому из семи мест на подиуме одно было свободным.

— Шведский клуб публицистов защищает в случае необходимости права журналистов?

— Защитой прав журналистов занимается профессиональный Союз журналистов. В Швеции также есть Союз владельцев газет. Наш клуб — это объединение публицистов, и это единственная такого рода организация в Швеции, кстати, самая старая организация журналистов у нас. Она была основана как социальный клуб для мужчин-журналистов. Сейчас объединяет 5 тыс. человек, у нас семь отделений. Самое большое — Стокгольмское, в него входит 2,5 тыс. человек. Есть также отделения в Гетеборге, Мальмё, на севере страны.

— Соблюдение свободы слова в других странах, например, в Беларуси, входит в круг интересов клуба?

— Наша деятельность сконцентрирована главным образом на проблемах журналистики в Швеции. По традиции мы не работаем с коллегами из-за рубежа; для этого существуют другие организации, такие как, например, «Репортеры без границ», которые контактируют с журналистами других стран, в том числе и Беларуси. Но это не означает, что нас не тревожит ситуация с демократическими свободами в Беларуси. И мы хотели бы, чтобы в вашей стране демократические силы чувствовали нашу моральную поддержку.

Подготовила Лариса Михальчук
Стокгольм — Минск

Владимир ГУТКОВСКИЙ,
Нью-Йорк, специально
для «Абжура»

«Беларускі час» есть и в Америке

Всемирный день прессы отметили с коллегами в редакции. Мне тут вместе с поздравлениями сочувствие выразили. Это по поводу положения со свободой прессы в Беларуси.

Коллеги — люди просвещенные, о ситуации со свободой слова знают все. Можно осведомиться о положении дел в Эритрее, Туркмении, Иране, Кубе, Узбекистане, Беларуси, Сирии и других «братских» республиках... О моей родине говорят как о территории закрывшихся изданий. Знают и об искусственно созданных властями проблемах с распространением газет, еще не закрывшихся. О том, что те, которые чудом функционируют, вынуждены печататься где угодно, только не дома. Читали о задержанных властями тиражах, о проблеме регистрации печатных изданий. Знают об арестах и гонениях на независимых журналистов, о погибших и находящихся в заключении.

По-доброму завидую местным, американским газетчикам. Такого количества разноразличной периодики нет больше нигде в мире. О самых авторитетных англоязычных изданиях известно всем и повсюду. Непотопляемая корпорация «New York Times» с одноименной газетой — образец коммерческой устойчивости, мирового признания и популярности. Несколько

иной уклон, можно сказать, более «богемный», у «New York Post». «Wall Street Journal» — совсем уж специализированное издание, однако раскупается быстро, поскольку биржевые новости интересуют даже школьников. На этих «трех китах» можно было бы и остановиться, но просто необходимо добавить, что свои газеты и журналы имеет не только каждый город, но и район (даже райончик).

Университеты, колледжи, школы, будь то частные или общественные, выпускают свои газеты за счет пожертвований или бюджета учебного заведения. Готовят материалы и редактируют издания сами студенты. Распространяются школьные и университетские газеты среди студентов бесплатно.

Региональные издания также, как правило, бесплатные, существуют они за счет рекламы. Общественные организации выпускают свою периодику. Вопрос финансирования у них решается за счет пожертвований, грантов или, что самое предпочтительное, опять же рекламы. Большое количество рекламы — это и коммерческий успех, и независимость, и популярность, которая в итоге коммерческому успеху способствует.

Конечно, можно и пренебречь рекламой, однако грантодатель выделяет средства под определенную программу, и издателю приходится считать-

ся с положениями этой программы. Пожертвования тоже не прибавляют независимости, поскольку человек конкретных убеждений, тратя свои деньги, смотрит на издание как на рупор собственных идей, и ладно бы, если редакция этим рупором согласна быть...

В местах компактного проживания выходцев из какой-либо страны газеты на национальном языке пользуются неизменным спросом. Русскоязычная пресса процветает, рекламируя региональный бизнес. Это не «New York Times», конечно. Но тираж соответствует спросу. Мне приходилось видеть возвраты — они мизерны по сравнению с реализованным объемом.

Отдельная категория — издания со стажем, такие как журнал «Слово», который представил американской публике русскоязычную элиту. Здесь печатались Бродский и Давлатов, публиковались воспоминания князя Щербатова...

Новые издания открываются, выживают или «прогорают», уступая освободившуюся нишу другим, но желающие поймать удачу в газетном бизнесе находятся всегда. Зарабатывает на рекламе русскоязычной прессы местное русское радио, зарабатывает на рекламе русских радиостанций русскоязычная пресса. Все довольны, все шутят, никакой злости, никакой регистрации, только конкурен-

ция. Приходит коллега к президенту ассоциации бизнеса региона, просит поддержать готовящееся к выпуску издание. В ответ слышит: «Да вы посмотрите, сколько газет на прилавках! Вы с ними хотите конкурировать?! Еще один городской сумасшедший...» Но денег дал. Значит, и интерес его организации соблюден будет, и газете реклама обеспечена.

Встречаются издания, отличные от обычных, коммерческих. По публикациям можно судить о политических предпочтениях редактора, а также об источниках финансирования. Что стоит за этими изданиями — убеждения или бизнес, — судить сложно. Скорее, и то и другое, однако все в политкорректных рамках, чтобы не задевать ничьих интересов.

Широко представлена испаноязычная пресса. Есть регионы, где испанский язык преобладает. В той же Флориде или Нью-Мексике он слышен повсюду, вывески на испанском, газеты... Часть выходцев из стран Латинской Америки вообще английского не знают.

Как и многие переселенцы из Азии. Китайских газет столько, что даже прикинуть сложно, тем более, что названия иероглифами писаны. Эти тоже за счет коммерции живут, бизнеса у них больше, чем у русских, рекламное обслуживание просто необходимо. Хотя встречается и политическая периодика. Выпускается китайскими оппозиционерами-иммигрантами, распространяется во время проведения пикетов, участники которых имитируют пытки в китайских застенках.

Польская американская пресса представлена довольно широко. Среди газет выделяется литературной направленностью «GŁOS the VOICE». Печатающая немало рекламных материалов, издание первоочередное внимание уделяет

публикации произведений польских авторов, литературным новостям и критике. Так же, как русские и украинцы, поляки имеют свое радио и телевидение.

Белорусская пресса представлена в США четырьмя изданиями. Это «Беларус» (выходит на белорусском языке, редактор Марат Клакоцкий), «Беларускі час» (выпускается на белорусском и русском языках, редактор Юрий Василевский), «Belarusian Review» на английском языке (редактор Юрий Станкевич) и «Беларускі дайджэст» (редактор Микола Пруски). К сожалению, прекратил свое существование журнал «Полацк», издававшийся в Кливленде Светланой Белой.

«Беларус» перешагнул полувековой рубеж и является старейшей белорусской газетой Америки. Это трибуна послевоенной эмиграции и разделяющих ее убеждения представителей младших поколений. На страницах газеты публикуются, как правило, авторы, занимающие крайне националистическую позицию. Из мемуарных материалов впечатляют воспоминания тех и о тех, кому 9 мая совсем не праздник.

«Belarusian Review» фактически дублирует концепцию «Беларуса», однако англоязычное издание выходит гораздо реже — раз в квартал. Редакция и авторы (да и аудитория) «Беларуса» и «Беларускага часу» с интересом прочитывают обе газеты и довольно остро реагируют на публикации в «конкурирующей». Для того чтобы вы конкретно представили разницу между двумя белорусскими изданиями США, достаточно отметить, что «Беларускі час» поздравляет читателей с Днем Победы, в то время как

«Беларус» этого себе позволить не может.

Литературная страница в «Беларускім часе» привлекает творчески настроенных читателей из числа эмигрантской молодежи. Позиционируя себя как свободную газету свободных мнений, «Час» публикует материалы и сторонников националистического крыла эмиграции, и их оппонентов.

Однако такая толерантность негативно сказывается на финансовом положении издания, поскольку молодежь, основной читатель, денег на пожертвования не имеет. Старая же иммиграция предпочитает финансировать «свою» газету, которая выходит чаще остальных — раз в месяц. Рекламой разжиться белорусская американская пресса не может по той простой причине, что белорусского бизнеса здесь почти нет, а если и есть кто, так нет резона в белорусских газетах размещать рекламу: при мизерных тиражах и ограниченном количестве читателей «навара» рекламодателю не будет.

Ну а поскольку ни та, ни другая белорусская американская газета ни в какое сравнение не идут с коммерческой прессой, то слава тебе Господи, что хоть так существуют: нуждаясь в деньгах, зато не нуждаясь в «разрешениях» и «регистрациях». А вообще, с праздником, читатели и коллеги!

Елена ДАНЕЙКО

В начале июня Минск посетил представитель ОБСЕ по вопросам свободы СМИ Миклош Харашти. Возглавляемое им подразделение Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе занимается проблемами медиа и наблюдением за соответствием стандартов свободы слова в 56 странах ОБСЕ. «Беларусь является одной из них, и никакого «особого» внимания ей не уделяется», — отметил Харашти на встрече с журналистами. Может быть, зря? Хотелось бы особого внимания.

Миклош Харашти: «Посмотрим, изменится ли что-нибудь»

Photo.bymedia.net

В нынешних белорусских реалиях многие европейские определения, имеющие отношение к масс-медиа, звучат, как минимум, странно. Как максимум (если у вас здоровая психика и вы в состоянии рассматривать проблемы сквозь призму здорового пессимизма) — смешно. Вы, например, можете себе представить разделение белорусских СМИ на классические категории типа: праворадикальная газета, леворадикальная, консервативная?.. У нас одно деление: «чэсныя» и «нячэсныя». Со всеми вытекающими из этой «арифметики» обстоятельствами. И для СМИ, и для тех, кто там работает.

Семинар без «нячэсных»

В Беларусь Миклош Харашти приехал по приглашению белорусского правительства для организации специального тренинга. МИД разрешил ОБСЕ провести семинар «по вопросам свободы СМИ». Правда, на поверку оказалось, что семинар имеет мало общего с собственно свободой прессы. В мероприятии (как положено по европейским стандартам) приняли участие представители госструктур и пресс-секретари тех самых ведомств, которые делят белорусских журналистов на правильных и неправильных и априори причисляют последних к оппозиции. А потому создают такие условия для общения, что оно, увы, становится невозможным в принципе. Стандартная ситуация: вы готовите материал о событии, которое происходит

сегодня, вам срочно необходим комментарий, а в пресс-службе говорят, что нужно отправить по факсу запрос, потом его будут рассматривать, а потом, может быть, кто-нибудь что-нибудь и прокомментирует. Но кому нужен вчерашний суп?! Дорога ложка к обеду...

Миклош Харашти не скрывал, что и тема семинара, и состав участников были условием, при котором мероприятие вообще могло состояться. По его словам, тему «Взаимодействие СМИ и пресс-служб в демократическом обществе» выбрали, чтобы показать, как эта проблема решается в странах ОБСЕ, где демократические стандарты являются нормой. О чем говорить на семинаре, представители ОБСЕ и белорусской стороны решали совместно. Согласие вынести на обсуждение именно эту тему, по мнению Харашти, показывает, насколько далеко белорусские чиновники готовы идти в рассмотрении вопросов, которые очень важны для здешнего журналистского сообщества.

Впрочем, о важности темы можно спорить. Она, безусловно, значимая. Но, во-первых, отнюдь не первостепенная. Во-вторых, речь идет о модельных ситуациях. Поэтому сразу возникает вопрос: какой смысл говорить о демократических стандартах, когда в Беларуси они сплошь и рядом отсутствуют? У нас пресс-службы руководят исключительно процессом передачи той информации, которую им дозволено распространять. С четкими инструкциями, кому и что сообщать.

Куда как полезнее, на наш взгляд, было бы обсудить, как выполняются рекомендации Харашти, данные им после визита в Беларусь в феврале 2005 года.

Но обсуждали другое. Например, технологии, применяемые в СМИ при освещении событий, и механизмы саморегулирования прессы в государствах СНГ.

С рассказом о «технологиях», по мнению Андрея Бастунца, следовало бы пригласить представителей белорусского телевидения. Особенно интересно вынести на обсуждение приемы, применяемые журналистами БТ при подготовке репортажей в период президентских выборов и сразу после них. Ну, разве не полезно с профессиональной и гражданской точек зрения разобрать, например, памятные сюжеты с порножурналами, шприцами и прочими безобразиями, заснятые у разгромленных палаток протеста на Октябрьской площади? Или мини-гей-парад перед открытием Конгресса демократических сил? Ну а вопрос о саморегуляции СМИ в белорусских условиях можно не обсуждать вовсе. Говорить об этом при отсутствии медийного рынка смысла не имеет. Ни для кого не секрет, что развитие СМИ у нас диктуется не спросом на информацию, а политическими и идеологическими установками.

Примечательно, что в семинаре так и не приняла участия представительница Белорусской ассоциации журналистов. Есть основания полагать, что отсутствие БАЖ было одним из условий, при которых мероприятие могло состояться.

Из диссидентов — в высшие европейские чиновники

Что такое отсутствие свободы слова, венгерский писатель и бывший диссидент Миклош Харашти знает на собственном опыте. В 1971 году его выгнали из университета по политическим мотивам, после чего он решил пойти работать на завод. Тогда же у него появилась идея написать книгу, которая, как хорошо понимал тогда Харашти, не будет опубликована в его стране. Но книгу он написал. И сделал девять копий на механической печатной машинке. За что получил восемь месяцев тюрьмы. Рукопись была переправлена в Германию практически контрабандой. Книгу издали, предисловие к ней написал Генрих Бёлль. Позднее она была переиздана в 15 странах. Только в конце 70-х годов автору «нечэснай» книги первый раз разрешили выехать на Запад.

Фраймута Дуве, своего предшественника на посту представителя ОБСЕ по свободе СМИ, Миклош Харашти сменил после длительных согласований. Западная пресса называла его не иначе, как демократом радикального толка и приводила перечень стран, открыто или исподволь возражавших против его кандидатуры. Но пост, тем не менее, Харашти занял.

Сомневаться в искренности намерений Харашти бороться за свободу СМИ нет ни малейших оснований. Вот только реальных рычагов в виде санкций или каких-либо других действенных мер возглавляемая Харашти структура не имеет. А общественное мнение о бедственном положении прессы в Беларуси уже давно сформировалось. И новые — как бы это сказать помягче? — нюансы, из-за которых всерьез говорить о медийном рынке Беларуси не приходится, общую картину существенно не меняют. Конечно, до Туркменистана еще есть определенная дистанция. Но вот Россия нас уже догоняет. И отвлекает на себя так необходимое нам внимание.

Тем не менее Харашти, похоже, действительно проникся нашими проблемами. И продемонстрировал знание предмета еще в прошлый свой приезд в феврале 2005-го, через год после вступления в должность. На встрече с редакторами независимых изданий он определил роль журналистов в Беларуси как «более сложную и более героическую, чем вы сами можете представить». По его словам, правительства разных государств с различным уровнем развития демократии могут препятствовать работе средств массовой информации и ограничивать их свободу. Но степень этой свободы всегда будет зависеть от силы гражданского общества.

Представление Харашти о том, как скоро может набрать силу гражданское общество в Беларуси, характеризовал тогда его ответ на вопрос об ожидаемых результатах визита:

— Мягко говоря, я готов и к нулевому результату. Но гражданское общество может показать себя. Был бы большой успех, если бы удалось остановить нисходящее движение. Но сделать это можете только вы. Плюрализм в СМИ — это лучшая возможность для сопротивления любым угрозам свободе слова.

Диагноз известен. Рецепты есть. Но...

«Болезнь» не реагирует

Ситуация со свободой прессы не изменилась, констатировал Миклош Харашти. Рекомендации, выработанные по результатам его предыдущего визита в Минск, по его словам, «остались лежать на столе». В отчете, который офис Харашти представил по итогам пребывания в столице Беларуси два года назад, отмечалось «постоянное снижение числа общественно-политических независимых СМИ», явившееся результатом «некоторого количества административных правовых мер». Среди этих мер Харашти упомянул «почти полную монополию на печать и распространение СМИ», а также «использование закона о СМИ не по назначению». По наблюдению Харашти, положения закона применяются «как ограничительные и даже как средство наказания, постоянно используются методы регистрации, перерегистрации».

Харашти продемонстрировал знание предмета и в этот свой приезд:

— *Можно отметить газеты, которые «плавают». «Згода» практически исчезла. «Народная воля» печатается за рубежом и не может распространяться через Белпочту или по подписке, за ней идет охота на границе. «Витебский курьер» должен был менять свой юридический адрес пять раз, потому что частные предприниматели отказывали ему в помещении. «БДГ. Деловая газета» выходит только в онлайн-режиме. «Наша Ніва» тоже имела весь спектр всевозможных проблем. Телевидение — одно из самых важных и массовых СМИ — полностью под контролем государства.*

Статья 10-я закона о СМИ по большому счету практически дает право вето властям. От них зависит и сам факт существования газеты, и возможность ее открытия. Это абсолютно не соответствует принципам и обязательствам, под которыми подписалась Беларусь. Так как газеты существуют в том числе и для того, чтобы критиковать местные власти, а такое право вето полностью лишает издания этой возможности.

Миклош Харашти сообщил, что офис ОБСЕ по свободе СМИ подготовил правовой анализ белорусского законопроекта об информатизации с указанием, что документ «носит ограничительный характер в плане содержания и предписывающий характер в плане регистрации. И в этом — весь смысл данного закона». Кроме того, законопроект, по словам Миклоша Харашти, навязывает «обязательства по определению пользователей информации и ограничение доступа к государственной информации. В то время как она должна быть в открытом доступе, и любой желающий должен иметь возможность ее получить». Любопытно в связи с этим, что информация о визите, оценках и рекомендациях дипломата высокого европейского уровня в белорусской государственной прессе практически не появилась. Харашти и его тренинг в нынешней Беларуси — тоже своеобразная государственная тайна. Потому что официальный Минск как будто готов внимать Европе, а Минск «простолюдный», обывательский, по задумке власти, должен знать, «кто в доме хозяин»!

Міжнародная прэмія за акрэсьцінскі дзёньнік

Рэдактар сайту nn.by Андрэй Дынько уганараваны прэміяй імя Лёрэнца Наталі. Прэмія прысуджаецца за найлепшы артыкул, і Дынько стаў першым у гісторыі прэміі цэнтральнаэўрапейскім журналістам, уганараваным ёю.

Андрэй Дынько быў намінаваны за ягоны акрэсьцінскі дзёньнік, напісаны за кратамі ў сакавіку 2006 году і перадааны на волю. Твор быў апублікаваны ў «Нашай Ніве» яшчэ да таго, як Дынько выйшаў на свабоду. Пад загалюкам «Тэрапія ахвярнасьцю. Ліст зь менскай турмы» яго пераклалі на восем эўрапейскіх моваў. Дзёньнік быў апублікаваны ў такіх значных выданнях, як «Франкфуртэр альгемайне цайтунг», «Рэспэкт», eurozine.com. Празь яго удалося наноў зьвярнуць увагу сьвету на Беларусь.

Сёлета на прэмію імя Наталі прэтэндавалі 1529 письменьнікаў і журналістаў з 165 краінаў з усіх кантынэнтаў.

Адбор адбываецца ў тры этапы. На першым усе дасланыя на конкурс творы чытаюць студэнты. Гэтым разам то былі навучэнцы Вышэйшай школы журналістыкі з Бэрліна. Студэнцкае журы адбірае 50 наймацнейшых матэрыялаў. Пасьля гэтага за справу бярэцца журы, складзенае напалову з журналістаў зь пяці кантынэнтаў, а напалову з прафэсараў журналістыкі і праваабаронцаў. Яго ганаровай старшынёю была сёлета Фэмі Оке, вядоўца афрыканскае праграмы каналу Сі-Эн-Эн.

Журы выбірае 15 пераможцаў зь пяцідзесяці, па тры ад кожнага кантынэнта, акрамя Паўночнай Амэрыкі. У асобны «мацярык» вылучаны арабскі сьвет. Цырымонія ўзнагароджання адбываецца ў прэс-цэнтры Эўракамісіі ў Брусэлі, у рамках сьвяткаваньня Дня свабоды прэсы.

Гран-пры атрымала Лі Сю Інг з англамоўнай газеты Ганконгу за рэпартаж пра бунт супраць карумпаванага старшыні сельсавету ў вёсачцы на поўдні Кітаю.

Першая прэмія ў эўрапейскім рэгіёне адышла журналісту з Шатляндзіі. Ён зрабіў рэпартаж пра ўмовы працы будаўнікоў у Дубаі. Другая — Андрэю Дыньку. Трэцяя — рэпартэру «Шпігелю». Ён тайна перайшоў мэксыйска-амэрыканскую мяжу разам зь нелегальнымі мігрантамі.

«Ёсьць іронія ў тым, што я сядзеў на Акрэсьціна ў корпусе, збудаваным на грошы эўрасаюзаўскай праграмы TACIS. А цяпер за рэпартаж пра гэта атрымліваю эўрасаюзаўскую прэмію, — казаў на цырымоніі Андрэй Дынько. — Быў холад у камэрах, тум. Дзевяць чалавек на пяць нараў. Удзень гамарня, дым. Не было як засяродзіцца. Таму пісаў уначы. І вош — людзі адчулі тое, што перажылі беларусы».

Дынько стаў першым у гісторыі прэміі ўганараваным цэнтральнаэўрапейскім журналістам. Дагэтуль сярод эўрапейцаў узнагароду атрымлівалі толькі аўтары з заходняй часткі кантынэнта.

Сярод іншых матэрыялаў-пераможцаў — артыкул пра зьнікненьні людзей у Пакістане, нарыс пра ахвяраў грамадзянскае вайны ў Калюмбіі, гісторыя самалійскага хлопчыка, які ўцёк з роднага краю ад вайны і ўрэшце апынуўся ў Чылі, і паўднёваафрыканскага актывіста, якога ў часы апартэіду несправядліва зьвінавацілі ў забойстве.

Гэта — чацьвертая міжнародная прэмія Дыньку. «Па-свойму найдаражэйшая, бо адзначае не за маю працу як рэдактара, а за канкрэтны твор», — кажа ён.

За цырымоніяй сачыў беларускі дыплямат. Ён сышоў з залі, не павітаўшыся і не павіншаваўшы.

Паводле <http://nn.by>

Я свое государство за цивилизованным миром не поведу!

Из телевыступления А. Лукашенко по случаю двухлетия президентства

Чему учат уроки Европы,

ИЛИ

Найди 12 отличий ЕС от Беларуси и ощути разницу

Более двух третей информации человек получает благодаря зрению. Эта истина общеизвестна. Я не могу своими глазами посмотреть на жизнь современной объединенной Европы. Сравнить ее с моей родной Беларусью. Если честно, то и не очень хочется. Почему? Ведь Европа — рядом. Чем же все-таки наша Республика Беларусь отличается от Европейского Союза? Какие уроки преподает нам старушка Европа, ежечасно демонстрирующая завидную энергию роста?

ПЕРВЫЙ УРОК

Первое отличие, которое преподносит мне современная Европа, приходит в голову сразу и немедленно. Вспоминается фраза американского политика Генри Киссинджера: «Когда у меня появится желание поговорить с Европой, кому мне позвонить?» Этот саркастический вопрос он задал более 35 лет тому назад. С тех пор в европейских реках утекло немало воды. А Президента единой Европы нет. И ничего — живут.

Иное дело мы. Везде — неперенный портрет Президента. И размещен он чаще всего так, что, как ни крути, а место на стене (да и в душах многих моих соотечественников) он занимает выше герба, флага, гимна, Конституции страны... О радио, телевидении, газетах и журналах я не говорю. С каждой страницы СМИ льется хвальба распетушившихся подхалимов и раскукувавшихся петухов.

Ку-ку! Ку-ку! Ку-ку...

Сколько ему — гражданину Лукашенко — еще суждено править страной? Признаюсь честно: большинство моих знакомых, друзей убеждены, что... вечно. Или, по крайней мере, пожизненно. Боюсь, что, в отличие от населения Европы, не представленной вчера, сегодня и в обозримом будущем единым лидером, большинство граждан моей страны уверены в том, что судьба республики целиком зависит от человека по имени А. Г. Да что там судьба страны! Большинство вступающих в БРСМ моих ровесников убеждены, что делают это лишь по призыву самого лидера Лукашенко. И идут они в молодежный союз делать себе карьеру и поддерживать его — президента — политику.

ВТОРОЙ УРОК

Второе отличие состоит в том, что нам не указ сложившаяся в Европе структура управления государством и взаимоотношений между местной и центральной властью. Мне уже 16. Я интересуюсь историей, политикой, экономикой, участвую во всевозможных интеллектуальных играх... В школе я в числе тех, кого охотно берут в состав команды знатоков. Однако и я до недавнего времени не знал, что мы — Беларусь — единственная страна Европы, которая до сих пор не ратифицировала Европейскую Хартию местного самоуправления, по которой живут почти полсотни государств Европейского Союза.

Странно и то, что мы, кажется, собираемся и дальше жить так, не признавая основополагающие принципы Европейской Хартии.

Наверное — нет, точно! — было в истории такое, что не все страны и не сразу признали необходимость запрета, к примеру, пиратства на море. Не сразу все государства пришли к разумному соглашению и в других принципиальных вопросах: о запрете биологического оружия, ядерных испытаний в атмосфере, о борьбе с наркотиками, запрещении детского труда...

Александр Петрушенко, автор этой статьи, стал призером конкурса «Беларусь в европейском контексте», организованного зарегистрированной в Вильнюсе организацией «Правозащитный Альянс»

Но сколько времени понадобится моей стране для того, чтобы осознать необходимость присоединения к Европейской Хартии местного самоуправления? Или хотя бы поместить ее принципы в школьных учебниках? Пока, увы, найти текст Хартии можно только в интернете. Принципы, по которым живет вся Европа, не особенно пропагандируются в моей стране.

Даже оппозиция в Беларуси еще не доросла до понимания того, что необходимо выставить требование ратификации Европейской Хартии Республикой Беларусь. Сколько же нам шагать и шагать, чтобы догнать Европу? Сколько самой Европе еще предстоит присматриваться к нам — нашей стране, чтобы задача ратификации принципов Европейской Хартии местного самоуправления вошла в перечень требований, которые Евросоюз предъявляет к Беларуси?

ТРЕТИЙ УРОК

Третье отличие — это уяснение того, что кроме федерации и конфедерации, оказывается, есть еще один очень интересный тип государственного устройства, который сложился в Европейском Союзе.

ЕС — это не конфедерация. И не федерация европейских стран. Это что-то иное. То, чего не было в истории до сих пор. И это что-то, к сожалению, не изучается в школе на уроках современной истории.

О вхождении в Европу можно поставить вопрос, только рискуя превратиться во врага народа. Что касается объединения с Россией, о чем политики и пресса толкуют всю мою жизнь, то эти разговоры либо ограничиваются воспоминаниями о модели СССР, а значит, все опять же сводится к федеративному устройству единого государства, либо нас пугают предстоящим поглощением Беларуси Россией. И при этом и та, и другая стороны

имеют в виду некий одномоментный акт: либо победа идеи Союзного государства, либо разрыв отношений с соседкой-Россией. Жить так, как живет Европа, где политическая система складывалась и складывается на основе совокупности договоров, мы не хотим.

Когда я слышу, как многие из нынешних белорусов-«славянофилов» выступают за объединение с Россией в общее союзное государство, мне хочется открыть сравнительно недавно изданный в Москве под редакцией члена-корреспондента Международной Славянской академии В. Л. Калашникова словарь «Национальные отношения» и попросить найти в нем понятие «белорусы». Такого этноса, с точки зрения Славянской академии, вроде как и нет.

ЧЕТВЕРТЫЙ УРОК

Четвертое отличие обнаруживается каждый раз, когда я

случайно узнаю о впечатлениях, с которыми люди возвращаются домой после поездки в Европу. Большинство белорусских жителей, в глаза не видевших других стран, убеждены в том, что мы живем лучше, чем те, кто объединился в Европейском Союзе. Я пробовал сравнивать статистику уровня жизни. Ее продолжительность. Обеспеченность автомобилями. Доступность интернета...

Но цифры — не авторитет для нас, белорусов. Нам внушили, и мы верим в то, что мы жили, живем и будем жить лучше, чем наши соседи.

Моя бабушка, всего однажды побывав на Гродненщине, рассказывала о жизни вблизи польской границы, непременно всплескивая руками: как там живут люди! И радовалась за своего внука Димку, удачно женившегося на дочери польки и белоруса. И сокрушалась: за что же мы не любили поляков? Она полюбила их с первого взгляда. Потому что увидела своими глазами ту правду, которую скрывают от народа вожди. Все пропагандистские усилия рухнули враз и навсегда, когда бабушка столкнулась с реальностью.

Странно, но мало кто задумывается, что наша государственная пропаганда внушает нечто прямо противоположное логике жизни. Ведь понятно, что для того, чтобы хорошо жить, надо больше и лучше работать. А зачем? Если, производя в несколько раз меньше ВВП на душу населения, потребляя меньше электро-

энергии и расходуя ее не так рационально, как соседи, мы, получается, все равно живем лучше, богаче, краше... Тот, у кого возник соблазн подумать, почему так, невольно находит ответ: для счастливой жизни народу надо всего лишь выбрать себе правильного лидера. Все просто.

Странно только, почему не догадываются мировые умы предложить эту нашу белорусскую модель выхода из нищеты африканским странам? Выберите себе такого лидера, как наш А. Г., и успех обеспечен! Или что-то здесь все-таки не так?

ПЯТЫЙ УРОК

Пятое отличие видно во всем и не сразу. В ЕС создан, сложился единый рынок товаров, услуг, рабочей силы, капитала...

У нас рынка как такового нет даже в поселке, где я живу. По крайней мере, старушкам негде торговать яблоками, медом, молоком. Цены — выше столичных. И они назначаются чиновниками.

Сам я столкнулся с доказательством того, что в Беларуси нет единого рынка, несколько лет назад. Чтобы купить мне компьютер, наша семья завела бычка. Я назвал его Пентиум. Рос мой будущий «компьютер» сначала на молоке коровы Матрицы, потом я давал ему комбикорм, скашивал и подсушивал траву, заготавливал сено... Когда Пентиум набрал вес более полутонны, продать его было решено в соседнем городе Борисове Минской области. Дедушка и бабушка пообещали мне

реализовать мясо по самой дорогой рыночной цене.

Оставалась проблема — получить разрешение на вывоз собственноручно выращенного бычка за пределы Витебской области. Нельзя!

Ну, совсем как во времена средневековья, когда феодал устанавливал таможи, а значит, и пошлины по своему собственному усмотрению.

ШЕСТОЙ УРОК

Шестое отличие обнаруживается, когда слушаешь по радио, смотришь по телевидению отчет о поездке руководителя нашего государства в какую-нибудь далекую и экзотическую страну.

В Европе лидер государства, поссорившийся с соседями, уходит в политическое небытие. Наш Президент не в ладах почти со всем миром. Он возглавляет список невыездных чиновников. За 13 лет руководства страной ни разу не был с визитом в соседней Польше и, кажется, всего один раз был в Париже...

И это считается правильной политикой?

СЕДЬМОЙ УРОК

Седьмое отличие заметят не все. Я — заметил. Потому что моим ровесникам в Европе, тем, кто имеет гражданство ЕС, и в голову не придет, что у кого-то могут возникнуть проблемы в связи с тем, что они родились не там, где должны были.

Я родился в Казахстане. Недалеко от Семипалатинского ядерного полигона. Когда родители переехали в Беларусь, на свою родину, я сначала ходил в белорусский детский сад, затем пошел в школу. Надеюсь успешно ее закончить. Поступлю в университет...

И никогда не смогу стать Президентом Беларуси! По крайней мере, до тех пор, пока действует нынешняя Конституция, которая пре-

доставляет такое право только тому, кто родился на территории Республики Беларусь.

ВОСЬМОЙ УРОК

Восьмое отличие я вижу в том, что Амстердамский Договор, по которому живет Европа, не просто декларирует права человека, но и реально запрещает дискриминацию людей по принципу национальной принадлежности или сексуальной ориентации. Тем самым в Европе провозглашается: государству нет и не может быть дела до частной жизни человека.

У нас — иная ситуация.

Когда мне исполнилось 16 лет, я начал собирать документы в районный военкомат. Для получения приписного свидетельства. Там, в военкомате, мне вручили официальную анкету, и мои родители обязаны были ответить на вопрос о своем вероисповедании.

Я вырос в семье атеистов. Моя мама и мой папа отказались отвечать на анкетный вопрос. Отец — полковник запаса — даже поехал на прием к военному комиссару района, где узнал, что текст анкеты утвержден в Министерстве обороны.

А это значит, что не тем, так иным способом, но государство в конце концов уточнит отношение к религии и моих родителей, и мое, будущего солдата. Что ждет меня в зависимости от того, признаю ли я загробную жизнь и хожу ли с родителями в поддерживаемую властью православную церковь?

Поставил этот вопрос и задумался: а ведь примеров — мелких, жизненных, — когда власть лезет в души своих граждан, — тысячи...

ДЕСЯТЫЙ УРОК

Десятое отличие я нашел после того, как прочитал книгу

Алкаева «Расстрельная команда». Ее нет в продаже! Но с ее текстом можно ознакомиться, скачав книгу из всемирной паутины.

Вывод краток. Моя страна не доросла до Европы даже в понимании права человека на жизнь. Если верить Алкаеву, в центре Европы жизнь людей, не разделяющих взгляды власти, ничего не стоит.

Собственно, в этом — в существовании в стране специалистов по расстрелу преступников на автотрассе Брест — Москва — перед журналистами Украины признался и сам Лукашенко.

Беларусь — не Европа! Здесь не особенно попротестуешь против исчезновения политиков. Но каждый месяц 16-го числа в окнах многих домов загорается свеча. Европа не замечает этого света. Оно и понятно. Свет свечи заметен только во мраке и темноте.

ОДИННАДЦАТЫЙ УРОК

Одиннадцатое отличие я скоро почувствую на себе. В Европе поставлена цель: каждый десятый студент должен пройти обучение в другой стране и получить в ней высшее образование.

Смогу ли я свободно выехать за рубеж, чтобы получить там приличное образование? Или меня постигнет судьба студентки Татьяны Хома, которой Европа, в силу незнания специфики белорусских реалий, дала возможность быть избранной в студенческий союз, а Беларусь за это исключила девушку из университета?

И знают ли в Европе, что в нынешней Беларуси опасно держать в личной библиотеке официальные документы ООН по правам человека? Знают ли, что доклад Специального докладчика о ситуации с правами человека в Беларуси Андриана Северина по государственному телевидению продемонстриро-

вали как вещдоки уголовного дела о шпионаже?

Эта брошюра для меня — как свидетельство беспомощности европейской цивилизации в вопросах обеспечения прав граждан в стране, некогда подписавшей Устав ООН.

ДВЕНАДЦАТЫЙ УРОК

Двенадцатое отличие Европы от Беларуси в том, что там, «за бугром» (это выражение, как и сам вывод, подсказали мне родители), каждый студент и школьник может написать подобное сочинение без опасения, что его привлекут к ответственности за дискредитацию... государства.

Старушке Европе не понять смысла пословицы, доставшейся нам в наследство от бабушек и дедушек: закон — как дышло, куда повернул, туда и вышло...

Но есть и другая пословица: сколько веревочке не виться, а конец будет. Каким он будет — зависит от нас, тех, кто сегодня ищет Беларусь в контексте Европы, а завтра станет строить жизнь своей страны.

Александр Петрушенко,
учащийся 10 класса
Кохановской средней школы

Ці дарасце «Шкаляр» да «Танкіста»?

Ганна ЗЯЦ

Вам толькі падаецца, што чытаць і пісаць вас навучылі на досвітку разумнага жыцця, у першым класе школы.

Ва ўніверсітэтах вучаць менавіта гэтаму. З вельмі важным удакладненнем: як чытаць і пісаць правільна.

Кожную ВНУ можна смела параўнаць з сапраўднай краінай. Тут ёсць свае кіраўнікі, улада, афіцыйная палітыка і свая апазіцыя. Каб данесці патрэбную студэнту інфармацыю пра падзеі ў гэтай краіне, мала куратарскіх гадзін або паведамленняў старасты. Таму кожная навучальная ўстанова, што паважае сябе, мае свае газеты для асветлення ўніверсітэцкага жыцця. Галоўная функцыя студэнцкай прэсы, як і ўсіх СМІ увогуле, — праўдзіва вызначаць факты і несці адказнасць за аб'ектыўнасць інфармацыі.

Што датычыцца ВНУ, пятака якой змяшчаецца ў маім студэнцкім, то ў мінулым годзе яна нават магла пахваліцца сапраўднай недзяржаўнай газетай! «Танкіст» быў менавіта студэнцкім выданнем, ён выходзіў не на грошы ўніверсітэта. І меў адну вялікую адметнасць: там не было аніякай цензуры! Хто, дзе, калі і як выдаваў гэтую газету, ведалі толькі дасведчаныя, але яе адрывалі з рукамі, прачытанае пакідалі ў аўдыторыі — наступным чытачам, хаця за распаўсюджванне «Танкіста» можна было назаўсёды развітацца са сваім БДПУ імя М. Танка.

«Танкіст» распавядаў пра музыку, каханне, секс, вясёлае баўленне часу і, канешне, пра такія сур'ёзныя рэчы, як любоў да сваёй краіны і яе абарона ад моладзі ў чырвоназялёных кепках. Таксама нярэдка ў газеце сустракаліся матэрыялы пра выкладчыкаў, жорсткая крытыка адных і прызнанні ў каханні

да другіх, выкрываліся розныя нядобрыя для простых студэнтаў планы.

Аднак тая рамантыка абарвалася пасля падзеяў 19 сакавіка 2006 г. Зараз засталіся толькі ўспаміны аб студэнцкай незалежнасці.

Але звернемся да тых сродкаў інфармацыі, якія існуюць ужо не адзін год, знікаць не збіраюцца і з'яўляюцца «сапраўдным люстэркам» ўніверсітэцкага жыцця. Ці шмат у іх патрэбнай для моладзі інфармацыі? Ці асветляюцца ўсе бакі студэнцкага жыцця? Калі асветляюцца, то якім чынам? Менавіта ў гэтым я, як сапраўдны прадстаўнік студэнцкага свету, і паспрабавала разабрацца.

Кожны факультэт БДПУ (а іх 13) мае сваю газету: «Агмень» на беларускай філагіі, «Клію» на гістфаку і г. д. Выходзяць яны раз на месяц. Усім добра вядома, што перад выданнем газеты праходзяць цензуру. Як кажуць у нас, два тыдні матэрыялы пішуцца, два — пераглядаюцца. У выніку цензуру праходзіць інфармацыя, якая не закранае балючых пытанняў. Тым больш, калі менавіта праз яе дэканат мае магчымасць навізаць моладзі выгоды яму лад жыцця і грамадскую пазіцыю. А сапраўды цікавыя, але праблемныя артыкулы могуць застацца па-за газетнымі палосамі. Часам нават здараецца, што матэрыялы ў нашых газетах патрэбныя каму заўгодна, але толькі не студэнтам. Цяперашнія факультэцкія газеты проста раздаюцца па групах для «галачкі» і ўспрымаюцца як нешта абавязкова-звычайнае, але не зусім звязанае з жыццём.

Галоўная ўніверсітэцкая газета — гэта «Шкаляр». Менавіта яна займаецца распаўсюджваннем навінаў і, як сведчыць надпіс ля назвы, з'яўляецца сапраўдным студэнцкім выданнем.

Рэдакцыя «Шкаляра» ў асноўным складаецца з выпускнікоў факультэта беларускай мовы і журналістыкі нашага БДПУ. Усе яны або праходзілі, або яшчэ праходзяць практыку ў дзяржаўных моладзевых ці мастацкіх выданнях, маюць доступ да розных крыніц інфармацыі, валодаюць найноўшымі тэхналогіямі. Гэта людзі, якія павінны добра разумець студэнтаў, зусім розных па сваіх поглядах і думках. Хіба ж ім не ведаць кола пытанняў, сапраўды нам цікавых?

Аднак на справе ўсё крыху пайншаму. Са «Шкаляра» вынікае, што

асноўныя яго чытачы — актыўная ўніверсітэцкія справы моладзь, якую ўсё задавальняе. Адзінае, што можа засмуціць яе прадстаўнікоў, дык гэта няўдачы ў каханні або адсутнасць вольнага століка ў «Макдональдсе». Пра існаванне сярод студэнцкай моладзі розных субкультур і групак з іншымі інтарэсамі і думкамі не ўзгадваецца. Старанна абыходзіцца абмеркаванне сур'ёзных ды — крыў Божа! — палітычных пытанняў і падзеяў. Атрымліваецца, што студэнтам не цікава тое, што адбываецца па-за сценамі ўніверса? У «Шкаляры» ніколі не прачытаеш пра моладзевыя фестывалі, канцэрты і флэш-мобы, на якіх, дарэчы, і бавіць час добрая палова студэнцтва. Што

ўжо казаць пра сур'ёзныя падзеі ў дзяржаве, нават наўпрост датычныя моладзі, — напрыклад, пра адмену льготыў або парушэнне правоў людзей. Нібыта ўсё гэта нікому не цікава. А калі і цікава, то свае думкі наконт гэтага існаваць не павінны і друкаваць іх ніхто не стане. Не падлягаюць абмеркаванню выкладчыкі, лекцыі і розныя мерапрыемствы, якія праходзяць ва ўніверсітэце.

Стаць журналістамі «Шкаляра» могуць прадстаўнікі розных факультэтаў універсітэта. Звольныя звычайна друкуюцца ў факультэцкіх газетах, а калі гэта ў іх добра атрымліваецца, то ёсць магчымасць адзначыцца на старонках галоўнага выдання. Канешне, гэта вялікая адказнасць, дый часу патрабуецца больш, чым, напрыклад, на напісанне артыкула ў «Агмень». Матэрыялы збіраюцца рознымі шляхамі. Нататка ці артыкул могуць быць напісаны са словаў сведкаў або ўдзельнікаў (дарэчы, такіх матэрыялаў найбольш). Што да інфармацыі пра факультэт, яе заўсёды можна знайсці ў дэканце. Найбольш часу і, па словах студэнткі Лены, якая друкуецца ў «Шкаляры», «маральных сіл» патрабуе пошук неабходных матэрыялаў у інтэрнеце. Студэнты ў асноўным ахвотна ідуць на кантакт, калі гэта апытанне ці рэпартаж з месца падзеі, але не ўсе застаюцца задаволенымі, пабачыўшы свой твар у газеце.

Наконт твараў. Звычайна яны там адны і тыя ж — гэта актывісты ўніверсітэцкіх спраў.

Канешне, магчымасць папрактыкавацца ў журналістыцы падчас працы ў «Шкаляры» ёсць. Можна навучыцца асноўнаму: пісаць артыкулы, браць інтэрв'ю і г. д. Аднак няма далейшага развіцця. Уся газета ствараецца па простых схемах, з ужываннем нескладанай, але і не вельмі яскравай мовы. Застаецца ўражанне, што асноўная ўвага надаецца не форме напісання, а «правільнаму» зместу.

Таму найбольш распавядаецца пра акцыі, якія перыядычна праводзіць БРСМ. Звычайна матэрыялы аб гэтым пачынаюцца вось так: «...Для тых, хто жыве паўнаважным студэнцкім жыццём і імкнецца быць у цэнтры падзеяў», — а далей ідзе справядача пра тое, як усё было цікава і як усім усё спадабалася. Але студэнты добра

ведаюць: за наведванне БРСМайскіх акцый яны атрымаюць дадатковыя льготы. Шмат хто прысутнічае на іх вымушана, нават калі надвор'е не спрыяе, а вусны даводзіцца прыкрываць далонямі, каб пільнае вока дэканата не заўважыла пазяханні. Таму вяселья і зацікаўленыя твары на фотаздымках у «Шкаляры» ўспрымаюцца менавіта як гожа малюнак, а не сапраўдная ілюстрацыя да падзеяў. Тое ж датычыцца і па-камсамольску яркіх фарбаў і эпітэтаў. Канешне, аўтары артыкулаў насамрэч імкнуцца зацікавіць чытачоў, спрабуюць пісаць з гумарам, выкарыстоўваюць параўнанні з рознымі добра вядомымі асобамі. Але, калі праз усю газету праходзяць толькі імёны Цімаці

мацыі: пытанням аб размеркаванні, уладкаванні на працу пасля заканчэння ўніверсітэта, студэнтах-платніках і г. д. Гэта заўсёды актуальна ў любым студэнцкім асяроддзі і ў любых абставінах. Добра, калі ў пячатным выданні можна абмеркаваць балючыя адміністрацыйныя праблемы.

Апошнія старонкі запоўненыя рознымі не вельмі звязанымі паміж сабой паведамленнямі. Ад інтэрв'ю з цікавымі людзьмі — нахштальт моладзевых лідэраў або ўдзельнікаў «зорных» паходаў — да парад, як змагацца са стрэсам. Менавіта з гэтага блоку інфармацыі вынікае, што газета сапраўды для моладзі.

або Чыпа і Дэйла, міжволі ў галаву прыходзяць думкі наконт інтарэсаў сапраўдных чытачоў «Шкаляра»... Рэклама «як добра ў нас у БРСМ» — таксама нярэдка тэма.

Другое паводле важнасці месца займаюць матэрыялы, прывечаныя навуковым канферэнцыям, якія праходзяць у сценах універсітэта. Гэта для тых, хто сапраўды займаецца навукай або вырашыў пачаць кар'еру яшчэ падчас студэнцтва. Досыць цікава і варта прачытаць. Асабліва калі разглядаюцца сапраўды патрэбныя пытанні. Толькі часам крыху псуе агульнае ўражанне апісанне таго, як усё было цудоўна і якія ўсе малайцы.

А вось трэцяе месца належыць сапраўды патрэбнаму блоку інфар-

Моладзь заўсёды імкнецца наперад. У яе шмат ідэй, яна крэатыўная і, галоўнае, мае жаданне змяніць жыццё да лепшага. У гэтым яе рамантыка. Цяжка не згадзіцца — сярод студэнтаў вялікая колькасць рамантыкаў. І таксама аксіёма: гэтыя рамантыкі — разумныя людзі. Студэнты выдатна разбіраюцца, дзе праўда, а дзе спроба навізаць штосьці, што некаму выгодна, некаму патрэбна. Што датычыцца «Шкаляра», то ў яго інтарэсах стаць сапраўдным студэнцкім выданнем не толькі паводле надпісу ля назвы.

Універсітэцкая прэса павінна супрацоўнічаць са студэнтамі і падаваць інфармацыю гэтак, каб яе было цікава чытаць не толькі выбраным, але і «простай» моладзі.

Аляксандра ІГНАТОВІЧ

Прайшло два гады з таго моманту, як у Беларусі зачынілі Еўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт (ЕГУ). Нагода для ліквідацыі адной з наймацнейшых ВНУ краіны была вельмі проста: «неадпаведнасць адукацыйным стандартам рэспублікі». Такая фармулёўка здзівіла не толькі выкладчыкаў і студэнтаў універсітэта, але і іх замежных калег, бо на працягу 11 гадоў свайго існавання ЕГУ здолеў зарэкамендаваць сябе як навучальная ўстанова з фундаментальным выкладаннем усяго спектра гуманітарных дысцыплін. Але фінансавая самастойнасць, арыентацыя на еўрапейскія адукацыйныя стандарты і стварэнне канкурэнцыі галоўнай дзяржаўнай ВНУ краіны — Беларускаму дзяржаўнаму ўніверсітэту — відавочна, не задавальнялі ўлады. І, нягледзячы на ўсю нелагічнасць такога кроку, ЕГУ быў пазбаўлены ліцэнзіі на адукацыйную дзейнасць.

Віртуальная рэчаіснасць «універсітэта ў выгнанні»

Але дзякуючы палітычнай, арганізацыйнай і фінансавай падтрымцы літоўскага ўрада, Еўрапейскай камісіі, урадаў, грамадскіх устаноў і фондаў краін Еўразвязу і ЗША, праз два гады ўніверсітэт здолеў аднавіць сваю дзейнасць у Вільні. І ўжо восенню 2005 года была распачата падрыхтоўка бакалаўраў і магістраў па шэрагу спецыяльнасцей. Праз год урад Літвы надаў ЕГУ статус літоўскага ўніверсітэта.

За канстатацыяй фактаў і пералікам асноўных дат у гісторыі ЕГУ хаваюцца лёсы людзей, якія гэтую гісторыю ствараюць. Гэтыя людзі — студэнты і выкладчыкі ўніверсітэта.

Зразумець, што значыць быць студэнтам ці выкладчыкам ЕГУ, зможа, напэўна, толькі той, хто ўжо з'яўляецца ім, бо гэта зусім іншы свет, іншая, «віртуальная» рэчаіснасць. І справа не ў тым, што там вучацца і працуюць людзі, далёкія ад надзённых праблем Беларусі, — хутчэй, наадварот, у тым, што яны сутыкаюцца з гэтымі праблемамі ў значна большай ступені, чым нават сталыя жыхары краіны.

Узяць хаця б тую самую мытню. Колькі разоў у сваім жыцці шараговы грамадзянін нашай краіны перасякае дзяржаўную мяжу? А цяпер падлічыце, колькі гэта робіць студэнт ЕГУ толькі за год свайго навучання.

Канешне, нельга казаць, што кожны раз студэнтаў і выкладчыкаў «тэрарызуюць» на мяжы, але агляда

асабістых рэчаў стаў шмат для каго з вымушаных турыстаў звычайнай справай. Беларускія памежнікі ўжо нават не запытаюцца ў іх пра мэту паездкі ў Літву, бо ў загадзя складзеных спісах ёсць прозвішчы ўсіх студэнтаў і выкладчыкаў універсітэта. На чыгуначным вакзале беларускай сталіцы ў час адпраўлення цягніка «Мінск — Вільнюс» (які студэнты з любоўю называюць «ЕГУшны трамвайчык») нярэдка можна заўважыць чалавека ў цывільным, які старанна здымае ўсіх пасажыраў, напэўна, для хатняй відэакалекцыі.

Усё гэта можа падацца дзіўным і нерэальным кожнаму, хто не паспытаў такога на сабе, але для студэнтаў «універсітэта ў выгнанні» гэта — дробязі будзённасці. Нашмат горш сустракаць непаразуменне з боку знаёмых, сяброў і родных: «Навошта табе гэта? Няўжо нельга, як усе: паступіць у нармальную ВНУ і вучыцца сабе спакойна?» Але, напэўна, быць «як усе» — самы страшны прысуд для тых, хто абраў Еўрапейскі гуманітарны. Менавіта «шаблоннасці» імкнуцца пазбегнуць як студэнты, так і фундатары ЕГУ. Разнастайнасць у выбары кірункаў навучання, індывідуальны падыход да студэнтаў, шэраг курсаў у розных галінах гуманітарнай ведаў, заняткі з выкарыстаннем самых перадавых тэхналогій — вось што прапаноўвае ўніверсітэт сваім навучэнцам. І ўсё гэта — у спалучэнні з чалавечым стаўленнем да

PhotoJymedia.net

студэнтаў, разуменнем нетыповасці сітуацыі, у якой маладыя беларусы жывуць і вучацца.

З прыкрымі стэрэатыпамі вымушаны змагацца і студэнты, і выкладчыкі. Самым закаснелым, напэўна, можна лічыць ярлык «апазіцыйнага», які навесілі на універсітэт яшчэ падчас працы ў Беларусі. Насамрэч апазіцыйным ЕГУ можна назваць хіба што толькі ў стаўленні да састарэлых метадаў вышэйшай адукацыі, якія працягваюць існаваць у нашай краіне. Калі і здараюцца якія-небудзь акцыі «салідарнасці» з незалежнымі палітычнымі сіламі Беларусі, то гэта цалкам ініцыятыва саміх студэнтаў, якім, у адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, не забараняецца адкрыта выяўляць свае палітычныя і грамадскія погляды. Так што аб тым, што ў ЕГУ навучаюцца выключна дзеці апазіцыйных дзеячоў, кажуць не зусім дасведчаныя людзі.

Яшчэ адным ходкім стэрэатыпам з'яўляецца сцверджанне, што студэнты ЕГУ — «дзеці заможных бацькоў». Цікава, мінскія «залатыя маладзёны» будуць падпрацоўваць на будоўлі, цягаючы вёдры з цэмантам з першага на дванаццаты паверх, здымацца ў масоўцы па дванаццаць-чатырнаццаць гадзін у выхадны ці здаваць кроў, каб элементарна набыць чаго-небудзь на сняданак, абед ці вячэру? У гэтым годзе фінансавая сітуацыя, канешне, значна палепшылася: пачалі выплачваць стыпендыю, — але патрэбы ў падпрацоўцы яна ўсё адно не ліквідавала, бо шмат якія студэнты жывуць выключна на ўласныя сродкі, без матэрыяльнай дапамогі бацькоў. Грошы, якія выдаткоўваюцца

на пражыванне, навучанне і стыпендыі для студэнтаў ЕГУ, — гэта грант Еўрапейскай камісіі і Савета міністраў паўночных краін. Так што, зноў-такі, казаць пра пэўную палітычную заангажаванасць донарскіх арганізацый і, як вынік, самога універсітэта даволі складана — з прычыны шырокага спектра задзейнічаных дзяржаў.

Шмат хто са студэнтаў прызнаецца, што іх палохалі чуткі пра негатыўнае стаўленне літоўцаў да расейска- і беларускамоўных. Але на практыцы ўсе паведамленні ў афіцыйных сродках масавай інфармацыі аб нацыяналізме і русафобіі ў Літве аказаліся значна перабольшанымі. Канешне, сустракаюцца розныя людзі, бо, як слушна сцвярджае знакамітая прымаўка, у сям'і не без самі ведаецца каго. Але агульнае стаўленне карэнных жыхароў Вільні да беларускіх студэнтаў даволі пазітыўнае. І, што, напэўна, самае галоўнае — тут, у Літве, навучэнцаў ЕГУ ніхто не абвінавачвае ў здрадзе Радзіме, «прадажнасці» і астатніх смяротных грахах, якія так любяць прыпісваць ім у Беларусі.

Кожны, хто тым ці іншым чынам сутыкаецца з ЕГУ, заўсёды кажа аб асаблівай атмасферы, якой прасякнута жыццё універсітэта. Гэта прастора і подых рэальнай свабоды, калі ніхто не змушае да навучання альбо працы і калі кожны мае магчымасць рэалізаваць сябе менавіта ў той сферы, да якой ёсць здольнасці і цікаўнасць. Напэўна, самае галоўнае, чаму навучаюцца ў ЕГУ, — гэта майстэрства думаць і аналізаваць. І, згадзіцеся, такое ўменне нашмат болей карыснае ў

сучасным свеце за завучанья на памяць артыкулы з універсітэцкіх падручнікаў.

Што чакае студэнтаў Еўрапейскага гуманітарнага універсітэта ў будучым? Складана даць адназначны адказ: у кожнага свой шлях, а іх перад навучэнцамі ЕГУ вялікае мноства. Відавочна толькі, што ўсё ў іх абавязкова будзе добра, бо яны не баяцца жыць, строіць планы на будучыню і марыць.

Photo.bymedia.net

Дом. Абстрактна-далёкае дзяцінства, горад, які шмат гадоў быў тваім і толькі тваім, бацькі, першае каханне, самыя лепшыя, на ўсё жыццё, сябры і мары. Мары аб тым, што, калі ты станеш дарослым, усё ў цябе будзе гэтак, як у герояў любімага фільма. Дзе цяпер твой дом? Там ці ўсё ж ужо тут? Магчыма, недзе паміж мінулым і цяперашнім, дзяцінствам і будучыняй з кінафільма.

...Як прыгожа сёння вечарэ! Здаецца, неба падсвечваюць знутры нябачныя пяшчотна-ружовыя ліхтары. Няроўныя сонечныя мазкі кладуцца на шыбы шаснаццаціпавярховіка насупраць. Мы сядзім на балконе, назіраючы, як недзе за лесам горад рыхтуецца сустрэць вечар. Заўтра мы прачнемся ў апошнім месяцы гэтай доўгачаканай вясны. Нашай першай вясны тут, у горадзе-гісторыі, у самай сярэдзіне нашай мары.

Цікава, ты памятаеш, аб чым марыў паўтара года таму, калі нашае цяпераш-

няе і мінулае яшчэ было тваім будучым? Напэўна, я марыла сядзець вось гэтак з табой, яшчэ не вядомым мне, на шаснаццатым паверсе і назіраць, як на светла-ружовым небе, да якога, здаецца, можна дакрануцца рукой, з'яўляюцца першыя зоркі.

У тваім і маім мінулым было неразуменне з боку сяброў і родных, страх перад невядомасцю і непераадольнае жаданне ісці толькі сваім шляхам. Цяпер, калі столькі ўсяго ўжо перажыта, перадумана, пераасэнсавана і прааналізавана, пытанне, якое да гэтага часу задаюць знаёмыя: «Навошта табе гэта?» — выклікае толькі незразумелую ім усмешку. Усё, што акаляе нас зараз, ужо даўно стала часткай жыцця, цябе самога. «Той, хто тут быў, той зразумее мяне», — узгадваеш ты радок з калісьці любімай песні. Я цябе разумею.

Ты пасталей. Сапраўды. Ты і сам гэта выдатна разумееш. За гэтыя паўгода табе давалося пераадолець не толькі стэрэатыпы, якія да гэтага часу існуюць «там», але і ўласныя страхі. Памятаеш, спачатку ты спрачаўся з імі ўсімі, даказваў, што не маеш ніякага дачынення да палітыкі (табе ўвогуле няма да яе ніякай справы), не плаціў ніякіх грошай, насамрэч хочаш проста вучыцца, спазнаваць нешта новае і зусім не думаеш аб тым, як бы хутчэй «зваліць на Захад». Спрачаўся, даказваў, нерваваўся... А цяпер проста зразумеў, што яны — іншыя, яны не ведаюць таго, што ўжо ведаеш ты, і таму ім

Photo.bymedia.net

гэтак цяжка прыняць твой выбар, твой лад мыслення і жыцця. Зразумеў і перастаў нервавацца. Бо «кожнаму — сваё».

А памятаеш наш першы месяц тут? Бяссонныя ночы, праведзеныя за чытаннем тэкстаў «на спецыяльнасці». А потым спрэчкі, у якіх заўсёды нараджалася няхай і не ісціна, але нешта новае, тое, што змяняла цябе. А потым лекцыі, і зноў тэксты, і зноў бяссонныя ночы і разважанні...

А па выхадных нам пакрысе адкрываўся гэты казачна-мройны горад з яго шматлікімі завулкамі, дварыкамі, паркамі, замкамі і храмамі. Тады ўсё здзіўляла нас: людзі, дамы, рэкламныя шыльды, касмічнай формы ліхтары, незвычайныя назвы любімых страў. Усё зда-

валася такім чароўным і нерэальным — марай, якая наступова становілася нашым жыццём.

За спазнаннем горада, новай веды, адно аднаго і саміх сябе мы нават не заўважылі, як надыйшла зіма. Гэтая першая зіма тут шмат для каго была даволі цяжкай. Зіма нашага выправавання, калі ўсё страчвала раней набытыя значэнні і сэнсы і трэба было нанова будаваць сябе і сваё жыццё. Але за зімой прыйшло адраджэнне — вясна. Столькі ўсяго хочацца зведаць, зразумець, убачыць!..

Глядзі, глядзі! Зорка! Ты паспеў загадаць жаданне?

«Я хачу, каб усё ў нас атрымалася...»

Гэтак яно і будзе, абавязкова будзе, мы ж у тое верым...

«А ім не трэба МОЙ БЛЮЗ!»»

Гэтую песню «Крама» праспявала амаль дзесяць гадоў таму, але сёння тыя словы актуальныя, як ніколі. Б'юць, што называецца, у самы яблычак, што красуецца на дрэве дзяржаўнай ідэалогіі. Чырвона-зялёны, звонку прывабны. Толькі, як у той казцы, на смак дужа небяспечны. Раз-другі адкусіш — розум ды разважлівасць можаш згубіць. Некаторыя чыноўнікі, што наглядаюць за культурай, здаецца, яго пакаштавалі... І сталі яны дзяліць кнігі, школьныя падручнікі, сродкі масавай інфармацыі, музычныя гурты ды выканаўцаў, вершы ды песні на «правільныя» і «няправільныя». Нядаўна дабраліся нават да сусветна вядомых беларускіх пісьменнікаў ды паэтаў.

Дзяржаўная ідэалогія паступова пранізвае ўсе сферы нашага жыцця. Калі далей гэтак пойдзе, то хутка і каханнем беларусы будуць займацца толькі паводле «правільнай» палітычна-эратычнай методыкі.

Мінулаі восенню я наведаў Маладзечна, дзе ў мясцовым Палацы культуры (гэтая пабудова мае там прыблізна такі ж статус, як Нацыянальная бібліятэка ў Мінску) праходзіў канцэрт расійскага «металёвага» выканаўцы Кіпелава ды ягонай каманды. Не вельмі хацелася, але па заданні рэдакцыі я мусіў асвятляць гэтае «выкшталцонае» мерапрыемства.

Пасля канцэрта адказная за яго правядзенне супрацоўніца Палаца з гонарам і захапленнем звяртала маю ўвагу на колькасць глядачоў. Зала, дзе месціцца каля 800 чалавек, сапраўды была амаль поўная. Аднак асабліва ганарыцца не было чым. На маю думку, калі б адміністрацыя Палаца не кіравалася «чорным спісам», дзе фігуруюць беларускія рок-выканаўцы, і арганізавала канцэрт «Крамы», «N.R.M.» альбо «Нейра Дзюбеля», поспех быў бы не меншы. Што я і выказаў усхваляванай супрацоўніцы.

Тая крыху сумелася, адвела вочы, а потым не вельмі ўпэўнена паведаміла, што ніякага спісу ў іх няма. Маўляў, яна пра яго чула, але ніколі не бачыла.

Мне было смешна. Бо я гэты спіс бачыў. Прычым менавіта той, што належыць маладзечанскаму Палацу культуры. Такія спісы разаслалі ўсім кіраўнікам устаноў культуры.

Аднак здзіўляе норма паводзінаў беларускіх чыноўнікаў: усе ведаюць, што «апальны» спіс ёсць, шмат нават далёкіх ад культуры людзей яго бачылі, але ўсе адмаўляюць яго існаванне. Робяць выгляд, што забарона выступаў асобных выканаўцаў з палітычных меркаванняў — не больш як брудны паклёп на беларускую рэчаіснасць, афіцыйную ўладу і ўвогуле краіну. Маўляў, у нас дэмакратыіі — еш, не хачу, а тут пляткараць пра нейкі палітычны ціск на музыкаў!

Прызнаюся, мяне дадзёная сітуацыя хвалюе як асобу зацікаўленую — большасць тэкстаў, якія выконвае «Крама», напісаў я. Зараз наспеў час прэзентаваць аматарам гурта новы альбом «Усё жыццё — дзіўны сон». Толькі зрабіць гэта на адпаведным узроўні немагчыма, бо ўпраўленне культуры Мінгарвыканкома не дае патрэбную ліцэнзію-дазвол на арганізацыю «культурна-масавага» мерапрыемства. Без гэтай паперы, якая, дарэчы, з'яўляецца разавай, ніводны клуб альбо Палац культуры не мае права прадставіць музыкам памяшканне. І матывуюць нявыдачу даволі дзіўна. Прычым менавіта «нявыдачу ліцэнзіі», а не адмову альбо забарону канцэрта.

Галоўны аргумент наступны: «Вы ж самі выдатна разумеце сітуацыю. Вецер дзьме з боку ідэалагічных службаў Адміністрацыі прэзідэнта. Калі атрымаеце там дазвол — выпішам вам ліцэнзію нават праз гадзіну».

І вось тут насамрэч пачынаецца «дзіўны сон». Як вы думаеце, што адказваюць музыкам у адміністрацыі? Маўляў, не царская гэта справа — займацца рознымі музыкамі. Мы да гэтага канфлікту не

маем ніякага дачынення. Вырашайце ўсе пытанні ва ўпраўленні культуры. Атрымліваецца не проста замкнёнае кола, а наўмысна створаныя ідэалагічныя кайданы. Часам здаецца, што тут пануе не дзяржаўная ідэалогія, а ідэалогія татальнай забароны.

Сёлета амаль два месяцы цягнулася валакіта з выдачай ліцэнзіі на арганізацыю канцэрта — прэзентацыі новага альбома гурта «Крама». У музыкаў з'явілася надзея пасля таго, як кіраўнік упраўлення культуры Мінгарвыканкома Віктар Кураш сказаў, што не бачыць ніякіх падстаў для нявыдачы ліцэнзіі. Прэзентацыю запланавалі на 30 траўня ў мінскім клубе «Night Star». Але ў рэшце рэшт музычную імпрэзу давялося адмяніць. Паводле слоў адміністратара гурта Паўла Кашырына, дырэкцыя клуба вымушана была адмовіць ім у арэндзе памяшкання пасля тэлефоннага званка «зверху». Павел мяркуе, што тэлефанавалі з упраўлення ідэалогіі Мінгарвыканкома менавіта пасля таго, як яму адмовілі ў выдачы ліцэнзіі.

Зміцер ЛУКАШУК

Нагодой стала тое, што, на думку сталічных ідэолагаў, як самі музыкі, гэтак і іх творы маюць «нізкі мастацкі ўзровень».

У той жа вечар кіраўніцтва клуба прынесла гурту «Крама» праба-чэнні.

Праз некалькі дзён Павел Кашырын ізноў напісаў заяву на выдачу ліцэнзіі, каб усё ж такі арганізаваць канцэрт «Крамы». Разам з карэспандэнтам «Еўра-радыё» ён прыйшоў да намесніка кіраўніка ўпраўлення культуры Мінгарвыканкома Анатоля С. Адміністратар гурта прыныпова вырашыў атрымаць ад чыноўнікаў афіцыйна зацверджаную адмову наконт арганізацыі і правядзення канцэрта. Каб у той паперы было дакладна пазначана, чаму канцэрт забараняюць. Ці то з прычыны «нізкага мастацкага ўзроўню» музыкаў, ці то з палітычных меркаванняў. Толькі на гэты раз аказалася, што адной заявы ўжо недастаткова.

Расшыфраваны аўдыёзапіс той размовы абышоў амаль усе незалежныя беларускія інтэрнет-парталы. Прывяду скарачаны варыянт:

«Анатоль С.: Неабходна, каб вы прынеслі не толькі заяву, але і дамову з кіраўніцтвам установы, дзе вы плануеце праводзіць канцэрт. Што яны згодны ў пэўны дзень і час прадставіць вам памяшканне. А то я вам выдам ліцэнзію, а адміністрацыя клуба... нічога пра канцэрт не ведае. Будуць потым мне тэлефанаваць з прэтэнзіямі.

П. Кашырын: Дырэктар клуба згодны... Але дамову ён з намі падпіша толькі тады, калі ў нас будзе ліцэнзія на арганізацыю мерапрыемства.

Анатоль С.: Гэта вашы праблемы. Выдаць ліцэнзію без дамовы з клубам я не магу. Прыносьце — пры-мем рашэнне калегіяльна. Таму што вельмі сур'ёзная сітуацыя з арганізацыяй канцэртаў у Мінску. Вы б узялі ды правялі канцэрт без усякага дазволу. Некаторыя праводзяць. Арыштавалі, праўда, цэлую групу...

П. Кашырын: Вы нам раіце праводзіць канцэрт без дазволу?

Анатоль С.: Вырашайце самі. Я ж не магу вам сказаць, каб вы парушалі пастанову Савета Міністраў. Калі вы бярэце ліцэнзію, робіце рэкламу, распаўсюджваеце квітку, то становіцеся на афіцыйны шлях. А так бы сабраліся дзе-небудзь з сябрамі без усякіх квіткаў і прэзентавалі сваю праграму. У мяне вольна часта збіраюцца сябры дома, музыцыруюць.

П. Кашырын: Хто будзе ўваходзіць у тую калегію?

Анатоль С.: Не ведаю. Калі ўзнікнуць пытанні па рэпертуары, па выканаўчым майстэрстве, то можа быць створана камісія. Пытанні ідэалогіі не апошнія ў нашай дзяржаве. Ідэалогія — аснова грамадства. Новага альбома я не чуў, вас і вашых палітычных поглядаў не ведаю. Ведаю адно, што вы патрыёты сваёй радзімы. Таксама, як і я. Так што

прыносьце дамову з клубам, і будзем разглядаць пытанне».

Вось так. Ва ўпраўленні культуры, як высветлілася, таксама працуюць «патрыёты». Толькі, на іх думку, асобным беларускім музычным гуртам лепш прэзентаваць свае новыя песні на кухні. Хаця яны іх ніколі не чулі. Ды і не жадаюць чуць.

Прынамсі, у бліжэйшы час «Крама» праводзіць прэзентацыю не будзе. Хутчэй за ўсё яна пройдзе за межамі Беларусі. Друкуюцца ж колькі гадоў незалежныя грамадска-палітычныя газеты на чужыне, бо на Бацькаўшчыне іх залічылі ў «ня-правільныя». Цяпер надышла чарга спяваць «за бугром» і папулярным на радзіме рок-выканаўцам. А на шматтысячную армію іх тутэйшых прыхільнікаў ідэолагам ад культуры, даруйце, проста напляваць. Што называецца, ім усё «па барабане».

Тым часам эпідэмія ідэалагічнага страху выслізнула з вертыкальнай каналізацыі і пачала распаўзацца па гарызанталі.

...Аднойчы ў тым жа Маладзечне (пасля гісторыі з «Крамай») праводзілі канцэрт «N.R.M.». Імпрэза атрымалася напалову «партызанскай», без шырокай абвесткі і рэкламы. Нягледзячы на гэта, прыйшло людзей столькі, колькі мог змясціць клуб.

Неўзабаве пасля канцэрта ўсіх журналістаў папрасілі не ўзгадваць у сваіх артыкулах назву ўстановы, дзе праходзіў канцэрт. Маўляў, каб не рабіць гораду непатрэбнай рэкламы як «анклава рок-н-рольнай волі». Хаця ў райвыканкоме пра гэты канцэрт ведалі. Чыноўнікі проста перастрахоўваюцца, баяцца...

Калі рэдакцыя «Абазра» прапанавала мне напісаць пра прыгоды беларускага рок-н-рола, я крыху здзівіўся. Для карпаратыўнага журналісцкага выдання тэматыка, здавалася б, не тая. Але, падумаўшы, я памяню сваё меркаванне. Калі папулярным гуртам не дазваляюць данесці сваю творчасць да людзей, гэта тое ж самае парушэнне свабоды слова. Чарговы прыклад таго, што і свабоды творчасці ў Беларусі таксама няма. Перш за ўсё для тых, хто мае свой пункт гледжання на беларускую рэчаіснасць, які не супадае з афіцыйным «адзіна правільным» поглядам на наша шчаслівае жыццё.

НЮ

* * *

Осень дарит взгляду ню.
Должное отдав огню,
обнаженные деревья
потеряли стыд и нюх.

Лес облещий величав.
Под ногами чав да чав,
и уже промокли ноги,
тело к югу волоча.

Ливень льет из рукава
из пожарного на вас.
Облетевшие желанья,
облетевшая листва...

Зонт чернеет и блестит.
Вы поймете, Бог простит,
и тоска души не выпьет,
и глаза не выест стыд.

* * *

Светил маяк,
крутил ветряк,
а я у моря ждал погоды.
Погоды? — Нет.
Я был одет
не хуже здешнего народа
(который в этот час ночной
давным-давно пришел домой
и спал в своей постели темной
в обнимку с теплою женой).

Бил ветер нора
в мой профиль горд,
и гребни пенные бежали
под ноги мне.
В чужой стране,
запечатлев следы в скрижалях
на берегу пустынных волн,
бродил я, дум пустырных полн,
и были думы об одном лишь,
и билась волны лбом о мол.

Плыла луна,
тоской полна,
вполне пустой и объяснимой.
Холодный пляж,
воде — кругляш.
Без роду, племени и грима —
и без предчувствия беды —
я шел по краешку воды,
а море за моей спиной
стирало все мои следы.

БОГИ

Превратив
(захотелось не хлеба — зрелищ)
за шесть суток Слово в масс-медиа,
Боги,
сев по своим местам, смотрели,
как разыгрывают трагедию
за трагедией на бес-сценной сцене
перед ними горе-любители,
то вскрывая причины зла, то вены,
то теряя очки, то — бдительность.
Сценаристам хватило ума, чтоб, выстроив
геометрию треугольников,
обучать небожителей, точно школьников,
разрешать теоремы посредством выстрела.
Это было ново, и актрис прелестных
обсуждали,
порой приглашали в ложи,
чтоб открыть для себя с ними страсти бездны
и вершины,
что, впрочем, одно и то же.
Время шло, повторяя ходы сюжета,
выражения,
декорации,
приближения конца света, —
и непреодолимая, вроде, дистанция
между залом и сценой, землей и небом
сокращалась.

Боги учились — верить,
видеть то, чего нет,
влюбляться слепо,
словом, жизни учились, а значит — смерти.
Уходили актрисы к другим, громко хлопнув
нарисованной дверью,
и Боги бредили
их губами, их ласками, влажным лоном —
становясь незаметно лишь частью трагедии.
Скоро все разбрелись:
кто в шелках, кто в шинели,
стал один Бог Христом, а другой —
Иудой.

Вжились в роли они и теперь во сне лишь
вспоминают, кем были они,
кем будут.

Андрей БАСТУНЕЦ

* * *

Мне снилось, что с тобою сплю,
и ты мне снишься.
Я до сих пор не знаю, где проснулся,
в каком из сновидений,
и как долго
смогу держать в слабеющих объятьях
тебя и видеть на губах твоих улыбку —
прозрачную на тающих губах, —
и исчезающей
своей
ладонью...

* * *

Я видел зеркало в окне,
И в зеркале казались мне
Излом руки, изгиб бедра
Алисы в той еще стране.

Наверное, была жара
За тридцать с самого утра.
Она укрылась в глубине,
Но в отраженном свете бра

Ее коснулся взгляд извне.
Что он искал на стороне
И походя без спросу брал —

Игру волнующих теней,
Роман намеченный вчерне? —
Украдкой, ненадолго, не
Вчера.

КУСТ

Без доброго винца
не отверзать уста.
Все прочее — пыльца
на пальцах, суета.

А в лучших образцах
поэзия проста:
не готика дворца,
но готика куста,

открытость до конца
(как, скажем, нагота
античного борца),
искусство дождь глотать —

хотя бы дождь! — от рук
отбившись, на юру.

Я завтрашний день узнаю по походке,
погоду минувшего лета — по сводке
синоптиков, кожу твою — подбородком
небритым, а губы твои — по лобзанию.
Отдав все, что должно, и чувствую, и водке,
я все-таки мыслю и, стало быть, знаю

значение этого взмаха десницей
и под поцелуй подставляемой щеки
и знаю, что сколько веревке ни виться,
все кончится. Не обязательно точкой —
разорванной связкой, взорвавшейся почкой.
Разделится то, что должно разделиться.

Период распада листа на страницы
и два исключения из правила кармы
(подброшенный вверх превращается в птицу,
сорвавшийся вниз обращается в камень)
известны. К тебе и себе унижалость
вытравливаю — пустяки, молодое.
Смотри, как с бедра, испугавшись, сбежал он —
касательный вектор скользящей ладони,

послушай, как голос спокоен и ровен
спросившего о пустяках и здоровье.
Спросивший не дрогнул ни гласом, ни бровью,
он сцену не раз репетировал в лицах.
Все кончится, как и должно было, — кровью.
Порежусь, решив наконец-то побриться.

Коэффициент полезного воздействия

Оксана ЯНОВСКАЯ

Три года назад руководство МВД Беларуси перешло на новую методику оценки своей деятельности: главным критерием эффективности работы объявлено мнение граждан. А оно, как известно, формируется в том числе и через прессу. Удастся ли СМИ эффективно сотрудничать с милицейским ведомством?

Фото Павла Мицкевича

С появлением приказа министра внутренних дел № 7 от 3 января 2007 года «Об участии сотрудников органов внутренних дел в воспитательно-профилактической работе с населением» СМИ и вовсе отведена особая роль. Начальник штаба МВД Беларуси Александр Малиновский в ведомственной газете «На страже» («Приказ № 7: формализм здесь неуместен», № 14 от 23.03.2007) утверждает: «В целом на население воздействуем через средства массовой информации, выступая со статьями, интервью, комментариями по актуальным проблемам на страницах газет, по радио и телевидению, используем интернет». При таком подходе правоохранительная и криминальная темы заняли заметное место в эфире радио и ТВ, в печатных изданиях. Хорошо это или плохо? Перешло ли количество в качество?

Сплошное «мочилово»

Удивительно, но найти людей, читающих несколько газет, оказалось делом хлопотным. Поэтому их мнение считаю особо ценным.

Николай, мастер производственного обучения, сетует: «Иной раз читаешь серьезное издание: все хорошо, умно. Пока не доходишь до рубрики «Криминал». Там

уже ничего серьезного и умного, а примитивное чтиво. Для любителей этого жанра хватает специализированных изданий. Зачем же другим газетам опускать читателя до столь низкого уровня?»

«Пока выходила «БДГ», очень уважал ее. Нравилось и приложение «ДСП» — талантливо и смело! — восхищается *Виталий, в студенчестве — бизнесмен, теперь — чиновник*. И тут же недоумевает: — Единственное, что для меня осталось совершенно не понятным, — галерея портретов так называемых «воров в законе». Я не за то, чтобы замалчивать эту тему. Но почему они получились такими невинными «хранителями воровских традиций», похожими на коллекционеров марок? Ведь именно «воры в законе» отправляли «быков» собирать дань с торговцев, каждый «карманник», уведя кошелек у пенсионера, отдавал взнос в «общак». Какая уж тут невинность?»

Вадим, бизнесмен, глубоко копнул: «У ментов сейчас фишка — общественное мнение, и поэтому они проталкивают в прессу рассказы о спасении утопающих. Менты вещают: мол, главное — вежливость. Не спорю. Каждый чиновник должен быть вежливым, милиционер — особенно, потому что у него полномочий побольше, чем у любого клерка из районной администрации.

Но недорого стоит их вежливость, если не будут раскрываться преступления. Как налогоплательщик я хочу знать: сколько совершено и раскрыто преступлений, сколько дел не дошло до суда и почему. А о чем пишут? Смакуют семейные разборки, подробности убийств. По статистике, вроде, убийств не много, а полистаешь газеты — сплошное «мочилово».

«Моя теща покупает «На страже» — самую дешевую газету с программой, — делится *Анатолий, начальник участка одного из минских заводов*. — Наверное, как ведомственное — это хорошее издание. Поскольку оно есть в свободной продаже, то появляются там и заметки, интересные для обывателей. Когда моя теща, 73-летняя пенсионерка, прочитала «Мерседесы на крови» («Мерседесы» на костях жертв», №№ 229-233. — Ред.), она была в шоке. Не могла поверить, что это происходило в Беларуси! И не понимала, зачем же так подробно писать об убийствах. Я, кстати, тоже в замешательстве: милиционерам что, подобных сцен не хватает в реальной жизни — надо еще на страницах своей газеты разлить море крови? Об этой банде говорили и писали много. Мой коллега, имеющий родственников на Гомельщине, утверждает, что она пострашнее итальянской мафии. Ему я верю. Но в СМИ об этой банде пока рассказывают так, как будто читаешь дешевый ужастик. Неинтересно мне, как бандюки убивали друг друга. Я хочу получить внятный ответ, почему банда 10 лет процветала. Неужели один начальник УГРО «держал» всю область? А что с бизнесом шайки, куда делись деньги? И нет ли ничего подобного в других областях Беларуси? Об этом газеты молчат. А почему?»

Самая первая и сенсационная публикация о «морозцах» появилась задолго до суда и в газете гораздо более тиражной, чем «На страже». Вскоре после этого массового распространения «ужастика» по всей милицейской вертикали было разослано письмо Генерального прокурора Беларуси Петра Миклашевича, в котором он напомнил: «В соответствии со ст. 198 УПК Республики Беларусь данные предварительного следствия могут быть преданы гласности лишь с разрешения следователя и только в том объеме, в каком им будет признано это возможным, если разглашение не противоречит интересам предварительного расследования и не связано с нарушением прав и законных интересов участников уголовного процесса». И далее: «В погоне за сенсацией сообщаются неэтичные детали тяжких преступлений, связанных с расчленением трупов, изнасилованиями и т. п. При этом в нарушение принципа презумпции невиновности, без приговора суда задержанные или арестованные по делу лица называются преступниками, группы лиц — бандами и т. п., что влечет за собой многочисленные обоснованные жалобы указанных лиц, их защитников и родственников, а также создает трудности при рассмотрении дел в судебных заседаниях».

В силу названных причин подобные «интервью», телевизионные репортажи мешают делу борьбы с преступностью, а зачастую и значительно усложняют работу следователям и оперативным работникам по раскрытию и расследованию преступлений».

Претензии Генпрокурора не забыты: оперативники теперь общаются с журналистами в основном с оглядкой на следователя. Но исчезли ли реки крови и прочая «чернуха» со страниц газет?

Словом можно убить

«В погоне за эксклюзивом некоторые журналисты, к сожалению, готовы преступить нормы морали, этики, человечности, — огорчается *заместитель начальника криминальной милиции ГУВД Мингорисполкома подполковник милиции Иван Подгурский*. — Бывает, организовываешь работу на месте преступления, а тебя хватает за локоть журналист и требует комментарий. Это в лучшем случае, а в худшем: «Мне надо поговорить с жертвой (если это изнасилование) или с родственниками (если это убийство)». Как можно показывать по телевидению жертву изнасилования? Думаю, в таких ситуациях журналист должен придерживаться правила: не навреди, не делай человеку еще больнее. Потерпевшие иногда с трудом идут на контакт со следователем, оперативниками, потому что люди в шоковом состоянии, они не могут говорить. Так мы ведь не из любопытства спрашиваем, а чтобы преступника найти».

«Нам всем надо помнить: словом можно убить. Или тяжело ранить. Нередко бывают такие сюжеты: эмоциональное вступление, провальное изложение сути дела и эффектный финал, — анализирует журналистское творчество *начальник отделения информации и общественных связей УВД Миноблисполкома капитан милиции Александр Шункевич*. — В результате у потре-

бителя информационного продукта складывается неправильное представление о происшедшем. Можно вспомнить разбойное нападение на школьников под Борисовом. Несколько журналистов так «удачно» построили свои материалы, что родители девчат осаждали милицию и прокуратуру жалобами: «Кто сказал об изнасиловании, которого на самом деле не было?» А никто и не говорил, просто отдельные журналисты непозволительно увлеклись «творчеством». Девочки легко узнаваемы, у них вся жизнь впереди, и как им жить с психологической травмой — об этом «сочинители» не волновались».

«Каждая капля крови на страницах газет, а на телеэкране тем более, должна быть оправдана, — резюмирует заместитель начальника управления информации и общественных связей майор милиции Олег Слепченко. — Показательна ситуация с убийством четырехлетней минчанки Ляны Тараскевич. Потрясенные трагедией журналисты, заинтересованные в скорейшем раскрытии этого зверского преступления, ежедневно показывали фоторобот подозреваемого, полезную для следствия информацию распространяли чуть ли не в режиме он-лайн. За это им спасибо. Они разбудили в людях лучшие чувства, сострадание к чужому горю. Все это, безусловно, содействовало скорейшему изобличению преступника. Но некоторые смаковали подробности убийства, копались в личной жизни матери ребенка».

Мы в ответе...

«Читая описание каких-то страшных сцен, человек сперва шокирован, затем адаптируется, а позже и вовсе «примеряет на себя» ситуацию, — говорит психолог Ядвига Монич. — Человек представляет, как он повел бы себя и в роли жертвы, и в роли палача. Станет ли он палачом, зависит от состояния психики, воспитания, жизненных ценностей. В США и на Западе запрещено показывать по телевидению страшные сцены с раннего утра и до позднего вечера. У нас же дети смотрят все детективы, криминальные программы, что пагубно влияет на их неокрепшую психику».

Неудивительно, что многие люди стремятся защитить себя от негатива. «Я не читаю детективы, даже не держу их дома, — говорит Екатерина, молодая мама. — То же и с рубрикой «Криминал». Конечно, какие-то новости доходят, по телевидению много показывают... Думаю, если подсесть на такое чтение, то и сам попадешь в плохую историю. Вот, как этот певец... Калина, кажется. Снял клип: жену его в тюрьме убивают, вот и попала она в казенный

Журналисты вниманием милиции не обделены

дом. Сам все пел о «братках» и оказался вместе с ними в СИЗО. Я хочу держаться подальше от их мира».

«Опасно подробно писать о преступлениях, — рассуждает бухгалтер госучреждения Светлана. — Российские телеканалы много рассказывали о массовых молодежных драках, и вот уже у нас, кажется, в Брестской области основательно подрались пэтэушники. А дикий случай с записью изнасилования на мобильный телефон? Всему этому наших юнцов научила пресса, когда захлебывалась подробностями».

Так стоит ли журналистам выступать сочинителями пособий для публики с криминальными наклонностями? Тем более что хватает подобных фильмов, компьютерных игр.

«Журналисты могут не только информировать общество, но и воспитывать, просвещать, поднимать серьезные проблемы, — полагает минчанин Николай. — Всегда с удовольствием читаю отчеты о «круглых столах», прямых линиях. Нравится рубрика «Белгазеты» «Визави»: на одну и ту же тему рассуждают оппоненты. Почитаешь одного — отлично, со всем согласен. Потом второго — так и здесь есть рациональное зерно. Есть над чем думать».

Его точку зрения разделяет и Олег Слепченко: «Печатные издания мы рассматриваем как информационное пространство, где можно развернуть полемику на ту или иную проблемную тему. Пока же редко можно встретить серьезный аналитический материал, да и громкие журналистские расследования на страницах газет не частые гости. Несмотря на желание журналистов писать материалы подобного уровня, мало кто из них способен балансировать между читательским интересом и умением показать глубину проблемы».

Мы ведь ничего не знаем

Люди зачастую не знают, что то или иное действие является административным правонарушением. Иногда

и фигуранты по уголовным делам искренне не понимают, что, например, ложный донос о краже мобильного телефона — это преступление. Им-то казалось: нашли удобный способ заставить милицию искать злополучную потерю. В общем, при большом количестве статей, заметок, репортажей о работе милиции налицо дефицит правовой информации.

«Читателям надо рассказывать о применении правил, законов, — уверена *Светлана*. — Мне нравится, как «Комсомолка» опубликовала новые штрафы с комментариями милиционеров. Надо не себя рекламировать, а заниматься правовым просвещением людей. Мы ведь ничего не знаем, и где узнать, тоже не известно. Соседка убедила мою мать, что разрешительный штамп для выезда за границу ставят только на пять лет. Когда мама пошла за анкетой в милицию, ей объяснили: можно на год, и для пенсионерки скидка 50%. Вот такой полезной с практической точки зрения информации часто не хватает даже в крупных газетах».

Идею правового просветительства поддерживает и заместитель начальника Управления Департамента финансовых расследований КГК Беларуси по Минской области и г. Минску подполковник финансовой милиции *Олег Корзун*: «Я не иронизирую, когда говорю: журналисты — наши коллеги. Ведь у нас и СМИ есть общая задача: информировать граждан. К примеру, благодаря телевидению люди узнали о противозаконных методиках лечения и фальшивых лекарственных препаратах, используемых нечистоплотными дельцами от медицины. Журналисты не только показали красивую картинку: задержания, обыски, — но и рассказали, как людям уберечься от шарлатанов. Теперь каждый обыватель знает: прежде чем лечиться по новой методике, надо узнать, есть ли лицензия Минздрава на данную медицинскую услугу».

У разных социальных групп свои предпочтения. «Я люблю читать всякие мерзости. Я тогда думаю: у меня жизнь лучше — не ограбили, не убили, — радуется домохозяйка *Татьяна*. — Криминальное чтиво очень заманчиво, что бы там ни говорили. Я так подробно все представляю! Это — как порция экстрима».

Вадиму близка другая тема: «Экономической преступности как будто и нет: напишут две строчки — задержали расхитителя, взяточника. А где аналитика? Вот только в «Белгазете» толково написали об оперативном эксперименте, а то все хают, и никто не знает, что это такое. А коррупция? Все газеты и телек вещают об одном «громком» деле, как будто оно единственное. Хотя, наверное, гласность в этом вопросе не особо нужна, поэтому журналистам и не дают информацию». Бесспорно, получить сведения для статьи о грабителе или карманнике гораздо проще, чем о коррупционере. Однако нельзя сказать, что материалов о продажных должностных лицах мало. Правда, опубликованы они чаще всего на скандальных сайтах, поэтому не у всех вызывают доверие. В государственных газетах о коррупционерах, расхитителях

и прочих высокопоставленных жуликах пишут гораздо реже, чем о трупах.

Услышали звон...

Вечная журналистская погоня за красивой картинкой, слезоточивым сюжетом и сенсационным разоблачением, оказывается, не вызывает одобрения. «Мне категорически не нравится, когда журналисты «додумывают» события, дают им вольную трактовку. Понятно желание корреспондента рассказать первым и «только в нашей газете», но лучше сделать это завтра, послезавтра, располагая достоверными фактами», — убежден *Иван Подгурский*.

«К сожалению, иногда случается: журналист, услышав звон об уголовном деле, огорчившись, что в данный момент следствие не считает возможным предавать его огласке, начинает собственное расследование, основанное на догадках и предположениях, чаще всего далеких от истины. Такого рода публикации нередко затрагивают деловую репутацию предприятия или гражданина. Не думаю, что журналисты могут гордиться такими «шедеврами», — уверен *Олег Корзун*.

«Смещение акцентов стало очень популярным, — считает старший инспектор группы информации и общественных связей Заводского РУВД Минска капитан милиции *Анжелика Гуринович*. — Объявляешь тему брифинга: профилактика

На выходе из СИЗО я понял, почему журналистов «пожарники» и их родственники ненавидят больше, чем милицию.

— Еще до приговора вы называли их головорезами, убийцами, насильниками, — гневались родственники. — А ведь сами нарушаете закон. «Пожарники» были мошенниками, остальное — притянута за уши. На «пожарниках» многие кабинетные чиновники грели руки...

«Животные, пошли вон отсюда! Вы брешете!»

Евгений ВОЛОШИН, «КП» в Белоруссии»

краж автомобилей. А в результате в СМИ начинают распиаривать карьеру злодеев, часто подчеркивая романтичность их промысла, а не рассказывают о том, что милиция обезвредила преступников. Практические советы: как уберечься от того или иного преступления, — журналисты нередко называют «ментовской пропагандой». Но когда наши сотрудники выступают в трудовых коллективах, люди очень благодарны, что им разъяснили самые простые вещи: открывать или не открывать дверь квартиры сантехнику, которого не вызывали».

Хапун «выгодных» фактов

Очевидно, что интересы читателей и источников информации очень часто не совпадают с редакционной политикой. А она, в свою очередь, может расходиться с устремлениями учредителя и пристрастиями редактора. В этой вакханалии нетрудно забыть и о читателе.

«В освещении работы милиции не хватает многополярности, — считает *Александр Шункевич*. — Вспомним антиалкогольную кампанию. Умер человек от отравления суррогатом — журналисты тут как тут. А когда мы приглашаем их в рейд на поиски самогонных заводов, отвечают: уже нет информационного повода. В общем, писать о рутинной милицейской работе желающих мало. Увлечение повествованиями только о самых жестоких преступлениях — убийствах, изнасилованиях, разбоях — приводит к тому, что читателям становится страшно. Им кажется, что это происходит ежедневно, а милиция работает спустя рукава».

«К сожалению, нередко приходится сталкиваться с тем, что журналисты выхватывают «выгодные» для себя факты, — сетует *Анжелика Гуринович*. — Недавно мы пригласили представителей СМИ, чтобы на конкретных примерах показать, как в районе работают над реализацией требований Декрета № 18. Журналист одной государственной газеты сказал: «А у нас сегодня есть более важные темы, чем эта». Его коллеги из других СМИ требовали: дайте нам пьющую семью, мы хотим рассказать, как они докатились до такой жизни. Зачем мне рассказы о пьющих семьях? Мне нужны публикации о том, как милиция решает ту или иную проблему, в частности, спасает детей из неблагополучных семей. Конечно, есть неплохой журналистский прием: через частное (одну семью) показать общую проблему и нашу роль в ее преодолении. Вот только на таких условиях я готова сотрудничать с журналистами. Однако, отняв наше время, некоторые журналисты в результате напишут все же о непросыхающей семье, а если и упомянут о милиции, то с ошибкой в фамилиях, должностях».

С претензиями по содержательной части материала можно спорить. Журналист — не механический транслятор информации, поэтому отношение к теме так или иначе будет обозначено. Но от замечаний, касающихся

«технической» части взаимодействия с пресс-службами, не отмахнешься.

«В Минске мы больше всего сотрудничаем с телевидением — это самый мощный и оперативный вид СМИ. Никаких принципиальных претензий к белорусским телеканалам нет. Есть проблемные рабочие моменты. Например, коллеги регулярно «забывают» называть источник информации, в то время как мы нередко предоставляем им все — от комментариев до видеосъемок, — говорит *Олег Слепченко*. — Бывает, допускают небрежность при монтаже материала, в титрах путают должности, названия подразделений. Порой ради экономии эфирного времени «режут» сюжеты, что называется, по живому. В результате либо тема не раскрыта как следует, либо первоначальная идея просто превращается в бессмыслицу».

О критике и критиках

«Интерес корреспондента к милицейской теме нередко основывается на желании быть первым, создать сенсацию на ровном месте», — замечает *Олег Слепченко*.

Безусловно, к «горячим» относятся материалы о «плохих» милиционерах. Как ни странно, но здесь интересы руководства МВД и журналистов совпадают. Знающие люди утверждают, что милицейская верхушка не особо вчитывается в хвалебные описания. «Что касается критических материалов о милиции, то мы проводим проверки по каждому факту, указанному в публикации или репортаже, — рассказывает *Иван Подгурский*. — Чаще всего они не подтверждаются, в прошлом году было опубликовано несколько опровержений. А произошло это потому, что журналисты выбрали «обвинительный» уклон: мол, милиция виновата. Но если журналист взялся судить нашу работу, так пусть обеспечит состоятельность процесса! Озвучили

мнение потерпевшего и обвинения — дайте слово защите и свидетелям. Тогда это будет объективно, даже если для кого-то и неприятно».

Олег Слепченко по поводу критических материалов высказался предельно откровенно: «К сожалению, для негосударственных СМИ характерно нарушение основных журналистских принципов: критика односторонняя, мнение автора грубо навязывается как единственно верное. Такой подход просто невозможно рассматривать как форму общественного контроля — только как саморекламу журналиста. Еще хуже, когда ради

Вас всегда пошлют,
куда надо

этого отдельные представители четвертой власти провоцируют конфликт, а потом описывают заранее заготовленный сценарий, замалчивая при этом существенные факты».

«Заранее заготовленный сценарий» некоторых коллег по большому счету мешает каждому из нас. Многие нарывались на отказ от предоставления информации после того, как в том или ином подразделении милиции побывали ушлые коллеги. Мне, например, говорили: «У нас тут были из (на-

звание издания), так они все переврали. Поэтому мы больше с журналистами не будем общаться».

Однажды я провела собственное расследование: почему «журналисты плохие». Коллеге отказали в оформлении разрешительного штампа для выезда за границу. За это он мастерски откостерил отдел по гражданству и миграции. Вот только забыл упомянуть, почему стал «невъездным»: серьезно задолжал по выплате алиментов на содержание собственного ребенка. Интересно, ему хоть немного стыдно? Хотя бы за то, что лишил ребенка финансовой помощи?

Однако сотрудники милиции не должны отказывать в предоставлении информации — «мстить» ни в чем не повинному журналисту за непорядочное поведение его коллег.

По правилам, а не по «понятиям»

«Не представляю, как вы здесь добываете такую информацию, — призналась топ-персона из крупной российской медиа-корпорации. — У нас все просто: 200 баксов на лапу — и снимаем, что надо, к примеру, какого-нибудь насильника в СИЗО».

Не знаю, как коллеги, а я лично такой «легкости» в добыче информации, купленной за деньги, не хотела бы. «Мы видим, как влияет на общую криминогенную обстановку информационный разгул в СМИ, связанный с бесконтрольностью освещения правоохранительной тематики на постсоветском пространстве. Нельзя допустить подобное в нашей стране, — уверен *Олег Слепченко*. — Сориентировать представителей СМИ, когда и сколько нужно сказать, как преподнести ту или иную информацию — вот основная задача, стоящая перед милицейской пресс-службой. Мы стремимся сотрудничать с журналистами, аккредитованными при МВД. Они «в теме», им не надо объяснять азы законодательства, специфику работы милиции. Такие журналисты работают в соответствии с «Положением об аккредитации», которое, конечно, предоставляет им определенные льготы, в частности, большой доступ к информации, первоочередность, но и возлагает немалую ответственность».

Что касается освещения массовых общественно-политических мероприятий, журналистам от милицейского руководства рекомендация одна — сотрудничать с пресс-службами системы органов внутренних дел. «Мы всегда помогали и готовы помогать в получении информации, комментария, естественно, при условии соблюдения представителем СМИ норм и правил, которые лежат в плоскости закона и этики», — заверяет Слепченко. Что же касается меры ответственности журналиста за ошибки, допущенные при освещении уличных акций, то ее очень точно определил известный американский юрист Оливер Уэндл Холмс (1841–1935): «Никакой, даже самый строгий, закон, отстаивающий свободу слова, не сможет защитить человека, который умышленно крикнет: «Пожар!» — в переполненном театре и вызовет панику».

Что будет?

«Мы не пытаемся заставить людей полюбить милицию. Надо научить граждан уважать закон и человека в форме, требующего его соблюдать», — такие намерения ведомства озвучил *Олег Слепченко*.

В этом году в МВД была очередная кадровая реорганизация. Теперь в должностные обязанности инспекторов групп по информации и общественным связям входит и воспитательно-идеологическая работа с личным составом. Возможно, особо рьяные милицейские пиарщики начнут учить нас уже не как грамотно, а как «правильно» освещать ту или иную тему.

Можно, конечно, посочувствовать инспектору группы информации и общественных связей, который три раза в неделю должен отчитаться о количестве журналистских публикаций и выступлений сотрудников в СМИ. Но вряд ли серьезный журналист кинется писать о том, как «наш руководитель выступает в общезитии на тему борьбы с пьянством». Гораздо интереснее осветить столь важную проблему, пройдясь с участковым по местным «горячим точкам». Но из PR-акций любого ведомства нам надо извлекать пользу — для газеты, для читателя.

Справа аб 800 мільярдах

Канстанцін СКУРАТОВІЧ

Чэк — гэта права грамадзяніна Рэспублікі Беларусь на частку маёмасці гэтай дзяржавы!

Віктар Кучынскі, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь

На пачатку красавіка прадстаўнікі ўрада на пасяджэнні палаты выказалі намер канчаткова абмежаваць тэрмін абарачэння чэкаў «Маёмасць» датай 31 снежня 2009 года. Пасля чэкі тых, хто не здолее памяняць іх на акцыі беларускіх прадпрыемстваў, будуць ануляваныя. А для больш хуткага абарачэння ўрадоўцы прапанавалі скласці пашыраны спіс прадпрыемстваў, якія дзяржава дазволіць акцыянаваць з тым, каб уладальнікі чэкаў змаглі стаць трымальнікамі акцый.

Як паведаміла прэса, гэтая прапанова сустрэла з боку «дэпутатаў» нязвыкла вострую рэакцыю, што вылілася ў шэраг прэтэнзій да ўрада. Маўляў, у Беларусі падлягаюць акцыянаванню толькі стратныя вытворчасці. Тым часам нафтаперапрацоўка і такія паспяховыя прадпрыемствы, як трактарны ці аўтамабільны заводы, не прапаўваюцца.

Пытанне рубам

Дадамо, што нават абмеркаванне нейкіх планаў уключэння гэтых прадпрыемстваў у працэс «народнай прыватызацыі» забаронена. Сам Лукашэнка ды іншыя першыя асобы дзяржавы не аднойчы заяўлялі, што прыбытковыя прадпрыемствы будуць прадаваць толькі за «жы-

выя грошы». Трэба разумець — за вялікія жывыя грошы. Прыкладам, нешта робіцца з «Белтрансгазам», частку якога мяркуюць уступіць расейцам, каб захаваць нейкія прэферэнцыі ў пастаўках энерганосьбітаў. Мусіць, і астатняе з «фамільнага срэбра» беларусаў выстаўяць на продаж толькі тады, калі не будзе іншага выйсця, калі праблема захавання эканамічнага суверэнітэту краіны з вышыні тэарэтычных меркаванняў скоціцца на плоскасць канкрэтнай палітыкі. Калі пытанне — быць або не быць сённяшняй сістэме ўлады — будзе пастаўлена, як кажуць, рубам.

Мяркуем, усе, у тым ліку і дэпутаты, добра разумеюць: справа не ў тых 800 мільярдах рублёў, што каштуюць «неатавараныя» да гэтага часу чэкі, а ў нечым большым, што не падлягае вызначэнню ў, хай сабе і вельмі вялікіх, грашовых сумах. Справа ў тым, што «народная прыватызацыя» была спынена менавіта таму, што яна супярэчыла даўно абранаму эканамічнаму курсу, згодна з якім усё прыбыткавае ў

эканоміцы павінна належаць толькі дзяржаве.

Хто аўтар гэтага курсу, таксама вядома, таму і прэтэнзіі дэпутата Кучынскага да ўрадоўцаў (скажыце народу, што ў вас няма грошай, каб заплаціць людзям тыя 800 мільярдаў, ды сьдзіце ў адстаўку) трэба тлумачыць правіламі паліткарэктнасці, згодна з якімі за памылкі вышэйшых кіраўнікоў адказваюць выключна іх падначаленыя.

Гэтак мы тое і будзем разумець, памятаючы, што парушэнне гэтых правілаў пры пэўных абставінах можа прывесці парушальніка нават да крымінальнай адказнасці.

Ініцыятывы з месцаў

Але ж чалавек гэтак устроены, што яму бывае вельмі мулка пры занадта жорсткім адміністрацыйным абмежаванні прасторы, якую ён абраў для «самадзейнасці». Таму, як і ў савецкія часы, калі пры падборы тэхналогіі маніпулятыўнага кіравання асобай улічвалі яе псіхалагічныя адметнасці, сённяшнім адміністрацыйным імпульсам таксама надзецца форма ініцыятывы «з месцаў». Памятаеце: «Калектыў выцвярэзніка ўзяў абавязцельства выканаць і перавыканаць план абслугоўвання працоўных датэрмінова».

Дык вось, напрыканцы сакавіка галіновы камітэт БРСМ Міністэрства па падатках і зборах правёў рэспубліканскую акцыю па прадухіленні выплат заробкаў «у канвертах» — так званых «шэрых заробкаў». У выніку

Photo.bymedia.net

яе актывісты-маладзёны раздалі ў Мінску і абласных цэнтрах 15 тысяч улётак, якія папярэджвалі аб наступствах такой практыкі. Прыкладам, пры выхадзе на пенсію.

Зразумела, такі клопат аб жыцці-быцці пенсіянераў можна толькі вітаць. Але ж чаму турбуюцца пра гэта людзі, якім яшчэ вельмі далёка да тае пенсіі хаця б таму, што самі яны толькі распачалі сваё працоўнае жыццё?

Няўжо гэтая ініцыятыва тлумачыцца «ведамаснай» прыналежнасцю арганізатараў, што і змушае іх змагацца з усяе моцы за павелічэнне фіскальнага ціску на грамадзяніна? Бо падаткавікоў, як вядома, ніколі не задавальняла тое, што на чалавека цісне толькі атмасферны слуп...

Як у Еўропе з Амерыкай

Цалкам зразумела, што, калі ёсць дзяржава, павінны быць падаткі ды іншыя ўнёскі яе жыхароў на яе карысць. Бо дзе ж тая самая дзяржава возьме сродкі на ўсё, асабліва калі яна сацыяльна арыентаваная. Таму дзень і ноч улада клапаціцца пра дабрабыт усіх грамадзян. За выключэннем тых, хто прыхоўвае ад яе свае заробкі, спадзеючыся калі не збудаваць той дабрабыт, то хоць прстойна пажыць уволю.

Такая пазіцыя ў грамадстве вельмі заўважная, хоць і супярэчыць афіцыйнаму закліку: «Не пытайся, што табе дала Беларусь, пытайся — што ты даў Беларусі!» І як ні шчыруюць ідэолагі, ад эгаістаў (мусіць, ад большасці) яны могуць пачуць толькі адно: мы згодныя, мы не супраць — шчыруйце. Бо на нашу сумленнасць адказам дагэтуль былі толькі абяцанкі ды падман. Што называецца, у розных відах ды формах.

Забралі савецкія зберажэнні, паабяцалі кампенсаваць страты з дапамогай так званай народнай прыватызацыі. Аднак у чарговы раз звялі ў зман. І краю няма. Прыкладам, абсалютная большасць насельніцтва пры савецкай уладзе атрымоўвала, хай сабе і не бясплатныя, дзяржаўныя кватэры. А тыя, хто сам будаваў сабе жылло і адначасова плаціў падаткі, зараз

PhotoBymedia.net

ізноў вымушаны іх плаціць ужо як гаспадары нерухокасці.

Аказваецца, і ў нас, як у тых Еўропах з Амерыкамі, уладальнікі «нерухокасці» лічацца людзьмі вельмі заможнымі. А тое, што хаціна будавалася паўсотні гадоў таму на ўласныя прыбыткі, з якіх усе падаткі даўно сплочаны, ніяк не ўлічваецца.

Бізун і пернік

Ды і ўвогуле, стасункі грамадзяніна любой краіны з дзяржавай вызначаюцца тым, што дзяржава прынцыпова можа забраць у яго амаль усё: маёмасць, свабоду, жыццё, нават добрае імя. Гэта калі ўзаемадачынненні паміж дзяржавай і насельнікам, так бы мовіць, персаніфікуюцца. Прыкладам, калі падданы атрымоўвае позову ў суд ці ўдар гумовай палкай па спіне або яго па тэлебачанні публічна абражае «галоўны чалавек» краіны.

Як вядома, дзяржава кіруе сваімі насельнікамі, спалучаючы бізун і пернік. Бывае, што аднаго больш, іншага — менш, але, каб толькі адзін бізун ці адзін пернік, такога ніколі не бывае. Бо на ўсіх, як той казаў, адных бізуноў (або пернікаў) не хопіць.

Таму эталонам майстэрства кіравання ёсць сітуацыя, калі грамадзянін сам прыносіць долю свайго добра дзяржаўнаму чыноўніку і пры гэтым дзякуе, што той пагаджаецца ўзяць.

Баланс ва ўзаемных стасунках дасягаецца тады, калі дзяржава насамрэч абачліва дбае пра тое, каб не перагнуць палку, не задушыць тую курыцу, што нясе залатыя яйкі. А грамадзянін мае магчымасць выкласці на падаткі гэтка аптымальны мінімум, каб, па-першае, падаткавікі не чапляліся. І, па-другое, каб насамрэч мець ад дзяржавы дастаковыя гарантыі на кожны момант свайго жыцця.

У тым, што тычыцца заробкаў, дзяржава сапраўды паводзіць сябе дастаткова памяркоўна і, як кажуць, скуру з наёмнага работніка жыўцом не дзярэ. Але ж узровень яе сацыяльных гарантый вельмі невысокі. Прыкладам, наймальнік не можа плаціць свайму работніку меней за мінімальны заробак — 176 тысяч рублёў у месяц. Але ж існуюць вытворчасці, дзе мноства людзей не могуць атрымаць нават і такія грошы. Прыкладам, у сельскай гаспадарцы сярэдні заробак складае ўсяго 340 тысячаў (у каго вышэй, у каго ніжэй). Калі ад сярэднямесячнага фонду заробатнай платы гаспадаркі адкінуць заробкі кіраўнікоў, спецыялістаў, высокакваліфікаваных механізатараў з жывёлаводамі, то застанецца зусім нязначная сума, якую трэба падзяліць на ўсіх астатніх.

Таму многія з гэтых астатніх імкнуцца знайсці для сябе нейкі прыробак — легальны, «шэры» або нават «чорны». Прыкладам, вёз бульбу на ферму, а скінуў на падворак цёткі Фросі.

Так было, так ёсць і, мусіць, не заўтра скончыцца. Што ты ні рабі з гэтымі калгаснікамі, якія вінаватыя толькі ў тым, што лепей жыць хочуць.

Каб жыццё не спынілася

У сектары прыватных паслуг «шэрыя заробкі» ёсць агульнай практыкай. А чым бліжэй да садовых таварыстваў ды вёскі, тым большую вагу яны набываюць: тут ні патэнтаў, ні ліцэнзій у печнікоў ды цесляроў не пытаюць. Пайшоў дым з коміну — атрымай грошы. Нават тыя, хто мае ліцэнзіі, у тым ліку юрыдычныя асобы, аддаюць перавагу аперацыям з наяўнасцю. Дзяржава ж на кожны такі выпадак кантралёра не прыставіць, а тэлефоны даверу падаткавікоў асаблівай пашанай насельніцтва не карыстаюцца.

З іншага боку, калі б дзяржава ўсё гэта змагла паставіць пад кантроль, то, прыкладам, у вёсках спынілася б і без таго чэзлае жыццё.

Мусіць, зусім няшмат сёння ў Беларусі людзей, якіх бы асноўны заробак задавальняў настолькі, каб яны не імкнуліся ў такіх варунках нешта зарабіць дадаткова. Легальна, «па-шэраму» ці «па-чорнаму» — гэта вялікага значэння не мае.

На 20 долараў гарантыі

Зусім рэдка сустракаюцца адмыслоўцы, якія пры паступленні на працу маглі б дыктаваць наймальніку свае ўмовы аплаты. Маўляў, не менш за тысячу долараў, не радзей чым раз у тыдзень. Звычайна памеры і формы выплаты заробку вырашаюцца шляхам перамоваў, але апошняе слова застаецца за працадаўцам. Бо хоць афіцыйная армія беспрацоўных па асабістым складзе ў нас мізэрная, сам факт яе існавання дазваляе наймальнікам быць разборлівымі.

І зусім іншая рэч, калі «канвертцыя» заробкаў дае магчымасць значна падвысіць іх памер у параўнанні з афіцыйным. Тут справа толькі ў колькасці. Але падкрэслім: наймальнік насамрэч у большасці такіх выпадкаў сам вызначае, колькі і як плаціць.

Тым больш, што на сапраўды прыватных прадпрыемствах прафсаюзы (афіцыйныя ці залежныя) фактычна адсутнічаюць, таму ўмяшання ў спрэчку паміж наймальнікам і работнікам няма каму. Дарэчы, выплата заробкаў — справа далікат-

ная, таму бакі стараюцца выконваць узаемныя дамовы. Прынамсі, скаргаў у органы афіцыйнага нагляду за сферай працы і заробтнай платы з прыватнага сектара паступае няшмат. Дапусціць такую скаргу для прадпрымальніка — амаль тое ж самае, што напісаць на сябе самога данос пра ўхіленне ад падаткаў.

Падкрэслім, сыходзіць у цень наймальнікаў і работнікаў змушаюць, з аднаго боку, вялікія падаткі і адлічэнні ў фонд сацыяльнай абароны (36 капеек звыш кожнага рубля, залічанага ў фонд зарплат), а з другога — насамрэч нязначныя памеры афіцыйных заробкаў большасці працаўнікоў. Што такое 300 долараў — сярэдні заробак па краіне? І за такія грошы, маўляў, сумленна шчыраваць на дзяржаву?

Па-другое, яшчэ меншыя сацыяльныя гарантыі дзяржава дае чалавеку, які з нейкай важнай нагоды працаваць не мае магчымасці. Прыкладам, страта працоўнага месца з аб'ектыўных прычын. Калі з кімнебудзь гэта здарыцца, то ён можа разлічваць на дапамогу ў памеры 20 долараў. Таму цяжка перажыць нават кароткатэрміновае беспрацоўе, калі не маеш нічога «ў панчосе». І тут у многіх узнікае пытанне: навошта плаціць падаткі за такую эканамічную неабароненасць?

Калі б жыццё было бясконцым

Трэба нешта мець і на старасць. Бо, з аднаго боку, сярэдні памер пенсіі па ўзросце складае больш за 40 адсоткаў ад сярэдняга заробку па краіне, а на самой справе — няшмат. Каля 140 долараў. Многія пенсіянеры, асабліва жанчыны, у свае першыя пасляпенсійныя гады зусім не падобныя да бабулек ды і не хочуць быць да іх падобнымі. Але ж пенсіі хапае толькі на аплату камунальных паслуг ды на кефір з булчаккай.

Безумоўна, трэба мець нашмат больш, каб забяспечыць сабе звычайнае жыццё, не кажучы пра форс-мажорныя абставіны. І як тут нешта не прыхаваць ад пільнага вока падаткавікоў. Тым больш, што дзяржава наша насамрэч забірае ў свае бяздонныя скарбніцы даволі шмат і не саромеецца.

Як сведчаць дэмаграфы, паказчык «сярэдняй працягласці жыцця пры

нараджэнні» ў Беларусі ўвесь час зніжаецца — з 72,9 гадоў у 70-я да 69 гадоў зараз (у мужчын нават да 63-х). Пенсійныя ж адлічэнні робяцца на працягу 30—40 гадоў. Дзеля таго каб потым, калі пашанцуе, некалькі гадоў атрымоўваць мізэрную пенсію, так і не вызначыўшыся, чаго чакаць з большай радасцю: надыходу дня яе выплаты або дня смерці? І на рахунку няма ніякай сумы, якую сам пенсіянер або яго блізкія маглі б скарыстаць паводле свайго меркавання, напрыклад, пры вострай неабходнасці. Грашыма распараджаецца дзяржава, у тым ліку выдаткоўвае на падвышэнне пенсій тым, каго некалі звалі «слугамі народа». Якія, хоць некаму і служылі, але ж самі не зараблялі.

Таму бытуе ў асяродку людзей сталага веку парадаксальнае меркаванне: добра, калі на гэтым свеце не заживешся. Не дацягнеш да таго часу, калі хібы дзяржаўнага апекавання лягуць на плечы тваіх дзяцей ці ўнукаў. Інакш пойдзеш з жыцця, пакінуўшы сумную памяць.

Але і гэтая бяда — толькі паўбяды ў параўнанні з заўчаснай стратай здароўя. Шчыраваў на працы або не — дажываць дзевяццацца на медны грош, меней як на 100 долараў у месяц.

Калі ж, барані божа, кагосьці напаткае заўчасная смерць, то яго сям'я, дзеці адразу трапяць у нішчымніцу — пенсія ў выпадку смерці карміцеля складае каля 80 долараў.

І гэта ўжо нязменныя, практычна фіксаваныя сумы. Яны — як судовы вырак паводле артыкула, да якога амністыя не ўжываецца.

Таму беларус даўно скеміў, што трэба мець зберажэнні на чорны дзень, і як мага большыя. Таму многія і гуляюць у схованкі з дзяржавай.

У напісаным няма ніякай прыдумкі. Я пералічыў далёка не ўсе аргументы, якія змушаюць шараговага грамадзяніна сыходзіць «у цень», хаваючыся ад пільнага вока «стабільнай» радзімы.

Што да ініцыятывы чальцоў БРСМ з падатковага ведамства, то аўтар яе ўсяляк падтрымлівае. Бо добра памятае тыя часы, калі неба было бяздонным, а жыццё радасным і бясконцым.

Але ж неўзабаве надышоў час лічыць капейкі...

«Зерне» на фотастужцы — не снег, а радыяцыя. Фон — 8000 рэнтген. IV блок, красавік 1986 г.

Што такое прафесія тэлежурналіста? Большасць пачаткоўцаў думаюць, што галоўнае — у кадры паказацца. Але калі пачуеш, як цябе глядач ацаніў, дык больш красавацца не захочаш. Наогул, тэлежурналістыка — гэта калгас, у якім некаторым добра жыць, бо адзін робіць — сем ляжыць. Хтосьці гарбаціцца і марыць, каб з гэтага калгаса вырвацца, стаць аднаасобнікам. Тэлеперадача — як калгасная ніва. Ты знайшоў тэму, напісаў сцэнарый — зямлю набыў. А хто там і што пасее — аўтару невядома. Бо тэлекалгаснікаў багата, а сапраўды творчых людзей бракуе.

Трапіўшы раз-другі ў такі пераплёт, тэлежурналіст вымушаны паступова асвойваць іншыя прафесіі. Толькі, у адрозненне ад калгаснікаў, бясплатна. Калі ты прэтэндуеш на званне сапраўднага тэлежурналіста, то павінен ведаць хаця б азы прафесій апэратара і рэжысёра. Інакш сцэнарый не напішаш.

Адпраўцаваўшы сорак гадоў на тэлебачанні, маю падставы гэтак меркаваць.

Мой

Чарнобыльскі шлях,

ці Вяртанне да ісціны

Павел ШАЎЧУК

Стаў я «аднаасобнікам» на ТБ не па сваёй волі. З 1986 года працаваў галоўным рэдактарам навукова-папулярных і навучальных праграм Беларускага тэлебачання і адказваў за ўсе перадачы пра навуку, медыцыну, экалогію. А тут выбухнуў Чарнобыль, і наша рэдакцыя першай даведалася пра гэтую бяду.

Што пагнала мяне ў чарнобыльскую зону? Абставіны. Каго паслаць, калі ў рэдакцыі толькі жанчыны? І рэдактары, і рэжысёры, і асістэнты... Тады я не ведаў, што жаночы арганізм успрымае апраменьванне больш востра за мужчынскі. Гэта цяперашняя статыстыка сведчыць, што ўсе жанчыны, якія працавалі на ЧАЭС, сталі інвалідамі, а многія наогул пакінулі гэты свет. Можа, сумленне падштурхнула мяне не пасылаць у чарнобыльскую зону жанчын. А можа, пачуццё бездапаможнасці, калі ў спрэчках саўмінаўскія «спецы» сыпалі загадкавымі лічбамі і тэрмінамі ды бессаромна лгалі. Седзячы побач у кадры, я адчуваў, што яны хлусяць, а запырэчыць не мог. Гуманітарый я, скончыў Маскоўскі інстытут культуры па спецыяльнасці «дырыжор хору», а там ядзерную фізіку не выкладалі... І вось у саракапяцігадовым узросце пачаў я асвойваць радыёхімію і радыёбіялогію. Дзякуй Богу, што было ў каго вучыцца — у Мінску працавалі і працуюць шмат сумленных навукоўцаў, звязаных з ядзернай галіной.

Паездкі ў зону для мяне былі практыкай, каб не бытаць, што такое рэнтгены і кюры, бэры, бекерэлі, альфа- і бэта-распады. У забруджаных радыяцыйнай раёнах гэтая навука хутчэй запамінаецца.

Ехаць у зону цэлай здымачнай групай — марная справа. Я быў навучаны горкім досведам рэдактара «Тэлефільма» Галіны Злабенкі, якая здымала першыя перасяленні жыхароў з забруджаных вёсак.

Цэлы тыдзень гойсалі нашы людзі ў 10 кіламетрах ад рэактара, адкуль хвалямі вырываліся радыеактыўныя ёд, цэзій, стронцій, плутоній... Ды ўся табліца Мендзялеева ішла на Беларусь. Нарэшце матэрыял знялі і накіраваліся ў Мінск. Дзесьці ў раёне Брагіна здымачную групу затрымала міліцыя, а нейкія мужычкі ў цывільным тыцнулі ім пасведчанні супрацоўнікаў КДБ СССР і ўсе скрынкі са стужкамі забралі. Паабяцалі, што пасля прагляду аддадуць у КДБ БССР. Праз некалькі гадоў высветлілася, што гэта былі не супрацоўнікі КДБ, а спецгрупа ГРУ СССР.

Маўляў, шпіёнаў лавілі, ваенную тайну ахоўвалі. Ім было пляваць, што адзін метр кодакаўскай кінастужкі каштаваў тэлебачанню больш за долар, а забралі яе тысячы метраў. Праз пэўны час Галіна Злабенка знайшла рэшткі стужак не ў КДБ БССР, а ў штабе Беларускай ваеннай акругі. Лепшыя кадры зніклі, манціраваць чарнобыльскае кіно не было з чаго...

Зведаўшы норавы маскоўскіх сілавых структур, пачаў я ў зону ездзіць з гаспадарчай сумкай, дзе трымаў бытавую відэакамеру VHS і дзве касеты па 180 хвілін кожная. Не магло ГРУ паставіць сваіх лаўцоў ля ўсіх выселеных вёсак, таму пасты былі пераважна на дарогах. Знятую касету я хаваў за пазухай, а чыстую трымаў у тэлекамеры.

Ці страшна было? Страшна. І ад нябачнай радыяцыі, якая цябе наскрозь свідравала, і ад нечаканых сустрэч з «берыеўцамі». Я ведаў, што ядзерная энергетыка —

Начальнік дазіметрыстаў Аляксандр Юрчанка (справа)

блізкая сваячка атамнай бомбы. Бо атамныя рэактары спачатку будавалі не для здабычы электрычнасці, а для напрацоўкі збройнага плутонію. Ведамства Л. П. Берыі гэтак абставіла той працэс, што і пасля пагібелі «важака» правілы НКУС пашыраліся на добрую сотню ведамстваў, прадпрыемстваў, устаноў. Усе яны з радасцю перанялі татальную сакрэтнасць, бо гэта дазваляла беспакарана вытвараць усё, што заўгодна. Бо рэвізоры былі толькі свае, а грошы адпускатліся нямераныя. Адзін звычайны цвік для ВПК і ядзерных устаноў мог каштаваць рубель, калі ў звычайнай гаспадарчай краме такіх цвікоў можна было купіць за рубель не менш як кілаграм.

У апошнія гады існавання СССР меліяратары асушвалі на Палессі... асушаныя балоты. «Глядзі, як грошы ў зямлю закопваюць, — казаў мне дырэктар Прыпяцкага запаведніка, — ні ў кога грошай няма, а ў меліяратараў куры не дзяўбуць. Бо міністэрства меліярацыі СССР калісьці адпачкавалася ад Беламорканала, які будавалі вязні ГУЛАГа, і захавала ўсе традыцыі той сістэмы». То што ж казаць пра ядзерную энергетыку!

Злачынная сакрэтнасць

Тут такія дзіўныя рэчы вытвараліся, такія нефасіяналы на цёплых месцах сядзелі... І аварыі на ядзерных прадпрыемствах да Чарнобыля шмат разоў здараліся, толькі іх капітальна засакрэчвалі. Ну і што, падумаеш, тысячы людзей пацярпелі ад ядзернага выпраменьвання на Паўднёвым Урале, а ў рачулцы Цеча, што пад Чалябінскам, дзе купаюцца мясцовыя дзеці, радыяцыйны фон — 4 рэнтгены ў гадзіну... Я гэта на свае вочы бачыў, думаў, што мой дазіметр сапсаваўся.

Персанал ядзернага рэактара мае права набраць 35 бэр за ўсё жыццё. (БЭР — біялагічны эквівалент

рэнтгена). Колькі ж бэраў набяруць тыя дзеткі ў рацэ Цеча? Там нават шылдаў, якія папярэджваюць аб радыяцыі, няма. Пра тую аварыю на складзе радыеактыўных адходаў трубілі ўсе заходнія сродкі масавай інфармацыі, асабліва амерыканскія. У СССР гэтая аварыя была засакрэчана нават для спецыялістаў у галіне ядзернай энергетыкі. Ішла «халодная вайна».

І вось здарылася ядзерная аварыя ў Трымайл Айлендзе (ЗША). Увесь свет гудзеў пра гэтую бяду, хаця радыяцыя за межы станцыі не выйшла. Толькі ў СССР было ціха — амерыканскую аварыю таксама засакрэцілі. А вось Чарнобыльскую катастрофу — не ўдалося. Шыла ў мяшку не схаваеш — выявілася радыяцыя ў самых нечаканых месцах. Судзілі кіраўніцтва ЧАЭС, а сярод гэтых людзей не было ніводнага спецыяліста па ядзерных рэактарах.

Найбольш прайдзісветаў прысмакталася да «радыяцыі» ў Маскве — вось яны і кіравалі ліквідацыйнай наступстваў аварыі, хаця нічога ліквідаваць у прынцыпе немагчыма. Пра гэта з трыбуны з'езда народных дэпутатаў СССР гаварыў акадэмік Сахараў: адчапіцеся ад рэактара, бо яшчэ большай бяды наробице. Не паслухалі, заткнулі рот «бацьку вадароднай бомбы». А ў саміх радыяфобія пачалася.

Пачытайце «сакрэтныя пратаколы» Дзяржкамсіі пры Мінздраве СССР, валасы на галаве дыбам устаюць. Прыкладам, таблеткі для ёднай прафілактыкі з Беларусі забраць і аддаць «камісарам» у Маскве. Маўляў, чаму мы павінны праводзіць ёдную прафілактыку ў Беларусі, калі аварыя адбылася на Украіне? Усіх, хто прарваўся з забруджаных раёнаў у маскоўскія бальніцы, хуценька выпісаць, радыеактыўную вопратку памыць, апрануць пацыентаў і вярнуць дадому. Арганізаваць кантроль на вакзалах і ў аэрапортах і людзей з Украіны і Беларусі ў Маскву не пускаць, здымаць з цягнікоў і вяртаць назад. Дазіметры Мінздраву БССР не выдаваць, беларусы і без дазіметраў вельмі спраўна ліквідуюць наступствы аварыі. Ад дапамогі замежных краін ветліва адмовіцца — мы не бедныя, мы ўсіх вылечым сваімі сіламі. Амерыканца Р. Гейла больш у Маскву не пускаць, бо ён прывёз з сабой ізраільскага прафесара, а ў СССР з Ізраілем няма дыпламатычных зносін, а раптам арабы пакрыўдзяцца?

На адным з апошніх паседжанняў камісіі ў верасні 1986 года адзін з «эмісараў» задаў пытанне: «Дык вы мне растлумачце, патрэбна ці не патрэбна нам ёдная прафілактыка?» Радыеактыўны ёд распаўся праз тыдзень пасля выбуху на ЧАЭС, бо гэты магутны радыеізатоп хоць і моцны, але кароткажывучы. На той момант ёд-131, 132, 133, 134, 135 паспеў распасціся 24 разы, апраменіў шчытападобную залозу ў мільёнаў людзей, выклікаў масавыя анкалагічныя захворванні. А начальнік упраўлення Мінздрава СССР нічога не ведае і пытаецца...

Мне здаецца, што наменклатура кадраў у медыцыне і ядзернай фізіцы — гэта шаленства, невылечная псіхіятрычная хвароба, самы звычайны крымінал, усё, што заўгодна, але не клопат пра грамадзян сваёй краіны. Гэта нагадвае ціхае самазабойства...

Вось і аўтар праекта РВМК-1000 (рэактар вялікай магутнасці канальны) акадэмік Далезаль не пакаўся

за сваё выбуховае «дзіця», а вінаватымі зрабіў усіх, каго заўгодна... Акадэмік Аляксандраў, які выконваў у праекце РВМК-1000 ролю «катапульты», прызнаў сваю віну, бо гэта ён абмінуў ведамства Мінсяродмаша і без экспертызы палажыў праект на стол генсеку ЦК КПСС. Пераканаў Палітбюро, што рэактар вялікай магутнасці не што іншае, як звычайны... самавар. Вось і наварылі кіпню і, магчыма, яшчэ наварачь, бо па перыметры Беларусі такіх рэактараў-самавараў стаяць дзiesiąткі — на Украіне, у Расіі, у Літве...

Цікава, што на кожнай АЭС былі і ёсць спецыяльныя планы, згодна з якімі пры выхадзе радыеактыўнасці за межы станцыі прадугледжваецца адсяленне людзей з 10- і 30-кіламетровых зонаў. Быў такі план і на ЧАЭС. Толькі ў ім не было пазначана, хто павінен яго здзяйсняць...

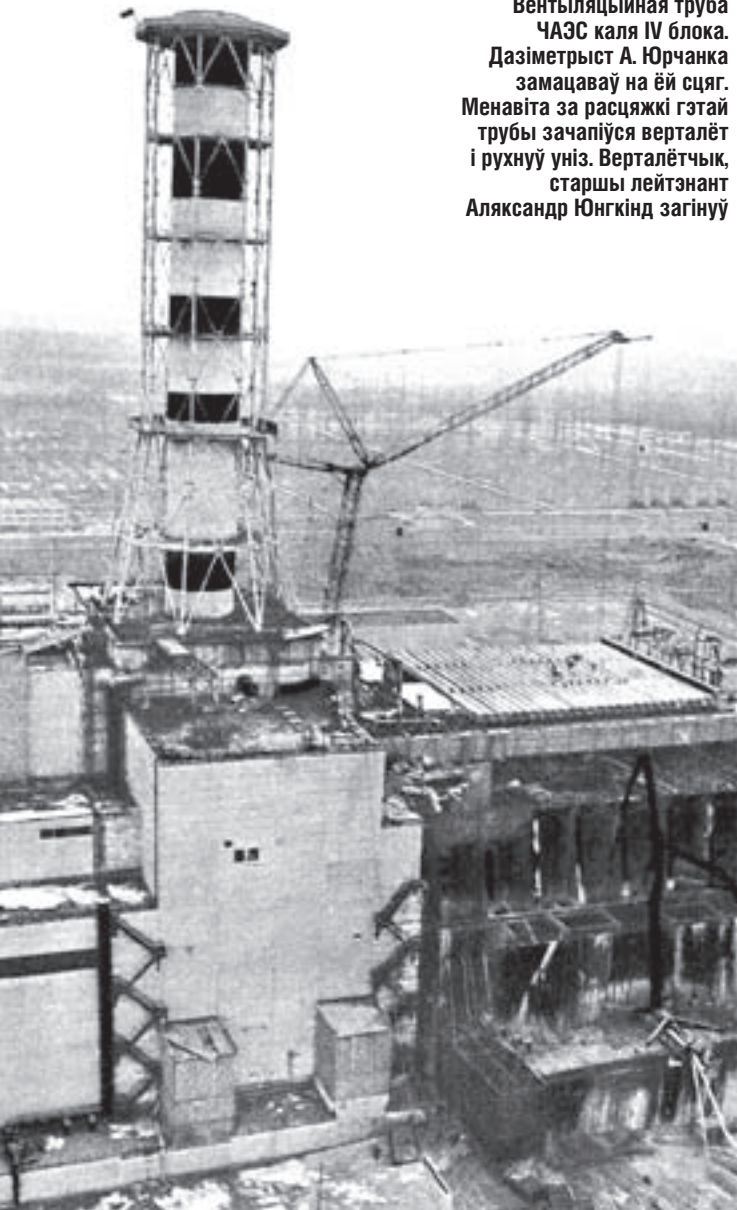
26 красавіка дырэктар ЧАЭС Бруханаў далажыў пра аварыю ў Маскву і сказаў, што рэактар цэлы. Ну, што ж,

«Смяротнікі» на даху рэактара.
Радыефон да 5000 рэнтген

з яго падземнага бункера рэактар не відаць. Узровень жа радыяцыі на чацвёртым блоку памераць не было чым, ДП-5 быў замкнуты, а калі раніцай яго дасталі, дык ён зламаўся. Такі дазіметр мог памераць 200 рэнтген, а вось 8000 рэнтген — не мог. Менавіта такі магутны слуп гама-выпраменьвання пёр з рэактара дзень і ноч.

Мне расказвалі, як у першыя дні пасля аварыі на ЧАЭС дзеці з Брагінскага, Хойніцкага, Лельчыцкага раёнаў на веласіпэдах ездзілі паглядзець, як гарыць атамная станцыя. Палаў толькі дах машынай залы,

Вентыляцыйная труба
ЧАЭС каля IV блока.
Дазіметрыст А. Юрчанка
замацаваў на ёй сцяг.
Менавіта за расцяжкі гэтай
трубы зачэпіўся верталёт
і рухнуў уніз. Верталётчык,
старшы лейтэнант
Аляксандр Юнгкінд загінуў

бо замест металу, як вызначаў праект, ён быў пакрыты руберойдам і заліты бітумам. Лазіў я па гэтай станцыі праз год пасля аварыі і ў думках спрабаваў аднавіць падзеі...

Пусцілі мяне на трэці блокі, які быў пад адным дахам з чацвёртым. Там, унізе, за цаглянай сцяной, у безыменнай магіле ляжыць Уладзімір Хадземчук, пра што сведчыла мемарыяльная дошка на ўваходзе ў БШЧК-3 (блок шчытавога кіравання трэцім рэактарам). Круглая панель з лямпачкамі-падсветкамі амаль 2000 каналаў і твэлаў — спецыяльных трубак з ядзерным палівам. Над рэактарам — тысячатонная кран-бэлька, якая штодня гэтыя твэлы перастаўляла ці падымала. А каб павялічыць магутнасць рэактара, твэлы апускаюць у актыўную зону. Выбух адбыўся пасля таго, як націснулі кнопку аварыйнай абароны. Твэлы не выйшлі з актыўнай зоны і захраслі ў дэфармаваных каналах. Ніхто не разумее, што адбылося, некаторыя думалі, што пачаўся землятрус. Пасля другога выбуху кран-бэлька апынулася на даху машынай залы, а шматтонная накрыўка рэактара прабіла дах і рухнула ў рэактар. Так яна там і вісіць дагэтуль...

Начны загар

Радыяцыі не відаць і не чуваць. Гэта ўсё байкі, што дзярэ ў горле і выядае вочы. Так, выядае да катаракты, але робіць гэта спакваля. На выхадныя дні з'ехалася на Прыпяць на штучныя азёры-ахаладжальнікі процьма рыбакоў. Тут рыбка хоць і збірае ў вадзе радыяцыю, затое яе шмат і клюе, як у тундры.

Жахнула пару разоў нешта на ЧАЭС, але ніхто з рыбакоў да раніцы сваю справу не пакінуў. Праўда, потым вельмі дзівіліся, што за адну ноч усе так загарэлі, нібыта цэлае лета смажыліся на ўзбярэжжы Чорнага мора. Гэта ўздзеянне альфа-часцінак, таго ж самага плутонію, які выпрацоўваў «мірны» рэактар.

Крамлёўская цішыня

Нахабна затаілася маскоўская ўлада, нібыта нічога не здарылася. І вялікі «перабудоўшчык» М. Гарбачоў затаіўся. Цікавае супадзенне — ці заканамернасць таталітарных уладаў: Сталін пра напад гітлераўцаў на СССР узгадаў толькі праз два тыдні пасля пачатку вайны. Вытрымаў часавую дыстанцыю ў два тыдні і генсек Гарбачоў. А радыяцыя тым часам накрыла не толькі Беларусь, але і скандынаўскія краіны. Аднак больш за ўсё радыеактыўнага ёду выпала на Беларусь і яе буйныя гарады Гомель і Мінск. Афіцыйна гэта прызналі толькі ў 2002 годзе, пра што і паведамілі ў спецыяльным зборніку. Радыеактыўны ёд абмінуў толькі Віцебск і Брэст. У Мінску праз тры дні пасля выбухаў на ЧАЭС радыяцыйны фон трымаўся каля аднаго мілірэнтгена, а гэта ў 50 разоў вышэй за норму. Ніводны маскоўскі начальнік не паведаміў беларускім кіраўнікам пра смяротную небяспеку. Наша чынавенства папярэдзілі ўначы ўкраінскія ўлады, так бы мовіць, прыватна. Пазней, калі я спрабаваў задаць маскоўскаму чынавенству пытанне, чаму ў Беларусі не прымаюць ніякіх мераў, адзін важны саюзны медыцынскі начальнік адчытаў мяне: «Вы што, геаграфію ў школе не вучылі? Выбух на Украіне, а прычым тут Беларусь? Што вы паніку падымаеце?!»

Нашу рэдакцыю папярэдзілі аб аварыі на ЧАЭС супрацоўнікі НДІ з Соснаў. А ім з Масквы патэлефанаваў дырэктар Інстытута ядзернай энергетыкі В. Б. Несцярэнка, за што потым і паплаціўся — не толькі страціў пасаду, але і пад суд трапіў. Для беларускіх уладаў ён стаў апальным навукоўцам...

28 красавіка прыкладна а 13-й гадзіне ў Мінску пайшоў радыеактыўны дождж, а я бегаў па кабінетах ЦК КПБ, Саўміна, Міністэрства аховы здароўя — прасіў даць інфармацыю пра бяду і як ад яе засцерагчыся, але ніхто мне такога дазволу не даў, бо ніхто з чыноўнікаў увогуле нічога пра аварыю на ЧАЭС не ведаў. І толькі міністры некуды зніклі, іх сакратаркі прызналіся, што ўначы ўсе «шэфы» выехалі ў Маскву, а калі вернуцца — нікому не вядома. Самае смешнае, што пра аварыю нічога не ведала і цензура, як і пра тое, як гэтую інфармацыю фільтраваць у прэсе. Яны слова «Чарнобыль» проста выкрэслівалі, а які-небудзь напамін пра аварыю дазваляўся толькі за подпісам чыноўнікаў з ЦК КПБ. У Акадэміі навук асабісты апячаталі ўсе сейфы з дазіметрычнымі прыборамі. Як раскажваў мне галоўны інжынер Мінскага

завода імя Леніна, дзе тады вырабляліся дзіметры для атамных падводных лодак, калі б ён узяў адзін такі прыбор і памераў радыяцыйны фон, яго тут жа арыштавалі б, як шпіёна. 5 мая 1986 года па Беларускам тэлебачанні выступіў міністр аховы здароўя М. Е. Саўчанка, у мяне захаваўся тэкст яго кароткай прамовы. Напэўна, гэты тэкст пісалі «спяцы» ў Маскве: ніякай прафілактыкі не трэба, ніякай бяды ў Беларусі быць не можа. Ну пару вёсак выселілі — дык там усё пад нашым кантролем. А рэактар тым часам працягваў дымець...

Кроку нельга было ступіць без ведама Крамля. А хто ступіў...

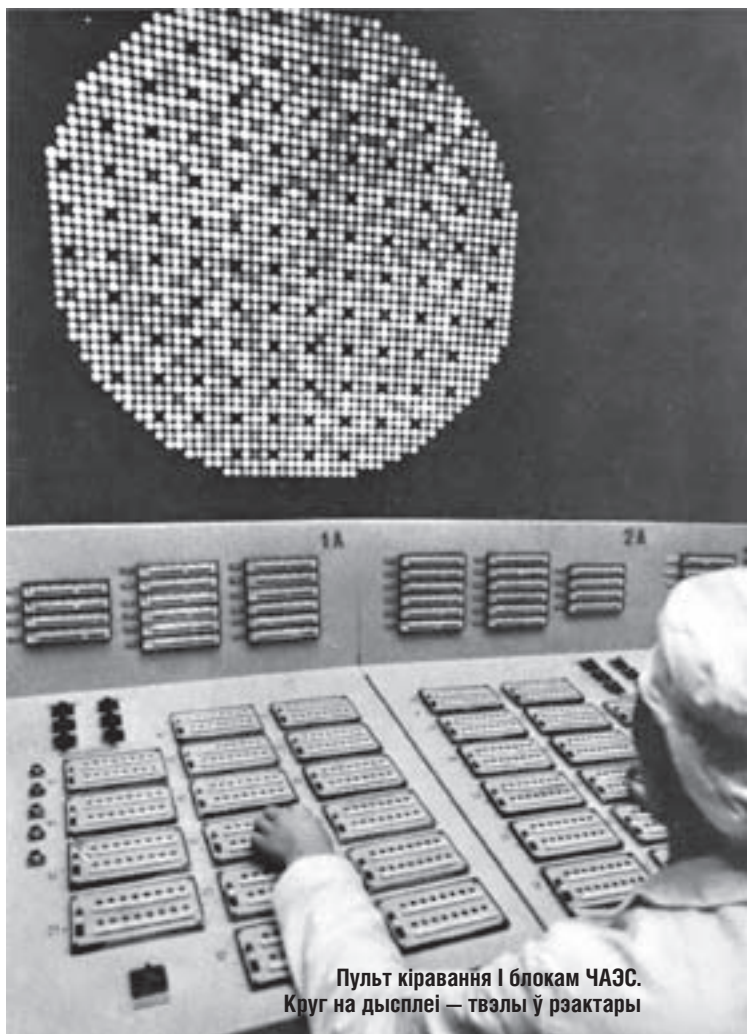
Хмара з грыфам «сакрэтна»

Старшыня Гомельскага аблвыканкома Грахоўскі на свой страх і рызыку даў каманду сабраць усіх цяжарных жанчын і маці з груднымі дзецьмі і вывезці іх з зоны паражэння ў новую веткаўскую раённую бальніцу. Вывезлі. Але і ў страшным сне не магло прысніцца Грахоўскаму, што менавіта на Ветку па камандзе з Масквы будзе пасаджана радыеактыўная хмара. «Хмара з грыфам «сакрэтна», як пісаў Алесь Адамовіч. Хто садзіў такія хмары на Магілёўшчыну, да гэтага часу не вядома. Значыць, тыя хмары самі селі, не даляцеўшы да Масквы. Акуратна апусціліся на Беларусь ды Тульскую вобласць, на курскіх салаўёў, на бранскія лясы і палі. Але да Масквы, як калісьці Гітлера, радыяцыю не пусцілі. Толькі беларусаў «забылі» папярэдзіць, дзе радыенукліды прыжамліліся, а дзе яшчэ прыжамляцца будуць. Усе лічбы былі засакрэчаны, нават у выступленні Гарбачова нічога не прагучала.

Я быў у веткаўскай бальніцы, калі ўсе ўрачы разбегліся, а хворыя займаліся самалячэннем. Ім дапамагалі медсёстры і санітаркі, якім не было куды ўцякаць. Прыехаў я ў Ветку не толькі з відэакамерай, але і з несярэнкаўскім дзіметрам «Сасна». Васіль Барысавіч навучыў мяне, як вымяраць гама-фон, як лічыць бэта-распады. У ляску каля веткаўскай бальніцы я ўключыў сваю «Сасну» і дужа здзівіўся: лічбы былі толькі крыху меншыя за тыя, што я намераў у г. Прыпяць і ў выселеных вёсках на Брагіншчыне. Ды і на самой ЧАЭС паказчыкі былі розныя: месцамі — 10 мікрарэнтген, месцамі — 50. Але можна было зачапіць якую-небудзь радыеактыўную брыду, і тады мне не толькі відэакамеру не аддалі б, але і самога не выпусцілі. Тут, я вам скажу, страх у мяне за плячамі сядзеў. Пранясло, дзякуй Богу...

Народная «прафілактыка»

У маі 1986 года я паехаў на дзенькі два ў Брагінскі і Веткаўскі раёны з вядомай гаспадарчай торбай. Ніякіх шлагбаўмаў у будучай мёртвай зоне яшчэ не было — ідзі, едзь куды хочаш. Каля вёскі Масаны сустрэў я хлопцаў з беларускай Акадэміі навук, якія добра мяне напалохалі нябачнымі стронцыем і плутоніем. Навукоўцы паралі здымаць у пальчатках — стронцый, а тым больш плутоній штучную скуру пальчаткаў не праўюць. Будзеш пакідаць зону — пальчаткі выкінь. І абутак таксама. А як жа ў Мінск босым вяртацца?

Пульт кіравання I блокам ЧАЭС.
Круг на дысплеі — твэлы ў рэактары

Ніякіх пастоў радыяцыйнага кантролю я не сустрэў, туплі вымыў у рацэ Брагінцы каля вёскі Чэрнеў, а твар і адзенне адмываў у Мінску.

У раёне Масаноў з ускрайку лесу можна было паглядзець на сілуэт ЧАЭС, толькі трэба было на паляўнічую вышку ўзлезці. Кадр атрымаўся неблагі, я потым шмат разоў яго выкарыстоўваў у сваіх фільмах. Па дарозе на Брагін зняў некалькі планаў, як высяляюць чарговую вёску. Непрыемнае відовішча. Ні гэтыя людзі з клункамі, ні я не ведалі, што высяляюць назаўсёды. Ну мінімум на дзесяць паўраспадаў цэзію і стронцыю, а гэта 300 гадоў... Я слухаў, што гавораць людзям начальнікі.

— На тры дні едзеце.

— Ды не, на тыдзень...

Кожнаму гаспадару далі трошкі «грабавых» грошай, гэта як камандзіровачныя. І, нягледзячы на лігачоўскую антыалкагольную кампанію, народ раздабыў гарэлкі і віна, нават старое піва дзесьці знайшлі.

У час перасялення панікі не было. Але, пакуль не выпілі гарэлкі ды «чарнільца» з самагонкай, твары сялян былі прыгнечаныя. Як гэта пакінуць сваю кароўку, парсючка, кураў, гусей ды качак? Пакінуць ката, сабаку, увогуле сядзібу...

Браць дазвалялі вопратку, абутак, харчы, бялізну. Дагэтуль шкадую, што дачасна выключыў тэлекамеру і не зняў, як у мужыка з-за пазухі вынялі шчанючка і пляшку самагонкі. Самагонку вярнулі, а шчанючка выпусцілі ў кусты, дзе ён жалобна скавытаў ад страху. У таго

мужычка, прыкладна майго равесніка, пацяклі слёзы, і ён пайшоў у другі бок. Адкаркаваў пляшку і з гарла амаль увесь самагон выпіў. «Прагнаў радыяцыю», — сказаў ён сам сабе і выцер вусны крысом радыеактыўнага пінжака. Вечарам у гатэлі такую ж «прафілактыку» зрабіў і я. Самае дзіўнае — зусім не ап'янеў. Не брала гарэлка! Дасведчанья гамяльчане з мяне пасмяяліся: трэба было рабіць «прафілактыку» перад выездам у Масаны, а не пасля. Пазней я так і рабіў і, што дзіўна, ні разу не сп'янеў. Вось што значыць нервовае напружанне. А бывае, што і ад кувалы п'ва галава закруціцца...

Раніцай работніца гасцініцы спытала, ці не ведаю я каго ў ЦК КПБ.

— А каго трэба? — перапытаў я.

— Таварышу Слюнькову трэба яго туплі перадаць. Відаць, забыў. Паехаў, здаецца, у пантофлях. Дык, можа, вы перадасце?

Я ведаў, што Слюнькоў пра чаравікі, у якіх ён па зоне хадзіў, не спытае. Шкада, што не ўзяў тады гэтую пасылку, цяпер мог бы як экспанат у музей перадаць. Сімвал часу...

Чарнобыльскія харчы

У 1986 годзе выселілі вёску Астрагляды. Прыгожае было месцайка. А побач, праз поле, вёска Вязок — яе высяляць не сталі. Поле, што паміж Астраглядамі і Вязком, штогод засявалі збожжавымі. Паглядзеў я ў свае службовыя даведнікі і знайшоў гэтае поле, якое было рэкардсменам зоны па ўтрыманні цэзію-137. Куды той ураджай пайшоў? Каму? Масква хітрая, радыеактыўныя малако і мяса ў дзяржпастаўкі не залічвала — чыстае давай! Брагінцы расказалі мне сапраўдную адысею аднаго чыгуначнага вагона-халадзільніка з брагінскім мясам. Накіравалі яго ў Ленінград, а там, хоць і пуста на паліцах у крамах, аднак мяса прыняць адмовіліся. Масква пераадрасавала гэты вагон у Тбілісі. А грузіны гэтак узлаваліся, што адправілі той вагон назад, у Брагін. Паставілі на запасных пуцях. Смурод стаяў па наваколлі, пакуль зіма не прыйшла...

Старшыня Аграпрама БССР Ю. М. Хусаінаў сам мне прызнаўся, што Дзяржплан СССР не спісаў ніводнага кавалачка забруджанай радыяцыяй зямлі, ні на грам не зменшыў пастаўкі малака, мяса, расліннай прадукцыі ва Усесаюзны фонд. Маўляў, прадукты харчавання павінны быць чыстымі ад радыяцыі, якую нам Масква і «падаравала».

Савецкую навуку абавязалі выйсці на барацьбу з радыяцыяй і забяспечыць чыстую сельгаспрадукцыю. Пачаліся эксперыменты. Спачатку кормім бычкоў брагінскім сенам, потым перавозім іх на Віцебшчыну і кормім чыстымі харчамі. Такім чынам, бычкі паедуць на мясакабінат «чыстымі». Але ж на Віцебшчыне жывёла пакінула гной з цэзіем і стронцыем, цяпер ужо і на віцебскіх палетках ёсць 2—3 кюры па цэзіі-137...

У чэрвені я зноў паехаў у зону. І сустрэў студэнцкі будатрад Мінскага медыцынскага інстытута. Яны нічога там не будавалі, а нарыхтоўвалі сена. Радыеактыўнае. Хлопцы касілі, а дзяўчаты разбівалі пракосы, сушылі, складалі ў копы. Потым, у лістападзе, пра гэтыя копы я зрабіў перадачу з удзелам санітарных урачоў і агра-

прамаўцаў. «Дык што будзеце рабіць з гэтым сенам?» «Трэба утылізаваць», — адказвае таварыш Шастапалаў. «А на якую халеру гэтае сена было нарыхтоўваць?» — пытаюся. «А-а, старшыня мясцовага калгаса сквапны аказаўся», — кажуць аграпрамаўцы. «Дык жа скормяць за зіму гэтае сена падпольна. Дзе гарантыі?» — зноў націскаю я. Мне адказалі, што ў санітарных службаў Беларусі ўсё пад кантролем. Хутка я даведаўся, што пасля нашай перадачы нехта гэтыя копы падпаліў...

Савецкі агітпрап

У Магілёве выпусцілі ўлёткі, каб сяляне не сыпалі попел на грады, бо дровы радыеактыўныя і кожная вясковая печ нагадвае маленькі рэактар. Таму для попелу трэба было выкапаць асобную яму, каб радыяцыя не распаўзалася. Напярэдадні перадачы магіляўчан за ініцыятыву пахвалілі, а потым у прамым эфіры галоўны санітарны ўрач рэспублікі сказаў, што такія ўлёткі не патрэбны, бо санстанцыі трымаюць усё пад кантролем. Я ж ледзь не ляўся ад нахабства гэтага службіста. На сёняшні розум, — трэба было мне ў эфіры сказаць: не маніце, шаноўны доктар. Аднак не сказаў. Ці то разгубіўся, ці то пабаяўся, хаця ведаў, што ніякіх кантралёраў ля сметнікаў з попелам ці копаў з сенам ніхто ставіць не збіраецца. А ў раённых санстанцыях нават бэта-распады палічыць не ўмеюць, ды і няма чым лічыць. І такая злосць, такая крыўда мяне разабрала, што надумаў я ў чарговай перадачы гэтага нахабнага начальніка фактамі прыперці і «размазаць». Але ж не паспеў, бо хутка майго апанента ў Маскве галоўным санітарным урачом СССР прызначылі...

Вельмі неахвотна ўдзельнічалі начальнікі ў маіх перадачах, калі зразумелі, што вядучы нешта ў радыяцыі кумекае ды схлусіць не дасць. Яны знайшлі выйсце: маўчалі альбо гаварылі дзяжурнымі фразамі. Я і не падумаў, што сваімі пытаннямі іх пад крымінал падводжу — яны ж падпіску давалі «о неразглашени государственной тайны». А я іх за язык цягну і цягну, бо на экране сядзець сорамна.

Хлусня і замоўчванне выклікалі сапраўдную хвалю радыяфобіі. Наконт радыяцыі папаўзлі такія байкі, што слухаць было брыдка. Радыяфобія была на мяжы шаленства. Разам з тым назіралася дурное геройства, калі чалавек заяўляў, што яго ніякая радыяцыя не бярэ і ўзяць не можа. У асноўным такія «героі» і рабавалі выселеныя раёны. Хто быў у вёсцы Барталамееўка Веткаўскага раёна да высялення, зараз яе проста не пазнае. Скрадзена ўсё: дошкі, вокны, дзверы, шыфер... Гэтыя будаўнічыя матэрыялы прадалі. А колькі рэнтгенаў у страсе ці дзвярах, злодзеяў не турбуе. Савецкая мараль і выхаванне. І прыклад крадзяжу радыяцыйных матэрыялаў паказвалі самі дзяржаўныя ўстановы. Першымі, як і заўсёды, тут былі маскоўскія ведамствы і канторы, дзе спрадвеку не было людзей сентыментальных і добрабычлівых. Маўляў, за што ім шкадаваць беларусаў? Бач ты, радня знайшлася...

Пра размазванне радыяцыі па Беларусі я раскажу ў наступнай публікацыі. І пачну з таго, як мужык і баба дзяржаве радыеактыўнага бычка прадавалі. І прадалі!..

(Працяг у наступным нумары)

Віталь СЯМАШКА

Чырвоны беларус з Будкі-Шыбенкі

Ужо ў Коханаве, чакаючы прыходу гаспадара, ад ягонай жонкі Галіны пачуў словы, якія ён паўтарае ня першае дзесяцігодзьдзе й называе сваім жыццёвым маніфэстам: «З палітыкі мяне забяруць толькі ўперад нагамі!»

Спадарыня Галіна сьмяецца: «Мікалай заўжды гаворыць: калі памру, каб пахавала без папа й пад «Інтэрнацыянал». А я ў адказ — толькі з папам, і ў труну пакладу ўсе твае тамы Леніна ды Сталіна!»

Насамрэч ён уражвае іншых усё жыццё. Да прыкладу, на пачатку 90-х мінулага стагодзьдзя, калі разам з дэпутатамі Віктарам Алкснісам ды Сажы Умалатавай быў сустаршынёй фракцыі «Саюз» у Вярхоўным Савеце СССР, дзе яго таксама называлі «бацькам» ГКЧП. Сталыя чытачы мусяць памятаць гэтага, як называла яго прэса, «чорнага палкоўніка» з выразным беларускім акцэнтам, які з вайскавай рашучасьцю даказваў неабходнасьць вяртаньня да жорсткага адміністрацыйна-каманднага кіраваньня. І пасья 91-га... больш чым на дзесяцігодзьдзе раптоўна зьнік з грамадзкага жыцця.

Для мяне ягонае імя ўсплыло летась, калі каляжанка з «Народнай волі» распавяла пра палкага змагара за фэрмэрства на Талачыншчыне, што, як на амбразуру, у сваіх артыкулах кідаўся на ўсе інстанцыі. І я быў нямала ўражаны, калі даведаўся, што гэта ўсё той жа... Мікалай Петрушэнка.

Скажу адразу: ад ранейшага камуністага-палкоўніка пачуў хіба згадкі пра вернасьць старым ідэалам, што нібыта пацэвяджаў поўны збор тамоў Маркса-Леніна-Сталіна, якія ён быццам бы дагэтуль вывучае з алоўкам у

руцэ. Мяне сустрэў па-сялянску апрануты 55-гадовы мужчына, які загаварыў па-беларуску. За кубкам гарбаты перабіраем факты зь ягонай біяграфіі. Некаторыя зь іх і па сёння — як невядомыя старонкі гісторыі. Малая Радзіма ў вёсцы Будка-Шыбенка, што ў Рэчыцкім раёне. Аўтадарожны тэхнікум. Танкавая камандная ды вэнна-палітычная вучэльні. Гістфак унівэрсытэту. 12 гадоў дэпутацтва. І, нарэшце, вызначальнае для яго 19 жніўня 1991-га, якое сустрэў у Казахстане. Там з тэлежурналістам Аляксандрам Няўзоровым адстойваў неабходнасьць захаваньня Семіпалацінскага ядзернага палігону. У памянэны дзень у 8 раніцы пад «Лебядзінае возера» крочыў па калідорах Паўднёва-Казахстанскага абкаму й патрабаваў ад усіх выкананьня загадаў ГКЧП. Заўважыў, як змоўклі ўсе, а потым пачалі крытыкаваць Назарбаева...

Першым жа рэйсам паляцеў у Маскву, дзе адбылася сустрэча з Лук'янавым ды сябрамі ГКЧП. Быў сярод найбольш радыкальных, якія патрабавалі ісьці ня на прэсавую канфэрэнцыю, а ў цэхі да рабочых. Заклікаў да арышту Ельцына й тых, хто пазьней паставіў подпісы пад Белавескім пагадненьнем. Петрушэнка сам жадаў апынуцца за кратамі разам з гэкачапістамі ды, паводле ягоных словаў, даць бой Ельцынаўскай уладзе на судзе, які меўся адбыцца. Тым ня менш

пасья допыту ў пракуратуры яго вызвалілі з-за кратаў. Казалі, такога падарунку яму не дадуць — у Маскву з Казахстану ён спазьніўся-ткі.

Але ў Белакаменнай цяпер у яго не было аніякіх пэрспэктывы. І, узьяўшы ў гатэлі 100 грамаў з «прычэпам», вярнуўся ў Беларусь. Пасья сказанага можаце ўявіць мой ці не шокавы стан, калі празь 15 гадоў пачуў ад яго нешта зусім супрацьлеглае. Зрэшты, прыводжу некалькі ягоных выказваньняў, цалкам захоўваючы стылістыку.

«Цяпер я не заклікаю ані да аднаўленьня СССР, ані да аб'яднаньня Беларусі ды Расеі, бо Саюз патрэбны прэзыдэнту, як дымавая заслона, за якой можна прыкрыць той клін, які ўбіваюць паміж двума народамі.

Гісторыя ведае прыклады барацьбы супраць спэкулянтаў, прадпрымальнікаў, карупцыі. Гэта рысы аўтарытарызму, такія прыкметныя тут. Многія ў Беларусі не разумеюць, што, калі ў нас няма прадстаўнічай улады, прынцыповага дэпутацкага корпусу, выканаўчая ўлада непадкантрольная нікому, акрамя самога прэзыдэнта...»

Петрушэнка кажа: тое, што зь ім адбылося, — зусім не даніна кан'юнктуры. Лукашэнку, маўляў, добра ведаў асабіста — у 94-м той прапаноўваў Мікалаю Сямёнавічу ўвайсьці ў каманду. Але ён тут жа адмовіўся пасья зьяўленьня там братоў Ціцянковых, да якіх ён страціў давер, назіраючы іх працу з чарнобыльскімі праграмамі. Між іншым, у свае часы яму прапаноўвалі адкрыць крэдытную лінію для будаўніцтва жылля на 26 тысяч даляраў. Ведалі, што вярнуўся ў Беларусь, як той казаў, з пустой торбай, жонкай ды трыма дзецьмі. Меў два старыя пакойчыкі, дзе цякло з усіх дзірак. Умова — перайсьці з Партыі камуністаў Беларусі Калякіна ў КПБ Чыкіна. Нібы ў адказ Петрушэнка ўзяў у арэнду невялікі зямельны надзел. Зьняў камізэльку ды... засвоіў, бадай, усе сялянскія прафэсіі. За год уласна руч пабудаваў хату. Завяліся тры дзясяткі кур, па пяцёрцы індыкаў ды качак, кароўка ды ўлюбёны бычок Пэнтыюм, мянушка якога, між іншым, сьведчыць пра добрае знаёмства гаспадара з кампутарам. Паставіў пяць вульляў з пчоламі ды высадзіў адмысловыя зімовыя грыбы ля паркану, зь якіх, аказваецца, можна ня толькі супы варыць. Сьмяецца: «Пасья такога грыба ніводная жанчына не гаворыць «не» — толькі «так».

Ваганьні ягоных інтарэсаў ды захапленьняў непрадказальныя. Неўзабаве ўсур'ёз заняўся краянаўствам. Разам з паплечнікамі ўсталёўваў тысячагадовыя каменныя крыжы, што колькі гадоў валяўся на беразе Галошаўскага возера. Аказалася — гэта сьлед, што на землях паміж Бярэзінай ды Дняпром пакінулі вікінгі, якія спрабавалі тут пасяліцца. У родным Коханаве прывёў мяне да знойдзенай ім устойлівай яшчэ хаціны на ўскраіне, дзе пасья разьмеркаваньня з тэхнікуму жыў малады землямер ды будучы генсэк КПСС Леанід Брэжнеў. Дарэчы, Петрушэнка распрацоўвае дзьве сэнсацыйныя гіпотэзы. У 20-х гадах мінулага стагодзьдзя ля вёскі Пярэвалачня, што на Талачыншчыне, быў аэрадром. Там служыў сын вядомай бальшавічкі ды палюбоўніцы Леніна Інэсы Арманд. Паводле вэрсіі

няўрымсьлівага Петрушэнка — пазашлюбны сын правадыра пралетарыяту. Ці вось яшчэ. Цьвердзіць, нібыта знайшоў сьведкаў таго, што небезьвядомы амэрыканскі пілот Руст на гэтым жа аэрадроме прыземліўся для дазапраўкі. Маўляў, інакш па тактыка-тэхнічных характарыстыках ня змог бы даляцець апошнія 600 км да Масквы...

Пры канцы 90-х Петрушэнка ўцягнуўся ў двухгадовую гучную цяжбу ў абарону фэрмэра Ўладзімера Камарова. У яго першага ў Беларусі забралі 46 га з фармулёўкай «за неэфэктыўнае карыстаньне зямлёй». Палеткі Камарова, засеяныя канюшынай, сталі аазісам пасярод узаранага поля — насуперак інтарэсам мясцовых вэртыкальшчыкаў, якія лічылі, што «псуецца выгляд».

І хоць посьпеху дасягнуць не ўдалося, павагу месьцічаў Петрушэнка набыў. У Коханаве ж я зразумеў: ягоная галоўная «дыялектыка» ўсё-такі ня ў Марсавых тамах, але ў прыроджанай празе справядлівасьці. Мо таму ў гэтага, як лічыцца, зацятага камуністага вось ужо 12 гадоў лепшым сябрам ды галоўным палітычным апанентам зьяўляецца кіраўнік мясцовай філіі БНФ Леанід Цімашкоў. Той распавёў мне, што шмат хто зь мясцовых Петрушэнку баіцца: «Як чагосьці чарговы раз праз газэты ўпарта будзе дабівацца, дык чакай непрыемнасьцяў». Але ў мяне на стужцы захаваўся дыялёг Петрушэнка з даяркамі СВК «Галошава», што знаходзіцца на тэрыторыі Воласаўскай выбарчай акругі, дзе ён ня раз баятаваўся кандыдатам у дэпутаты. Даяркі, навучаныя не чакаць нічога добрага ад «таварышаў з цэнтру», сустрэлі нас спачатку з насцьцярогай:

— А што, таварыш нам асфальт пакладзе?!

— Не, затое праўду напіша...

— А-а, пісарчুকі... А мы гной топчам!

— А для гэтага розуму шмат ня трэба! Давайце памяняемся — мы вам заплацім. І шмат вы напісалі?

Як толькі гамана закранула за жывое, усялякая іронія зьнікла ў Тамары Бандарэнкі, што на дзвюх стаўках доіць аж сто (!) кароў усяго за 400 тысячаў у месяц. А таксама ў Зіны Малашкевіч, што не атрымала

абяцанай пустой хаты, якую далі пад лецішча нейкаму начальніку. Ды ў Святланы Лахманінай, якая была вымушана пераехаць сюды зь вёскі, дзе працы няма наогул. Загаварылі наўзахваткі...

На выбарах у абласны савет непасрэдна ў Коханаве ён перамог. Каб не праславуці адміністрацыйны рэсурс... Але і зь ім журналіст ды палітык Петрушэнка навучыўся змагацца. У рэдкалегіі «Товарища» дагэтуль бязь сьмеху ня могуць угадваць, як у часе падпісной кампаніі на Талачыншчыне мясцовыя кіраўнікі запатрабавалі з пошты прозьвішчы ўсіх падпісчыкаў гэтай газэты. Людзі, спалохаўшыся, пачалі адмаўляцца ад падпіскі. Сябра рэдкалегіі Петрушэнка за свае грошы падпісаў на газэту ўсіх галоўных раённых вэртыкальшчыкаў. Можна ўявіць выраз іх твару, калі пабачылі сябе ў ліку «пазыцыянэраў»! Дарэчы, мой герой дае высьпятка й сябрам па партыі: занадта любяць змагацца з Бушам, Ельцыным ды Гарбачовым, замест таго, каб ставіць пытаньні, што хвалююць людзей.

...Параўнальна нядаўна ўсё Коханавы было шакаванае жahlівым выпадкам, што адбыўся насуперак пасялковага Савету, побач зь міліцэйскім «узікам». Выпушчаныя па амністыі крымінальнікі на вачах у сяльчанаў перарэзалі горла адной ды забілі другую гандлярку. Кажуць, гэта была помста за тое, што адна з жанчын, якую падзельнік забойцаў падбіў на матацыкле, выступіла на судзе... Пра тое, што адбылося далей, ізноў распавядае мой герой.

— Калі ішла жалобная цырымонія, каля мясцовай царквы Міколы Ўгодніка сабралася амаль тысяча жыхароў. Мяне за рукаў трымала галоўная тутэйшая вэртыкальшчыца Чачоткіна й гаварыла: «Толькі не зрабіце тут мітынг». Але чаму ўлада ня хоча гаварыць аб прычынах трагедыі?! Абы было ціха! Муж адной з жанчын пасья сарака дзён скончыў жыцьцё самагубствам. Зусім нядаўна хлопчык, выпускнік нашай школы, налажыў на сябе рукі толькі таму, што меў пазыку ў 12 ці 40 тысячаў рублёў сваім жа сябрам. І калі такія грошы прыводзяць чалавека ў тупіковую сытуацыю, значыць, не працуе ўся

сыстэма — хворае нашае грамадзтва ў цэлым, а дзяржава пра тое не турбуецца...

У якасьці пастскрыптуму. Калі несправядліва звольненыя рабочыя дрэвапрацоўчага цэху мясцовага аб'яднаньня «Будіндустрыя» распачалі страйк, то кансультаваліся зь Петрушэнкам. І... выйгралі справу.

Але, мабыць, найгалоўнейшую перамогу я ўбачыў у вачох ягонага малодшага сына Аляксандра. Саша хоча стаць журналістам, ужо друкуецца, піша беларускія вершы. Кажы, што ад бацькі засвоіў ісьціну: лепш памерці стоячы, чым жыць на каленях!

Паводле правілаў партыйнай дысцыпліны, Мікалай Сямёнавіч папрасіў у часе падрыхтоўкі матэрыялу зьвярнуцца да першага сакратара ПКБ Сяргея Калякіна. Спадар Сяргей зусім ня стаў ляпіць ікону зь Петрушэнкі. Найперш зазначыў пэўную нявытрыманасьць майго героя: «Петрушэнка часьцяком патрабуе немагчымага. Ён можа запытацца, чаму вы не атрымалі на тэлевізіі час, каб выкласьці, што лідэры дзяржавы хлусяць. І ён гэтага шчыра, з абурэньнем патрабуе. Аднак ён змагар. Бо калі пры сёньняшняй уладзе прааналізаваць, што можна, а чаго нельга, дык можна прыйсьці да высновы, што нічога нельга. І няма сэнсу змагацца. Прагрэс шмат у чым грунтуецца на донкіхоцтве»...

Экс-кіраўнік выбарнага штабу Аляксандра Мілінкевіча на Талачыншчыне разумее, што за журналістыку ды палітыку сёньня могуць адправіць «на хімію», але «замоўкні лепей, маладушны, калі патраціў веру ты!» Гэта ягоны ўлюбёны радок зь вершаў пазтаземляка Івана Батрака. Мікалай Сямёнавіч піша сам. І нядаўна даслаў на «Радзіё «Свабода» цэлую нізку вершаў. Вось толькі некалькі радкоў з аднога зь іх, напісанага акурат у дзень прэздэнцкіх выбараў:

**Учора нас давілі моцна,
І хмары цёмныя плылі.
А сёньня людзі хочуць сонца
І ў бой сьвяты ідуць яны...**

Надзея ЗЫЛЬ

Апошняя спатканне

(звычайная
беларуская гісторыя)

Жыццё бабкі Марфы, поўнае выпрабаваньняў, праяцела імгненна. Як хуткасны цягнік. Шмат зведала яна гора, але былі і светлыя дзянькі. І вось зараз, калі яна, нямоглая старая, засталася адна ў вялікай халоднай хаце на чужыне, успаміны пацягнулі ў далёкае мінулае...

Нарадзілася Марфа ў маленькай, прыгожай беларускай вёсачцы, што хавалася сярод лясоў. Там увесну заўсёды вітаў водар чаромхі, кветак ды дагледжаных прыватных садоў. Бацькі яе былі парабкамі ў паню. Потым узбіліся на маленькі кавалак зямлі, але пажыць уволю так і не паспелі, памерлі ад цяжкай працы. Іх дзеткі самі пракладалі сабе шлях «у жыццё».

Марфа пабралася шлюбам з добрым мясцовым хлопцам яшчэ напярэдадні Вялікай Айчыннай. Пабудавалі хаціну, нарадзілі дзетак. Не паспелі абжыцца, як прыйшла фашысцкая навала. Марфінага Лаўрэна забралі ў савецкае войска. Потым цягнуліся доўгія самотныя дні акупацыі ды прымусовай працы.

Больш за ўсё Марфу турбаваў лёс яе дзяцей і Лаўрэна. У вайну нямала аднавяскоўцаў загінула, асірацелі цэлыя сем'і, дзеці засталіся без бацькоў. Шмат хто з малых пакалечыўся ці загінуў, калі дзятва збірала на палетках ды ў лесе пакінутую вайскоўцамі зброю.

Калі ў ліпені 1944-га фашысты адступалі, то каля Марфінай вёскі

трапілі ў «кацёл». Шмат загінула салдат і з аднаго, і з другога боку. Смурод у наваколлі стаяў невыносны. Мясцовыя жыхары не паспявалі хаваць забітых. Нават пасля вайны колькі гадоў яшчэ можна было натрапіць у лесе на людскія косткі. Потым адзін селянін, былы вайсковец, сабраў з усёй ваколіцы гэтыя парэшткі ды пахаваў усіх разам у адным кургане.

...Лаўрэн вярнуўся з вайны жывым, але зусім іншым чалавекам. Нервовым, нястрыманым, бо здароўе было падарвана. Адным словам — калека. Марфа цешылася і такім шчасцем, бо яе суседкі-сяброўкі так і не дачакаліся сваіх гаспадароў.

Паступова жыццё наладзілася. Набылі жывёлу, нейкую маёмасць. Пабудавалі драўляны хляўчук для сена. Дзеткі крыху падраслі і таксама сталі дапамагаць у гаспадарцы.

Лаўрэну падчас вайны давалося пабываць у многіх краінах. Адночы на чужыне ён убачыў прыгожае, высокае дрэва, якое ніколі не сустракаў на Радзіме. Гэта быў ясьень. Лаўрэн даў сабе слова, што калі застанецца жывым, то

абавязкова пасадзіць такое дрэва ў сябе на падворку. Мінула некалькі гадоў, і вось нарэшце мара яго здзейснілася. Прыгожы ясьень зелянеў каля брамы і радаваў свайго гаспадара непаўторным хараством.

Сяляне з цікавасцю назіралі, як хутка расло магутнае дрэва. Адзіны на ўсю вёску, ясьень стаяў як сімвал незвычайнай прыгажосці. Нават самыя задзірлівыя свавольнікі ніколі не гушталіся на ягоных галінах, каб не пашкодзіць.

Гледзячы, як набірае моц і прыгажэе дрэва, Лаўрэн і сам змяніўся ў лепшы бок. Стаў больш ветлівы з суседзямі, ды і хатнія адчулі яго лагоднасць.

Марфа штотды працавала ў калгасе. Заробак быў нікчэмны, але душа спявала: дзякуючы іх з Лаўрэнам паразуменню, дабрабыт сям'і пакрысе паляпшаўся. Нарэшце дзеткі выраслі і пакінулі родную хату. Вось ужо і ўнучак Міколка бегае па двары. Бацькі жывуць непадалёк, праз вуліцу. Добра, калі дзеці могуць у любы час дапамагчы, ды і бабуля дапамагае гадаваць унукаў.

Ліха, як заўсёды, з'явілася нечакана. Неякспякотным ліпеньскім днём забег Міколка пагуляць у хлеў з сенам, якое Лаўрэн з вясны касіў і насіў на сабе з лесу. Ніхто не заўважыў, што малы прынёс запалкі. Схамянуліся толькі тады, калі з хлева паваліў дым, а ўнук кудысьці знік. Міколка спужаўся і схаваўся ў бульбоўнік. Пакуль яго шукалі, хлеў разам з сенам згарэў. Добра, што моцнага ветру не было і полымя не перакінулася на хату. Але колькі страху нацярпеліся! Тушыць пажар збеглася ўся вёска.

Давялося гаспадару ізноў будаваць хлеў ды касіць сена для каровы. Цяжка было, бо тады прыватныя гаспадаркі не былі ў пашане. Як хочаш, так і круціся... Лаўрэн зусім выбіўся з сіл, але неяк да зімы ўправіўся. Толькі сэрца яго не вытрымала такой напругі, і ён пайшоў з жыцця. Было яму тады ўсяго пяцьдзят.

Шмат вады ўцякло з таго часу, але для Марфы ўсё было быццам учора. Не паспела яна ачунаць адной бяды, як навалілася новая —

перасяленне. Ніколі не думала, не варажыла старая, што прыйдзе той час, калі давядзецца збірацца на чужыну. Краіна Саветаў быццам бы адна, але ж людзі ёсць людзі — яны не любяць нетутэйшых. Было такое адчуванне, што цябе, як тое птушаня, выштурхнулі з роднага гнязда і няма куды падацца.

Але нічога не зробіш, прыйшоў загад зверху, з самой Масквы. Уладам спатрэбілася зямля, на якой жыла вёсачка Марфы, пад будаўніцтва аэрапорта. Лёс і боль людзей, якія тут нарадзіліся, нікога не турбавалі. Адным словам, бабка Марфа стала перасяленкаю. Колькі слёз праліла старая, збіраючы клункі ў невядомы шлях. А яшчэ больш — потым, калі сустрэкала на новым месцы сваіх сябровак ці проста знаёмых.

Дзеці Марфы ўладкаваліся ў сталіцы, а ёй прыйдбалі хаціну ў вялікай вёсцы, непадалёк ад горада, каб можна было наведваць матулю. Спачатку бабка моцнага душэўнага болю не адчувала, жыла як у здранцвенні. Потым, калі дзеткі надоўга ад'язджалі, рабілася зусім дрэнна. Яна гадзінамі сядзела, глядзела ў акно і думала пра сваё жыццё, успамінала бацькаўшчыну. Крыху суцяшала адно: родную вёсачку знішчылі, але ясьень застаўся. Пакуль ён нікому не замінаў. Гэтак хочацца на яго паглядзець, але тое амаль не магчыма. Аднойчы Марфа спрабавала гэта зрабіць, калі наведвала магілку Лаўрэна. Але толькі здалёк зірнула на дрэва. Аднекуль выскачыў вялікі сабака і перагарадзіў шлях. Потым людзі расказалі, што новыя будынкі там ахоўваюць вартаўнікі з аўчаркамі.

Марфа ў адзіноце чакала, калі скончыцца яе доўгае і нялёгкае жыццё. З

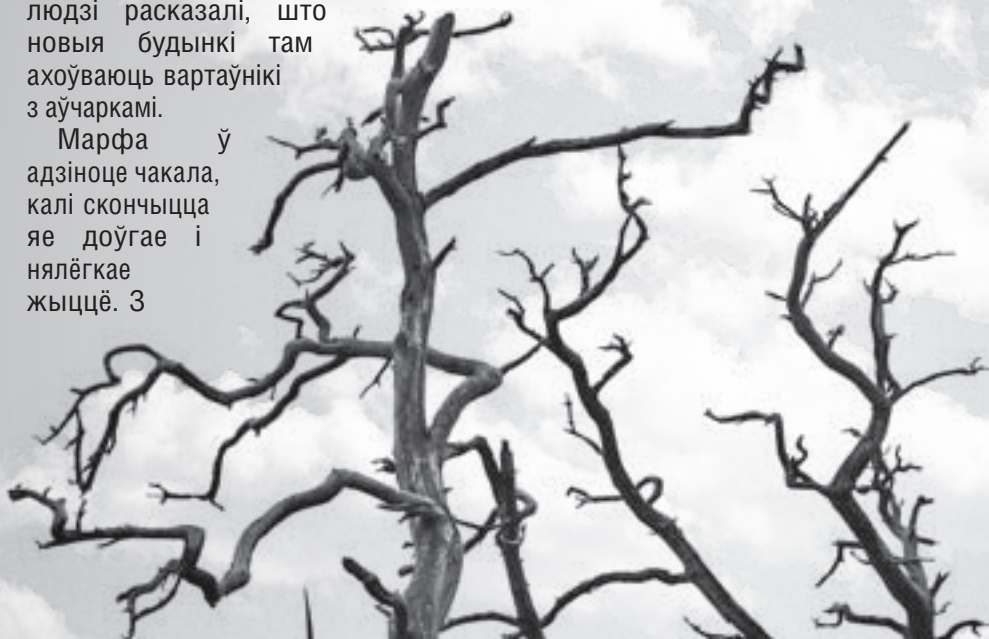
гэтымі думкамі прылягла на канапу і заснула...

У дзверы нехта пагрукаў. Марфа паднялася, зірнула ў акно і не паверыла — на двары стаяў Лаўрэн. Ён сказаў, што яны разам паляцяць на спатканне з Ясенем. Марфа ўзрадавалася, што яе самая жаданая і апошняя ў гэтым жыцці мара здзейсніцца. Яна выйшла на вуліцу і ўбачыла самалёт. Яшчэ з вайны бабка баялася самалётаў, але з Лаўрэнам ёй было не страшна. Яны селі на мяккія аксамітныя крэслы. Марфа не заўважыла, як самалёт прызямліўся ў яе роднай вёсачцы. Выйшлі, насупраць стаяў Ясьень.

Лаўрэн падбег да дрэва, абняў яго і заплакаў. Марфа таксама падышла, пакланілася, стала на калені і нема загаласіла. Раптоўна Ясьень ажыў, задрыжаў галінкамі, на якіх з'явіліся буйныя кроплі расы. Ён таксама плакаў, цёплыя кроплі падалі на твар Марфы...

Нечакана штосьці загудзела, затрашчала. Моцны вецер нахіліў Ясьень да самай зямлі і вырваў з каранямі. Потым падняў высока ў неба і яго, і Лаўрэна, панёс іх кудысьці ўдалачынь. Старая загаласіла яшчэ мацней. Як гэта можна — забраць у людзей апошняе, што грэла ім душу. Слёзы цяклі з вачэй ручаём. Потым хтосьці пачаў суцяшаць Марфу і гладзіць па галаве...

Старая прачнулася і ўбачыла перапалоханую ўнучку, якая разам з маці прыехала яе праводаць. Марфа зразумела, што гэта быў толькі сон, але яшчэ доўга не магла

Александр ДУБРАВИН

Под мертвыми словами

Когда-то, давным-давно, когда в нашей стране телевидение еще работало на белорусском языке, малограмотные ненавистники «мовы» едва ли не хором утверждали, что именно она не дает им возможности создавать телевизионные шедевры.

— Вот если бы перевели телевидение на русский язык! Вот тогда бы мы показали!

Что ж, пришло их время — и они показали...

Говорящая голова диктора (читает текст по телефону, с провинциальным апломбом, авторитетно):

— По распоряжению правительства Беларуси предприняты экстренные меры по недопущению распространения вируса птичьего гриппа.

Говорящая голова журналистки (бодро задыхаясь и делая паузы в самых неожиданных местах):

— Здесь говорят, что внесезонное проникновение масс холодного воздуха текущей весной на территорию республики никак не скажется на получении рекордных урожаев в этом хозяйстве.

Говорящая голова певицы (кокетливо, растягивая слова):

— При получении этой телеграммы мною был дан ответ главе государства с благодарностью о заботе государства, которое все делает для того, чтобы культура в государстве и дальше развивалась.

Если нужны еще примеры — включите телевизор прямо сейчас и послушайте тот «русский» язык, который звучит с экрана.

Печальное состояние государственного (написать «нашего» или «белорусского» рука не поднимается) телевидения — результат общей культурной политики в нашей стране. Самые профессиональные кадры были тем или иным способом изгнаны из высоких управленческих и образовательных сфер безо всякой преемственности. На смену им пришли кадры попроще.

Однако основная беда не в этом. В конце концов такое телевидение естественно скончается при воз-

никновении конкурентной среды и без поддержки из президентской мощны.

Беда в том, что «волапюк», который пришел на смену белорусскому языку, льется с экранов с утра до вечера прямо в детские уши, нанося моральный вред, сбивает с толку даже опытных журналистов и писателей, начинающих думать и творить на канцелярском жаргоне. Это как следы мочи на утреннем асфальте прямо за углом: обувь не испортят, но подпрыгнуть заставят.

Поэтому считаю своим долгом откомендовать для специального издания в Беларуси великолепную классическую книгу Норы Галь «Слово живое и мертвое», с тем чтобы гадкий бюрократический говор не пачкал великий русский язык и чтобы дикторы и журналисты государственного телевидения вместе со своими начальниками не заставляли нас выслушивать их головомоечное косноязычие. Если уж решили они пользоваться языком соседнего государства, то пусть это делают грамотно.

А для тех моих коллег, которые лишены несравненного счастья посещать «президентскую» столичную библиотеку, хочу процитировать несколько поучительных примеров из этой книги.

«Молодой отец строго выговаривает четырехлетней дочке за то, что она выбежала во двор без спросу и едва не попала под машину.

— Пожалуйста, — вполне серьезно говорит он крохе, — можешь гулять, но поставь в известность меня или маму.

Сие — не выдумка фельетониста, но подлинный, ненароком подслушанный разговор.

Или еще: бегут двое мальчишек лет по десяти-двенадцати, спешат в кино. На бегу один спрашивает:

— А билеты я тебе вручил?

И другой, пыхтя, отвечает:

— Вручил, вручил.

Это — в неофициальной, так сказать, обстановке и по неофициальному поводу. Что же удивляться, если какой-нибудь ребяенок расскажет дома родителям или тем более доложит в классе:

— Мы ведем борьбу за повышение успеваемости...

Бедняга, что называется, с младых ногтей приучен к канцелярским оборотам и уже не умеет сказать просто:

— Мы стараемся хорошо учиться...

Одна школьница, выступая в радиопередаче для ребят, трижды кряду повторила:

— Мы провели большую работу.

Ей даже в голову не пришло, что можно сказать:

— Мы хорошо поработали!

Не кто-нибудь, а учительница говорит в передаче «Взрослым о детях»:

— В течение нескольких лет мы проявляем заботу об этом мальчике.

И добрым, истинно «бабушкиным» голосом произносит по радио старушка-пенсионерка:

— Большую помощь мы оказываем детской площадке...

Тоже, видно, привыкла к казенным словам. Или, может быть, ей невдомек, что для выступления по радио эта казенщина не обязательна. Хотя в быту, надо надеяться, бабушка еще не научилась говорить попросту:

— Мы помогаем...

Можно, конечно, заподозрить, что тут не без вины и редактор радиовещания. Но ведь и редактор уже где-то обучен такому языку, а вернее сказать, им заражен.

Впрочем, случается и в быту... На рынке немолодая чета соображает, купить ли огурцы. Милая старушка говорит мужу:

— Я ведь почему спрашиваю, ты же сам вчера ставил вопрос о солке огурцов...

Детишкам показывают по телевидению говорящего попугая. Ему надо бы поздороваться со зрителями, а он вдруг «выдает»:

— Жрать хочешь?

— Что ты, Петя! Так не говорят.

А попугай опять свое...

Попугай — он и есть попугай: что слышал, то и повторяет. Ну а мы, люди? Мы сетуем: молодежь говорит неправильно, растет не очень грамотной, язык наш портится, становится бедным, канцелярским, засоренным. Но ведь ученики повторяют то, что слышат от учителей, читатели — то, чем изо дня в день питают их литераторы и издатели.

На кого же нам пенять?

Отлично придумано — по радио учить ребят правильной речи. Мол, неверно сказать: «На субботник пойдут где-то триста человек». Не стоит «заменять точное слово «приблизительно» неправильным «где-то». Справедливо. Хотя еще лучше, думается, было бы не точное слово, а верное (уж очень плохо сочетается «точное» с «приблизительно»). И лучше и верней было бы, пожалуй, не длинное «приблизительно», а короткое «примерно». Но это уже мелочи. А беда в том, что следом диктор произнес ни много ни мало: «Такие замены не способствуют пониманию вас вашими собеседниками»!!!

Дали хороший, добрый совет, исправили одну ошибку — и тут же совершили другую, много хуже, подали пример чудовищного уродования речи. Ибо и сами эти тяжеловесные слова, и неестественный, невразумительный строй фразы — все это казенщина и уродство.

Где же, где он был, редактор передачи? Почему не поправил хотя бы уж так: «Такие замены не помогают собеседникам вас понять»?

Неужто не легче и не лучше? А тем более — когда тебя слушают миллионы ребят, которых ты хочешь научить говорить правильно!

Считается несолидным в газетной статье или очерке написать, к примеру: «Мы решили больше не пытаться...»

Нет, непременно напишут: «Мы приняли решение прекратить попытки...»

Или о работе экипажа космической станции: «Проводился забор (!) проб выдыхаемого воздуха». Этот забор не залетел бы в космос, если бы не стеснялись сказать попросту: космонавты брали пробы. Но нет, несолидно!

И вот громоздятся друг на друга существительные в косвенных падежах, да все больше отглагольные:

«Процесс развития движения за укрепление сотрудничества».

«Повышение уровня компетенции приводит к неустойчивости».

«Столь же типовым явлением является мотив мнимой матери».

«...Блуждание в... четвертом измерении... окончательное поражение, когда подвергаешь сомнению свое... существование»!

«...С полным ошеломления удивлением участвовал он мгновение назад в том, что произошло...» Это не придумано! Это напечатано тиражом 300 тысяч экземпляров.

Слышишь, видишь, читаешь такое — и хочется снова и снова бить в набат, взывать, умолять, уговаривать: Берегись канцелярита!!!

Это — самая распространенная, самая злокачественная болезнь нашей речи. Много лет назад один из самых образованных и разносторонних людей нашего века, редкостный знаток русского языка и чудодей слова Корней Иванович Чуковский заклеил ее точным, убийственным названием. Статья его так и называлась «Канцелярит», и прозвучала она поистине как SOS. Не решаюсь сказать, что то был глас вопиющего в пустыне: к счастью, есть рыцари, которые, не щадя сил, сражаются за честь Слова. Но, увы, надо смотреть правде в глаза: канцелярит не сдается, он наступает, ширится. Это окаянный и зловредный недуг нашей речи. Сущий рак: разрастаются чужеродные, губительные клетки — постылые штампы, которые не несут ни мысли, ни чувства, ни на грош информации, а лишь забивают и угнетают живое, полезное ядро.

И уже не пишут просто: «Рабочие повышают производительность труда», — а непременно: «...принимают активное участие в борьбе за повышение производительности труда»...

Давно утвердился штамп: «ведут борьбу за повышение» (заметьте, не борются, а именно ведут борьбу!). Но вот метастазы канцелярита поползли дальше: «участвуют в борьбе за повышение», — и еще дальше: «принимают активное участие в борьбе за повышение»...

Таким примерам нет числа. Слишком много пустых, бессодержательных, мертвых слов. А от них становится неподвижной фраза: тяжеловесная, застойная, она прямо противоположна действию, о котором говорит, чужда борьбе, движению, содержательности, экономности. Суть ее можно выразить вдвое, втрое короче — и выйдет живей и выразительней.

Вот тут бы и вмешаться редактору, выбросить все лишнее... Нет, куда там, вдруг выйдет «несолидно»!